מעריב
סוף שבוע
ז׳ בשבט, תשמ״ז 6.2.1987

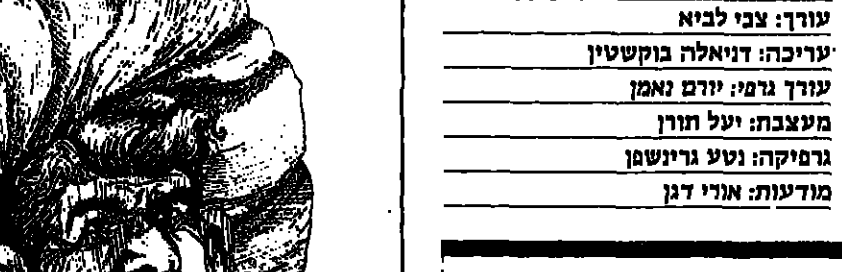

מוטי קירשנבאום, ניקוי ראש הדה בושס, אשה לבד מאיר אריאל,
ראיון נדיר מזכיר הממשלה, שטח פרטי צבי שורר, התאבדות על טייפ

סופשבוע

ו' בשבט, תשמ"ז 6.2.1987

עורך: צבי לביא
עריכה: דניאלה בוקשטין
עורך גרפי: יורם נאמן
מעצבת: יעל תורן
גרפיקה: נטע גרינשפן
מודעות: אורי דגן

קורא יקר,

שער השבוע יוצא דופן, כמו הנושא. זהו דו"ח מיוחד בעקבות הערכה שהביע לא מכבר הרמטכ"ל היוצא. רב־אלוף משה לוי הזהיר שהמכה הראשונה במלחמה הבאה עלולה לנחות על הרחוב האזרחי, בצורת מטח של טילי קרקע־קרקע. לא מן הנמנע שהם יהיו טעוני גזים רעילים. מכת־פתע מהממת עם מספר נפגעים לא מבוטל והשלכות על מהלכי המלחמה. תחזית לא בידיונית. הסכנה אורבת בטווח של חמש דקות מתל־אביב. זמן מעופו של טיל מאגן דמשק.

הלוחמה הכימית החלה במלחמת העולם הראשונה (רב־טוראי אלמוני בצבא הגרמני בשם אדולף היטלר היה אחד מקורבנותיה). הטראומה היתה כה גדולה, שלא היה לה המשך במלחמה השניה. מסיכות הגז שחולקו אז לתושבי תל־אביב, נשארו ללא שימוש. למזרח־התיכון חדר הנשק הכימי בדלת האחורית, לפני כ־25 שנה, במלחמת האזרחים בתימן. הצבא המצרי היה מעורב שם. שדה הניסויים העכשווי של הקטלן הזה הוא במלחמת איראן־עיראק. תמונות הזוועה של נפגעי הגזים הנשלחים לטיפול רפואי באירופה, שייכות בינתיים לשדות הקרב. הטילים האיראניים המתפוצצים בבגדד, טעונים לפי־שעה ראשי נפץ קונבנציונאליים. ורב־אלוף לוי מתריע שבצבא הסורי – האיום היותר מוחשי על ישראל – גם הנשק הכימי הוא כבר ברמה הקונבנציונאלית.

הרחוב האזרחי חשוף לסכנה, אבל אדיש. הדובר שלו הוא אותו ראש־עיר שאמר, "לא צריך מקלטים כאן בארץ, שיבנו מקלטים בדמשק". החץ היה מכוון לתא"ל (מיל.) חיים ברק, מי שהיה בשנתיים האחרונות ועד לפני זמן קצר מפקד העורף של מרחב פיקוד המרכז. הבטן הרכה של ישראל עם רוב האוכלוסיה והתשתית. כתבנו הצבאי יוסף ולטר בוחן את תיפקודו של מערך ההגנה האזרחית דרך העיניים של תא"ל ברק ואחרים, "משוגעים להג"א", כפי שמגדירים את עצמם. שמורת־טבע בתמונה הכללית. כאלה שמוצאים עצמם נאבקים בכמה חזיתות, כשהנושא מפוצל בין מספר רשויות, צבאיות ובעיקר אזרחיות, עם מכת־המדינה של הכפילויות, הבילבול והסירבול המינהליים, בלי תקציבים מספיקים, בלי כוח־אדם ברמה ובכמות הנדרשים. והכל תחת הדימוי הציבורי של עיר מקלט לאי־יוצלחים ועוברי־בטל שיש למערכת הזאת. כל כמה שהתאמצו ועשו, הרבה מעל ומעבר – התוצאה לדעתם לא מספיקה. ציוד ופקודות קיימים, אך כל זמן שהמערכת לא עמדה בלחץ מבחן המלחמה, חייבים לשאוף לאפס נעלמים. אין די ברגישות שמגלים האחראים הישירים בצה"ל. בסך־הכל היו רוצים שהתקדים של סיני ביום הכיפורים 1973 לא יחזור בתל־אביב. אם התייחסות המדינה לנושא תמשיך להיות מושפעת משאננות הרחוב, לא יוכלו לישון בשקט.

הכנת כתבתו של ולטר נסתיימה לפני ישיבת הממשלה בה הוחלט שהאלוף דן שומרון יהיה הרמטכ"ל הבא. למחרת ההחלטה כתב ולטר על שומרון שבמטה הכללי של משה לוי הוא היה אופוזיציונר מובהק. לא נכתב אם האופוזיציה הזאת תקפה גם את מעמדו של מערך ההגנה האזרחית. מכל מקום, שומרון יכול לעשות הרבה כדי לרומם אותו. צריך רק להקיץ כמה נרדמים וליישר אי־אלו קווים.

צ. לביא

תצלום השער: אימון בבית־ספר בהתגוננות נגד לוחמה כימית. כתבה בעמ' 10–13. צילום: שמואל רחמני.

ניקוי ראש

מאת תלמה אדמון

מוטי קירשנבאום אחרי הטלוויזיה. עזב אותה בלי מרירות, לא כלוחם עייף. נשאר פרילאנסר. איש בוגר שחיפש אופקים אחרים. הבוס החדש הוא סטף ורטהיימר, עם כל הציונות שלו. עדיין מתרגז לפעמים, אבל פחות. לא עזב את הסאטירה הפוליטית. אם לא לשנות דברים, לפחות שתהיה פרנסה.

ש סרט שמוטי קירשנבאום עבר עליו במשך חודשיים. עשרת אלפים עותקים ממנו מופצים בעולם, יפן, אוסטרליה, אירופה, אבל צופי הטלוויזיה בישראל לא יראו אותו. במשך 45 דקות רואים על המסך כלי חיתוך לתעשיית מתכת, בלינור של פלדה חורץ חלק ועיר למטוס בואינג. המכשיר, המיוצר במפעלי "ישקר", גדול כציפורן אגודל של אדם. על המסך, בצילום נקי ומלוטש, שבו כל ההתרחשות אינה אלא נגיעה דייקנית של מתכת במתכת, כצירוף לתמליל חסכני המוקרא באנגלית בנימה פרסומית סמכותית, רואים איך נוצר בורג. אם יש אווירה בסרט הזה, שצולם במעבדה בטכניון, אם יש מיסטיקה, היא מרפרפת בתוך סילסולי הנסורת והמתכת הנושרת אל מול הערשה, ונמוגה. זאת העבודה הסדירה של קירשנבאום. הוא משווק את המוצרים של "ישקר" באמצעות סרטי וידאו. כמה עשרות שניות אתה חוסך בייצור בורג במכשיר חיתוך החריש. היום הוא מעורב בתעשיית סטף ורטהיימר יותר משהוא מעורב בכל עניין אחר, שבשלו ניקבע רמתו בזיכרון הציבורי.

קירשנבאום פרש סופית מן הטלוויזיה אחרי תהליך ממושך של עזיבה הדרגתית. ושוב באו אליו העיתונאים. מדי שלוש שנים, כשהוא עוזב את רשות השידור או חוזר אליה מסיבה זו או אחרת, הוא מתראיין. הפעם נאלץ לדחות כמה פניות מעיתונים, בוסר זמן בעיקר. אלמלא כן אולי לא היה מסרב, שכן הוא יודע שאיש לא ישמע ממנו מה שאינו רוצה לומר. קירשנבאום שולט בראיונות שהוא מעניק. אותם ניסוחים בוטים, על אותם נושאים, הנוגעים בדרך כלל לטלוויזיה, לפוליטיקה, יופיעו בכתבות שכמה שנים מפרידות ביניהן. "אין לי דברים גדולים להגיד לאומה", הוא אומר, אחרי שהוא גומר לתהות מדוע בכל זאת עכשיו סלם להקשיב לו פעם נוספת. "אבל את מה שיש לי להגיד, שיהיו לו מה שיותר קוראים. אין לי מסיקה בעסק הזה. אני לא זקוק לזה, פבליסיטי. אני לא מוכר הצגה".

אלא שהשבוע, דווקא השבוע, הוא עסוק בהכנת כתבה ליומן השבוע. הפעם כפרילאנסר. הוא נוסע לגליל. על השולחן במשרד ההפקות שלו בצפון תל־אביב מונח ספר: "חמישים שנות התיישבות בגליל ותחתון". כרך עבה וישן. קירשנבאום, מתראיין שהצליח להזות כבר כמה מראיינים מנוסים, יכול לדבר עשרים דקות על יציאה לכתבה בשטח, בלי לאפשר גישה לשטח הפרטי שלו. תדליקי מולו מכשיר הקלטה, תלכי לשתות קפה, תחזרי, ותראי שלא צריך אותך, אמר מישהו שכבר שמע את האיש מדבר בהזדמנויות דומות. קירשנבאום יוליך את הראיון למחוזות המוכרים לו, הבטוחים. מה שהוא קורא „חשיפה אישית ווידויים" מאיים עליו כל־כך, עד שהוא מרחיב את חגורת הביטחון של הנושאים המותרים לנגיעה, כמעט עד גבול היובשנות, לפעמים הסתמיות. כמה מן הטקסטים שהוא מאריך בהם בראיון, לא יתמכו דווקא בתאורי האופי של מכריו: אמביציוזי עד השמיים, הם אומרים, עקשן מן הסוג המישיר ללכת דרך ההר, שנון, חזק במלים, סמכותי, רגיש, טוב־לב, רודן בעבודה, הגון, ישר. אפילו כובש לבבות, היה מי שאמר. במוכן של הקסמת הסובבים. לך תלמד על כל הדברים האלה מן ההרצאות שקירשנבאום נושא לפניך על יופיה של ארץ־ישראל. לכן, אחרי שהוא מתאר איזו תמונה חזקה מילדותו, הוא אומר: „אני לא מבין איך גררת אותי לזה".

בחזות שלו, כמו שהיא מופיעה בתמונות, יש הרבה כוח. המצח הגבוה, סנטר חזק, משקפיים חמורים. בחיים נוספת לפרטים האלה תנועת־גוף רדוף־אנרגיה. הוא נע בתנופה. לא נוח לו בכסא. הוא צריך לעקור הרים, אומר איש שמכיר אותו שנים רבות. הוא זקוק לגרויים חריפים כל הזמן. והפגיעות שלו מונחת, למעשה, קרוב מאד לשטח הפנים. הוא נראה איש קשוח עם הומור מר, אומרת עליזה רוזן, אבל הוא איש חם מאד, ממש סנטימנטלי. „אני זוכרת, כשנגמרה תוכנית "ניקוי ראש" הוא היה מאד נירגש. עצוב". העצבות מתנסחת אצלו בטונים מנופרים, כשמאחורי זגוגיות המשקפיים העבות יש רוך במבט. שתדעי לך, הוסיפה רוזן, אם הוא היה שומע את השמאלץ הזה, הוא היה מוריד את זה תיכף.

גדולתו של קירשנבאום אומרים רבים, היא יכולתו לקבץ אנשים טובים ולעשות מהם צוות. כמה מאותם אנשים טובים דבקים בו בלויאליות הדרית, וכנראה גם כראית, לאורך כל השנים, מאז ירד "ניקוי ראש" מן המסך ב־76'. קירשנבאום, אומרים, חזק במלה המרוכרת. פחות מזה, במלה הכתובה. לכן הוא תלוי בכותבים שלו. יש הטוענים שיכול היה, בזמנו, לעשות יותר למען המשך עבודת כותבי הסאטירה בטלוויזיה. ב. מיכאל, אפרים סידון, טוביה צפיר, דובי גל, ממשיכים לעבוד איתו ההצגות הסאטיריות שהוא מעלה. „אנחנו כמו במפלגה הקומוניסטית. יש לנו הנהגה קולקטיבית. לא כמו בימי סטאלין, אלא כמו בימי גורבאצ'וב. בכל זאת למוטי יש זכות המלה האחרונה", אומר סידון.

"ניקוי ראש" היתה חגיגה חד־פעמית, שהביאה לקירשנבאום את פרס ישראל. העשייה הזאת טבעה אמת־מידה לגורל חוויה, שדנה לגעגועים מתמידים. קירשנבאום, המתפרנס על הסאטירה, שיסודותיה בציניות, הוא אדם מתגעגע. הוא עוזב את הטלוויזיה, הוא מדגיש, בלי מרירות. לא כלוחם עייף, אלא כאיש שבגר ופנה לעיסוקים אחרים, כשהוא יודע שתמיד ישמחו לקראתו באולפנים שברוממה. המרדן שבו, שהצטלם כשבידו שלט מחאה נגד ראובן ירון, יו"ר רשות השידור לשעבר, התכנס לו לתוך השלמה של איש בן 47, שפניו לתעשיה ולאהבת ארץ־ישראל, לא לפוליטיקה.

לפני חמש שנים הכין לוורטהיימר סרט בן שעה, תחת השם "תעשיה זה יפה". תלמידי תיכון וחיילים רואים את הסרט הזה במסגרת חינוכם לציונות עם הפנים ליצוא. כשקירשנבאום מדבר על עיר הוורדים, על המפעל של סטף ובנו איתן, שהיו בינתיים לידידים שלו, יש בקולו התלהבות של נואם הבא להקנות ערכים. כשהוא מדבר על „הכשרונות הנפלאים" של חבורת "ניקוי ראש" הנימה אישית, שופעת תום. לילה אחד, אחרי יום תמים, שהשחקנים היו קבורים עד צווארם בערימת חול באולפני הטלוויזיה בירושלים, לקח אותם קירשנבאום לביתו, שיתקלחו. רובם היו תל־אביביים. יונה, אשתו של מוטי, הגישה מגבות והכינה ארוחה.

בכל זאת אתה נשאר קשור לחבל הטבור של הטלוויזיה. אתה ממשיך להכין כתבות.

„אני בכלל לא נשאר קשור בחבל הטבור. זה מה שניתק עכשיו. זאת אומרת, אני לא קשור יותר למוסד. יחד עם זה, אני לא מנתק את הקשר עם המסך. כיוון שזה המסך היחיד וכיוון שאני מאד מאד נהנה מעשיית כתבה לטלוויזיה, פורמט שהוכיח עצמו כמרתק יותר מהדרמה ויותר מסאטירה ויותר מכל דבר אחר. אני נהנה לקחת צוות צילום מצומצם, ◄

„אני מחויידק הארץ. כשאני בחו"ל הגעגועים עזים: למה שקורה פה. חרשות, עתונים. לא להחמיץ. אולי מתוך תחושה שהמדינה לא תישאר הרבה זמן".

צילום: שמואל רחמני

״בזכות הפלא־פון זכיתי בשני מכרזים גדולים!״

״...האמת היא שהתלבטתי הרבה לפני שקניתי „פלא־פון", למרות שידידים ואנשי עסקים המליצו עם כל הלב. שאלתי את עצמי אם בעסק כמו שלי – התקנת מערכות מיזוג אויר, „פלא־פון" יכול לעזור. לבסוף קניתי „פלא־פון". השתכנעתי שהוא יוכל לחסוך לי זמן, לשפר השליטה על התקנות, לחזק את הקשר עם הלקוחות ואולי גם לחסוך כסף. אבל ההפתעה הגדולה באה דווקא אחרי הקניה. פתאום התברר לי שה„פלא־פון" מביא לי לקוחות. ניגשתי למכרז בחברה גדולה, שם דרשו לדעת תוך כמה זמן אנו מתקינים מזגנים ומהו זמן התגובה לשירות.

ציינתי שאנו עושים זאת בו ביום ע"י הודעה מיידית באמצעות ה„פלא־פון". מתברר שה„פלא־פון" עשה זאת – זכיתי במכרז!

כעבור שבוע כאשר ניגשתי למכרז גדול נוסף, שוב נוכחתי לדעת שהלקוחות מבינים את היתרון שב„פלא־פון" – וכך זכיתי במכרז השני!

היום אני מודה כי לו ידעתי זאת מראש הייתי קונה „פלא־פון" כבר מזמן."

החברה הישראלית לתקשורת בע"מ.

מוטורולה תדיראן
תקשורת סלולרית בע"מ

קרמינצקי 16 תל־אביב
טל. 03-388307
חיפה, טל. 04-725092
ירושלים, טל. 02-716346

פלא=פון

טלפון מהפכני נייד בחיוג ישיר

(המשך מהעמודים הקודמים)

לצאת לאיזו פינה בארץ, ולעשות סיפור ויזואלי ליומן השבוע. בלי לעשות מי יודע מה תחקיר, מחקר, בלי לבנות ציפיות גדולות מזה, בלי לנתח את זה. אחר כך לערוך את זה ביומיים. זה תענוג אדיר".

מה אתה יכול לעשות בסרט דוקומנטרי שאתה לא יכול לעשות בסרט עלילתי?

„סרט עלילתי עושים פעם אחת, כשכותבים אותו. סרט דוקומנטרי אתה עושה שלוש פעמים: פעם אחת כשזה רץ לי בראש, מה אני אעשה, התיכנון. אני כבר בונה בראש מה אני רוצה לסקר. אחרי זה אתה בא לשטח ומגלה שחלק מהדברים הם כמו שציפית וחלק שונים לגמרי. ואז אתה חייב להיות נאמן לסיפור ונאמן לאמת, ואז אתה משנה וכותב את התסריט פעם שניה. ואחרי שגמרת לצלם אתה בא לשולחן העריכה ומסתכר לך שקיבלת דברים אחרים לגמרי ממה

כשאתה אומר: הוי ארצי את הולכת פייפען, זה לא שהמדינה תיגמר. אתה מתכוון לארץ המשפחתית שלא נחשפה לברוטאליות של השחיתות והמלחמות.

שחשבת. וזה בכלל כבר סיפור שלישי. בסוף, אתה לא עושה דוקומנט, לא בתורה מסיני מדובר. לא בחומר בדוק עם פרספקטיבה והסכמה. זאת אמירה. סטייטמנט. אנחנו משקפים מציאות מסוימת דרך העיניים שלנו וכך הצופה צריך לראות אותה. העניין הזה של הכתבות, קצת הזנחתי אותו בזמן האחרון. אני לא מתכוון לוותר עליו".

מה עם תוכניות אישיות, הוטעה במנחה?

„כל הנושא של חשיפה בטלוויזיה לא נוח לי. לא נוח לי עם זה שמכירים אותי ברחוב. וזה חזק עד כדי כך שבהצגה שלנו שרצה עכשיו, 'תולדות עם ישראל, השלמות ותיקונים', אני אף פעם לא יושב בקהל".

האנונימיות טובה לך.

„מאד. אני רוצה להפריד הפרדה טוטאלית בין מה שקשור לעבודתי בטלוויזיה, לבין מה שקשור לחיי הפרטיים. אני חושב שאני לא טוב על המסך. ממש קל לי להודות בזה".

התוכנית של יום העצמאות היה ניכר בך שלא נוח לך. עיניך היו מרוטלות לניירות.

„זאת צורת הנחייה כזאת. גם ב'יורדים על השבוע' הופעתי כך שנתיים. אני קורא מהדף. אני לא מנחה באופן חופשי, כי אז אני עלול להגיד דברים לא מתאימים. הטקסטים ניכתבים ואני בורר את המלים. אם אלמד את זה בעליפה זה לא יהיה נכון, כי אני לא שחקן. הופעה על במה זה לא דבר שמרתק אותי".

יום העצמאות נוגע בנקודה רגישה אצלך. אמרים סידון אומר שאתה אפילו פאטריוטי. כשמניפים את הדגל יש לך דמעה בעין.

„לא צריך להגזים. אבל יש משהו בזה. אני יליד הארץ. נולדתי בכפר־סבא. ארבעים שנות עצמאות אני זוכר. אני זוכר אותן טוב. חרף גילי הצעיר (קירשנבאום מחייך. בסוף השיחה דיבר על תחושת הגיל, ולא חייך), אני זוכר את המלחמת השחרור. הייתי ילד בן 10. אני זוכר את המשאית שהביאה את ההרוגים מקרב לטרון אל הככר בכפר־סבא. איך המשפחות באו לאסוף את ההרוגים. אני זוכר את המראה הזה. את העיניים. מי שרואה דברים כאלה, זה חלק ממנו. זה לא בא על חשבון הציניות. למדנו לפתח ציניות בדברים האלה. אבל אין ספק שזה מרכיב בהתייחסות שלי לארץ. יש משהו בישראליות שאולי מתקהה עם השנים והוא יקר לי. אבל לא צריך להגזים עם הדימעה והדגל".

גם לא כשאתה בחו"ל?

„לא טוב לי להיות בחו"ל. אני מחויידק עם הארץ. זאת תופעה ישראלית מאד נפוצה. אני נוסע הרבה לחו"ל, לנסיעות קצרצרות, במסגרת עבודתי. כשאני בחו"ל הגעגועים עזים. למה שקורה פה, חדשות, עיתונים. לא להחמיץ. אולי מתוך תחושה שהמדינה לא תישאר הרבה זמן".

קירשנבאום צוחק. הצחוק שלו מפתיע, רם וקצר, נטול חדווה, כאילו נסחט מתוכו. עליזה רוזן חושבת שהוא איש משעשע ומצחיק. האמת היא, שהציפיות ממנו בתחום הזה, לא תמיד באות על סיפוקן בשיחה. ההומור שלו מעשי יותר. בנוי על מצבים. באיזה מדור רכילות סופר לפני כמה שנים איך נתן לעורך חדשות סרט על אמודאים במקום סרט עם אסטרונאוטים על הירח. הרג שהופיע בתמונה על המסך, טרם שידור, הציל מישהו מבושות, לא לפני שכל הבניין צחק מהבדיחה.

למה המדינה לא תישאר הרבה זמן?

„כשאריק איינשטיין יצא עם השיר 'הוי ארצי מולדתי את הולכת פייפען', והיתה התנגדות גדולה אליו, אני דווקא נורא הבנתי אותו. לא הבנתי אותו בתור מוחה גדול. הוא אף פעם לא היה איש מחאה. זה מאד קיצוני עבורו. אבל הוא במידה רבה ביטא מה שאני חש. אולי משום שאנחנו בני אותו גיל. כשאתה אומר: הוי ארצי את הולכת פייפען, זה לא שהמדינה תיגמר. אתה מתכוון לאותה ארץ משפחתית, חצי נאיבית, שלא נחשפה לכל הברוטאליות של השחיתות וההתפכחות והמלחמות שכבר נמאסו. הארץ הזאת הולכת פייפען. יש בזה אלמנטים נוסטלגיים, אלמנטים פטרוניים. הדור שלנו התייחס למדינה בצורה פטרונית. זה לא הדור של הפלמ"ח. אנחנו ילדי תנובה. התיחסנו לעולים החדשים בצורה פטרונית. זה ניגמר כבר. אין עולים חדשים.

הדור שלנו היה רגיל לאוכלוסיה שלא ניזקקה לטלוויזיה כדי להכיר אחד את השני. כשעברנו בשנות החמישים לנתניה, והיה הולך מישהו לא מוכר ברחוב, בעונת החורף, ידענו שהוא לא מהעיר. הרי הכרנו אז את כל שיכבת הגיל שלנו בארץ. ממחנות עבודה, מתנועות הנוער. בצורה אנאכרוניסטית, הדור שלנו סוחב את המדינה ההיא כל הזמן. אבל אנחנו כבר מדינה של ארבעה וחצי מיליון איש: תל־אביב היא כרך! אנשים נוסעים לחוץ לארץ.

„וצריך להבין עוד דבר. אני חש בר־מזל על זה שאני חי במדינה שהיא בתהליך התהוות. מעניין לראות איזה פרצוף היא מקבלת".

אתה צופה לה עתיד.

„בטח אני צופה לה עתיד. איזה? אני לא יודע. אבל אני אוהב אותה מאד. יש פה מזג אוויר נהדר. יש פה צבע נהדר, יש פה יופי שאי־אפשר לתאר".

אז אם אתה מוכן לוותר על הנוסטלגיה, מה יש לך עם ישראל של היום?

המדינה משגעת! זו ארץ משגעת! תל־אביב משגעת! תל־אביב היא העיר הכי נהדרת בעולם. הכי תוססת. מנהטן לא תוססת כמוה. יש תיאבון חיים בעיר הזאת. לא מוצדק, אמנם, אבל תיאבון עצום!"

אין לך טענות. את כולן השארת בסאטירות.

„לפעמים אני מתרגז. היום כבר פחות. אבל יש תחום אחד שהוא מאד נילעג בעיני. זה המימסדים הפוליטיים. אני חושב שאנחנו מפריזים בעיסוק בהם. אפילו כשאנחנו לועגים להם, עצם העיסוק בהם מאד נילעג. מה ההחלטות והחוקים החדשים שהכנסת העבירה בשנה האחרונה, מול גודש העיסוק בהם? כל תיפלות הכי־קטנה של פוליטיקאי, כל שחיתות, הכל מקבל כיסוי עצום כזה".

גם כל מה שקורה בטלוויזיה.

„כן, אבל בתור איש טלוויזיה אני לא רוצה להכנס לזה".

מה תיין מזה מפריע לך?

„עניינים שקשורים בהתחזקות הדת. אני כל הזמן טוען שצריך לחיות בסובלנות. עד כדי כך, שאם אתה גר ברחוב בבני־ברק, צא משם; צא משם ולך לגור במקום אחר. הם לא רוצים פרובוקציה, לא רוצים שתיסע במכונית בשבת, בסדר. לעור רחוב בבני־ברק, או בירושלים, בסדר. ואם הם מתפשטים להיות סובלניים. אבל שהם יתנו לנו לחיות את החיים שלנו. לזה הם לא מוכנים. וזה המימסד הדתי, בפירוש. הכנסיה התחזקה אצלנו אחרי הסכם השלום עם מצרים, ובמיוחד אחרי האכזבה ממלחמת לבנון. הבעיה הערבית־יהודית נירחקה. היא בווליום נמוך. גם הבעיה שהיתה קשורה בפער העדתי. העימות העכשווי הוא בין דתיים לחילוניים. ובנושאים כלכליים. העימות הזה נחשף בצורה הכי ברוטאלית והכי קיצונית בפרשת יפת. זה מאד משמעותי. הוא לא מייצג שיכבה גדולה בציבור, הוא מייצג שיכבה קטנטנה, אבל זה שהקטנטנות הזאת היתה אפשרית!

„אבל בסך־הכל אני לא מחליף את המדינה הזאת בשום מדינה אחרת".

פעם היית מרדן.

„אני לא מאמין במימסד פוליטי, אני לא מאמין בכוונות הטהורות שלו. השתתפנו פעם במאבקים. היום אני יודע שחסר טעם להאבק בתופעות מסויימות. נדמה לי שאמרתי פעם, שבכל גיל אתה נימצא איפה שהוא בין צ'ה גווארה לבין ארצ'י באנקר. יכול להיות שאני מתקרב לארצ'י באנקר. אבל גם צ'ה גווארה לא הייתי אף פעם. ובטח גם לא אהיה ארצ'י באנקר".

מה כן?

„אולי העיסוק בחומרים סאטיריים. כשאתה מטפל בדברים בדרך סאטירית אתה משתעשע במחשבה שתשנה משהו. ואז, כשמתברר לך שלא שינית דברים, אתה מנחם את עצמך: לפחות התפרנסתי מזה".

סטף ורטהיימר אומר: „הוא עבר מספיק בחיים כדי לאפשר לו לראות את הגרעין של האמת. וזה לא שבר אותו. אין הרבה כמוהו".

במה שנוגע לערבים, אמרת לפני כמה שנים שההדחקה של הבעיה תיטפח על פנינו.

„אני מאמין שבסופו של דבר יהיה פיוס עם הערבים. ואני מאמין בזה בצורה פוזיטיבית. יש גבול כמה אנחנו נוכל לפמפם את עצמנו ולפרנס את עצמנו על חשבון המחשבה שאין פיוס, על חשבון השרשת האיבה. יש פה שני עמים. אי אפשר יהיה להעלים את הערבים, גם אותנו אי אפשר יהיה להעלים. הסיוט הזה, החזון בלהות הזה, שהם יורקו אותנו לים, זה לא

בכל גיל אתה נימצא איפה שהוא בין צ'ה גווארה לבין ארצ'י באנקר. יכול להיות שאני מתקרב לארצ'י באנקר. אבל גם צ'ה גווארה לא הייתי אף פעם. ובטח גם לא אהיה ארצ'י באנקר.

יעבוד. זה הרי מתבסס על התרדה הזאת, תוצאה של זכרונות השואה. זה לא עושה כבוד לשואה להזכיר את זה בהקשר הזה. פעם שניה זה לא יכול לקרות, שהאנושות תתן שזה יקרה. אני מוכן להיות נאיבי ולא להאמין שזה יכול לקרות. אני גם שונא להתעסק בדברים האפוקליפטיים האלה.

„אנחנו נהיה שותפים. אני מאמין שזה יכול לעבוד, שיהיו פה שתי מדינות. היום, לפני שאנחנו עושים משהו, צריך לחשוב: האם זה תורם להשרשת האיבה או לא? לא לפי קנה־מידה כוחני של קביעת עובדות. היתה תקופה של קביעת עובדות, ואני לא מזלזל בה, טוב שהיתה. אני מוכן לחיות עם יסורי המצפון של העוול שגרמנו כאן; אבל עד גבול מסוים".

כבר לא תהיה פוליטיקאי.

„אני משוכנע שאם הייתי פוליטיקאי זה היה דבר נורא, כי לא הייתי יכול לקבל משמעת סיעתית. אני מתעב את המשחק הפוליטי, את ההסכמה, הדברים שנעשים בהסכמה, גם בתוך המפלגות, גם ביניהן".

מה תעשה מעכשיו?

„מחכה לי עוד הרבה מאד זיעה. אין לי תחושה של זרי דפנה לנוח עליהם. אני אוהב לעבוד. אני שיכור לעבודה. ויש לי מזל, אני עובד במה שאני אוהב, ויש לי גם משפחה שמבינה ומאפשרת לי לעבוד כל כך הרבה שעות. אני מעריך את זה מאד".

★

הוא עוכר בחדר העריכה, שהוא מחלק עם יוסי נחמר בצפון תל־אביב. בחצר המשפחה, במכמורת, יש משתלה של פרחים עונתיים. מוטי קירשנבאום תכנן בנעוריו להיות חקלאי. שיגרת האחריות של האיכר לשרהו הבהילה אותו. הוא הרחיק לסוג עיסוק, שבו אתה קולט מן הפרח את הריח והצבע, מתרשם ממספר האבקנים. אחר־כך אתה עושה מזה סרט. ■

המלחמה הבאה, מעריך הרמטכ"ל, עלולה להתחיל בהתקפת־פתע של טילים, גם נושאי גזים רעילים, על ערי ישראל. ברחוב אדישים ושאננים. בצה"ל רגישים. יש פקודות. יש ציוד, לא תמיד מספיק וזמין, וגם כמה משוגעים לדבר. אבל לא נותנים עדיפות למערך ההגנה האזרחית, בתקציבים, או בכוח־אדם. מעולם הוא לא נבחן בתנאי לחץ. יש לו דימוי ציבורי של עוכר־בטל ולא־יוצלח. האחריות מפוצלת בין רשויות. התיפקוד סובל מכפילות, בילבול וסירבול מינהליים. הנעלם הגדול: מתי ובכמה זמן יספיקו לחלק את מסיכות־הגז? לא תסריט בלהות. רק חומר למחשבה.

מאת יוסף ולטר

זהו תסריט דימיוני, אך לא כל־כך בידיוני. מלחמת איראן עיראק הסתיימה, החזית המזרחית קמה לתחיה, וצבאות סוריה וירדן בסיוע עיראקי פתחו במיתקפת־פתע משולבת על ישראל. המכה הסורית הראשונה היתה מטח טילי קרקע־קרקע על תל־אביב וחיפה. כמה טילים היו חמושים בראשי־נפץ המכילים גז עצבים. קומץ מטוסי אויב פגעו במספר מחסני חירום ובמפעל כימיקלים. צה"ל גייס את המילואים תוך קשיים, כתוצאה מהפגיעה במרכזי האוכלוסיה. הציבור נתקף בבהלה נוכח הידיעות על גודל האבידות כתוצאה מפגיעת טילי הגזים. המהומה הקשתה גם על חלוקת מסיכות הגז ואמצעי ההגנה האחרים נגד הלוחמה הכימית. המלחמה הפתיעה את העורף.

אין בכוונת התמונה הזאת לעורר פאניקה, רק מחשבה. איש לא יכול לקבוע היום בוודאות שאמנם כך תראה המלחמה הבאה. אבל, עד כמה באמת מוכן העורף האזרחי במדינת ישראל למלחמה, שבה הוא עלול להיות מטרה מועדפת, בין השאר למיתקפת גזים? ניסיון המלחמות הקודמות בהן נהנתה האוכלוסיה האזרחית מבטחון כמעט מוחלט, הרחיק עד כה מתודעת הציבור מחשבות זוועה מן הסוג הזה, עד שפרצה מלחמת איראן־עיראק שלא בחלה בנשק הכימי. לראשונה הופעל הנשק הקטלני הזה בשדות הקרב של המזרח התיכון בהיקף ובעוצמה כה גדולים. וזה במקביל לשימוש הגובר בטילי קרקע־קרקע ארוכי־טווח לפגיעה בתשתית הכלכלית, לשיבוש מערכי גיוס, ולפגיעה במוראל האוכלוסיה האזרחית.

מכאן ההערכה שהאיסטרטגיה של צבאות ערב תשאף לפגוע בנקודות התורפה של המערך הישראלי, כגון בהיערכות יחידות המילואים למלחמה, במיתקפת־פתע של מטוסים וטילים על ריכוזי אוכלוסיה ומטרות חיוניות אחרות בעומקה של ישראל.

בצה"ל יש מודעות עמוקה לבטחון העורף. הידיעות כי סוריה מצטיידת בגז

(המשך בעמודים הבאים)

(המשך מהעמוד הקודם)

עצבים, חידדו את הרגישות הזאת. שר הבטחון יצחק רבין הזהיר לא מכבר כי במלחמות הבאות עלול העולם הערבי לנצל את רגישותה הרבה של ישראל לאובדן חיי אדם, ותהיה זו טעות אם לא נביא בחשבון מיתקפה של טילי קרקע-קרקע לטווח בינוני ורחוק על ריכוזי אוכלוסיה. גם הרמטכ"ל רב-אלוף משה לוי סבור כי האוייב יתקוף מטרות אזרחיות בעורף כבר במכת הפתיחה של המלחמה, וכי הנשק הכימי, בשיקולי ההפעלה של הסורים למשל, הינו נשק כמעט קונבנציונלי.

בארצנו הקטנטונת, גם בלי הקו הירוק, חשופים לפגיעה מרבית משאבי המדינה המרוכזים ברצועה הצרה של מישור החוף. באיזור זה יושבים כשני שלישים מתושבי ישראל, ונמצאים כל בתי הזיקוק, רוב תחנות הכוח של חברת החשמל, כמעט כל נמלי הים והאוויר, שלושה רבעים ממפעלי התעשיה ושני שליש מבתי החולים. לנקודת התורפה הזאת מתייחס

תא"ל ברק: "כשנכנסתי לתפקיד היתה לי תחושה שמערך העורף כלל לא שייך לצה"ל, שהוא מין נטע זר שאין מתייחסים אליו".

הרחוב האזרחי בשאננות. נושא ההתגוננות האזרחית – הג"א, בקיצור – עדיין מצטייר בדמות איש המילואים הקשיש, הלא-יוצלח, מי שעבר זמנו. לשרות הזה לא ראוי גבר שמכבד את עצמו. לכאן מגיעה הנפולת של יחידות השדה והשירותים. על פי הקורה בשטח, נראה שהדימוי הציבורי הזה משפיע במידת-מה גם על התייחסות מערכת הבטחון לנושא. לא בדיוק כרוח חוק הג"א שנתקבל בכנסת לפני 35 שנה, ועבר מאז תיקונים.

השליטה על מערך העורף מפוצלת בין משרדי הבטחון, הפנים והמשטרה. פיצול שהוליד מערכת מסורבלת של וועדות ומועצות משותפות לתיאום הפעולות. התוצאה עד כה היא סירבול מינהלי. למעט בירושלים במלחמת ששת הימים, בבית-שאן במלחמת ההתשה, ובקרית-שמונה ונהריה ערב מלחמת לבנון – תיפקוד המערך הזה לא נבחן עד כה במצב מלחמה תחת לחץ נמשך של הפצצות. מערך הג"א בתמונה הזאת הוא רק אחד המרכיבים. תיקון בחוק הכפיף את מחוזות הג"א לפיקודים המרחביים של צה"ל. בכל פיקוד ממונה על הנושא מפקד עורף, קצין בדרגת תת-אלוף, וגם לידו פועלת מועצה פיקודית. הג"א פועל בשטח בשיתוף פעולה הדוק עם הגורמים המקומיים, בראש ובראשונה עם הרשויות המקומיות ושירותי החרום המסונפים להן (מכבי-אש, למשל). המרחב הרגיש שסכנת. פגיעתו היא החמורה ביותר לבטחון המדינה, נמצא בתחום פיקוד המרכז. תת-אלוף חיים ברק היה בשנתיים האחרונות מפקד העורף הזה. בימים אלה השתחרר מצה"ל ועכשיו הוא מנהל בכיר בחברת המחשבים "טים".

סיור בחברתו במתקני העורף שבמרכז הארץ מגלה כלפי חוץ מערך מנוהל למופת. כל מפקדת מחוז שולטת על יחידות סיור, אבטחה, כיבוי והצלה, יחידות רכב מגויס, אספקת מים, רפואה, ציוד הנדסי כבד, חוליות התראה ותצפית – גופים האמורים לתת מענה לכל אירוע בשעת חירום, החל בחילוץ נפגעים מתחת להריסות, אבטחת רחובות ושכונות, אספקת מים ומזון, אספקת מסיכות גז, ופריסת מערך עזרה ראשונה יחד עם מגן דוד אדום ובתי החולים באיזור. השליטה היא עד לרמת השכונה והרחוב. לרשות המערך עומדים מחסנים ובהם כל הציוד הדרוש לשעת חירום, החל בציוד לחילוץ נפגעים וכלה במסיכות גז לכל אחד מתושבי האיזור, החל בתינוקות בני יום. המחסנים מצטיינים ברמת תחזוקה גבוהה, הציוד ארוז ומסודר. בעת צרה יפורקו האריזות ויהיו מוכנות לחלוקה מיידית.

"מערך העורף", מסביר תא"ל ברק, "יבוא לידי ביטוי רק במקרה של מלחמה טוטאלית, שאז מרוכז בהפעלת רבבות בני-אדם. בשיגרה אין המערך אחראי על האיזור, שכן משטרת ישראל היא המופקדת על בטחון הפנים. המערך עוסק, איפוא, בהכנת האיזור למלחמה, ויתרונו בכך שאנשי המילואים גרים באיזור, ואין צורך במערכת היסעים לגיוס. חייל הולך ברגל או מגיע ברכבו למקום הגיוס או למחסן שעל אחזקתו הופקד. יתרון נוסף: כל המחסנים, להוציא מחסני הנשק, פרושים במרחבים האזרחיים, כולל מסיכות הגז. כך גם החמ"לים, על מערכות הקשר והתקשורת ועוזרי המטה. המשמעות היא שכל תחומי הפעולה מוגדרים וקבועים, והמיומנות הנרכשת מביאה לאיכות ברמת הביצוע".

המערך אמנם נראה יפה ויעיל, אך אין בעטיפה הנאה כדי להשיב על השאלה אם אכן הוא המענה לאיומים, ואם די בו כדי לספק את צרכי האוכלוסיה אם וכאשר תפרוץ מלחמה טוטאלית. בחינה לעומק של המערך חושפת שורה של ליקויים מהותיים שאינם נובעים מרמת תיפקודו של מפקד עורף זה או אחר, אלא נגזרים ישירות מהתייחסות המדינה לנושא, מקומו של המערך בסולם העדיפויות הלאומי, רמת כוח האדם המופנה אליו והקצאת משאבים כספיים.

מסתבר כי במקרה של מלחמה, הצלחתו של מפקד העורף תלויה בכושרו להפעיל ביעילות ובתיאום מירבי מערכת אנושית ומוסרית מורכבת, ובכישרונו ליצור עימה מערכת יחסים טובה ופוריה. משימה מסובכת זו מעלה מחדש שאלה שנהפכה נושא לויכוח בין גורמי בטחון שונים – האם צה"ל הוא זה שצריך להיות מופקד על הנושא, או שמא רצוי שהג"א והגנת העורף יופקדו בידי משטרת ישראל. שר הבטחון משה דיין היה הראשון שעורר אותה אחרי מלחמת יום הכיפורים. דיין שאף שהצבא יתמקד בהכנות למלחמה בחזיתות, וישתחרר מעיסוקים שאינם קשורים ישירות למאמץ הקרבי. הרעיון-נרחה בשעתו ולא מומש עד היום. בין השאר אחרי שרוקנו ממנו בעלי מקצועות טכניים כדי לקלוט את הציוד האמריקני שנתקבל אחרי המלחמה.

מתנגדים רבים לרעיון במערכת הבטחון ובמערכות אחרות. הם טוענים שבמלחמה המודרנית אין להפריד בין החזית לעורף בגלל התותחים והטילים ארוכי הטווח שבידי הצבאות הערבים: ארטילריה בינונית וכבדה מטווחת ל-30 עד 40 ק"מ; טילי "פרוג" ו"סקאד" מגיעים עד לטווח של 70–300 ק"מ; ומטוסי קרב והפצצה הופכים מדינה כמו ישראל את החזית והעורף ליחידה אחת, תחת פיקוד אחיד ואחריות כוללת של צה"ל. נימוק נוסף: מורכבות המלחמה מחייבת שליטה אחידה על מערכת התחבורה. זאת ועוד: במערכת ההגנה על שמי המדינה אין מקום לפיצול כאשר מערך ההתראה האזרחי מפני התקפת אויר נמצא בידי גורם אזרחי, ואילו מערך ההתראה מפני התקרבות מטוסי האוייב נמצא בידי הצבא. חלוקה מלאכותית נוספת, טוענים המתנגדים, עלולה להיווצר בין אוכלוסיית-הספר שתהיה סמוכה לחזיתות המלחמה ותזדקק לחסות הכוחות הלוחמים של צה"ל ולטיפולם, לבין האוכלוסיה שבעורף. קשה יהיה לקבוע היכן בדיוק עובר גבול האחריות.

הרמטכ"ל לשעבר רב-אלוף (מיל.) מרדכי גור הוא אחד התומכים בהפקעת הנושא מידי צה"ל, ושותפים לו גם האלופים (מיל.) הרצל שפיר ורחבעם זאבי (מי שהיה אלוף פיקוד המרכז). עמדתם מתבססת, מן הסתם, על שורה של נקודות-תורפה במערך הקיים. כשנכנס תא"ל חיים ברק לתפקידו, מצא עצמו כמעט בודד במערך העורף. הוא היה קצין שיריון בעל נסיון קרבי ופיקודי עשיר, ולעומתו הרוב המכריע של סגל הפיקוד, בכל הרמות, היה מורכב מקצינים שצמחו במערך הג"א או במערך השלישות, נעדרי ניסיון קרבי או ידע בסיסי בפיקוד על יחידות ואירגון עבודת מטה יעילה.

חולשה זו באה לידי ביטוי מוחשי בתיפקוד המערך. היתה תחושה, אומר תא"ל ברק, שמערך העורף כלל לא שייך לצה"ל, שהוא מין נטע זר שאין מתייחסים אליו. מצב זה מצביע על כך שבצמרת צה"ל לא נתן איש את דעתו לנושא, שכן שיבוץ מקצועי נכון של הקצינים במערך המילואים היה פותר את

חיילים מוגנים נגד לוחמה כימית (משמאל), והציוד המצפה לאוכלוסיה האזרחית במחסני הג"א: "שלא נדע מצרות". (צילומים: אלונה יפת ועופר קרני, דובר צה"ל)

הבעייה, לא רק למערך ההגנה האזרחית אלא לצה"ל בכלל. במערך המילואים של יחידות השדה יש מאות קצינים שסיימו תפקיד ומוצאים עצמם ללא תעסוקה הולמת במשך שנים. הם נאחזים בכל כוחם ביחידה כדי "להיות שייכים" וכדי שבעת מלחמה יוכלו ללבוש מדים ולצאת לחזית, גם אם אין זקוקים להם שם. כך ניתן למצוא בעוצבות מילואים רבות כמה מח"טים ומג"דים רזרביים, כמו גם קציני מבצעים ועוד כהנה וכהנה בעלי תפקידים במיטב שנותיהם שהיו יכולים לתרום יותר מניסיונם וכישרונם במערך העורף.

במקום זה מצא תא"ל ברק מאגר כוח אדם באיכות נמוכה, אם לדבר בלשון המעטה: רבבות אנשי מילואים, שבקלות היה אפשר לוותר על שירותם, כאלה שסובלים מבעיות רפואיות, בעיות נפשיות, וכן בעלי משפחות או צעירים בעלי רקע חברתי קשה, כאלה שהבעיות בבית השפיעו באופן ישיר על טיב שירותם. רבים מהם אמנם היו רשומים בכרטסת, אך למעשה לא שירתו במילואים שנים רבות ופשוט נעלמו. המפקדים בשטח היו חסרי אונים ולא יכלו

"כל גוף מפעיל מערכת קשר נפרדת, אין מערכות קשר אחידות שיאפשרו תקשורת שוטפת. למערך העורף הצה"לי אין האמצעים הדרושים לרכוש מערכות קשר מודרניות".

להשתלט. כאשר נשלחו צווי קריאה לתרגיל או לפעילות שוטפת – הם הסתפקו במי שהתייצב ולא נגעו במשתמטים.

רק לאחר הטרגדיה שבה נורה למוות תושב ירושלים בנשקו של איש הג"א חולה-נפש החלו כברק-הבית היסודי ובניפוי הבלתי-כשירים. תא"ל ברק הדגיש את האיכות על חשבון הכמות. הוא קבע כי ניתן להסתפק רק בחלק ממספר אנשי המילואים הקודם בתנאי שיאומנו היטב. כהוראתו החלו המפקדים בשטח להקפיד על התייצבות האנשים לשרות פעיל. מי שלא הופיע זכה לביקור בית של המשטרה הצבאית והועמד לדין.

עד כאן היו הדברים בשליטתו. מכאן ואילך מצא

גז עצבים, יש גלולה וגם זריקה

למדינות ערב נשק איסטרטגי בכמות ובעוצמה המאיימים על העורף הישראלי: מיגוון מטוסים, ספינות טילים, קני ארטילריה וטילי קרקע-קרקע. באחרונה פורסם כי סוריה מחמשת ראשי נפץ של טילי ה"סקאד" בגז עצבים. פגיעתו רעה גם בחימוש רגיל. הטווח שלו: 300 ק"מ. כן שיגור בין דמשק לרמת-הגולן מאיים על ערי מישור החוף המרכזי. זמן מעופו: 5 דקות. זמן ההתראה הסביר מרגע השיגור: 3 דקות במקרה הטוב. ניתן לטעון אותו מחדש תוך 30 דקות. מטח של טילי "סקאד" על איזור צפוף עלול לגרום למאות נפגעים. משגרי "סקאד" נמצאים בצבאות סוריה, עיראק, מצרים ולוב.

טילים נוספים הם מדגם "פרוג", וגולת הכותרת – הטיל הסובייטי מסוג אס.אס.21, המצוי בידי סוריה, והכנסתו לצבאות ערב מהווה שיפור איכותי. זהו טיל דו-שלבי המשוגר מרכב שיגור נייד. הפעלתו דומה לזה של ה"סקאד". הטווח המירבי: 900 ק"מ. יותר מהמרחק בין דמשק לתל-אביב.

הנשק הכימי שבידי צבאות ערב הוא המפחיד ביותר. אולם ניתן להתגונן מפני התקפות גזים ולצה"ל יש התשובות המתאימות. הפחד מפניו הוא בשל פגיעתו החרסנית ובהיותו נשק לא מוכר. הוא גורם לפגיעות גופניות ונפשיות וזורע בהלה בשורות הלוחמים והאזרחים. הסוגים הקטלנים מיועדים לפגוע על מנת להמית דרך מערכות הדם, העצבים, העור (כוויות) או הנשימה (חנק). חומרים אחרים גורמים רק בחילה או דמעות. סוג שלישי של גזים גורם לשיתוק או הלם זמני, גופני או נפשי, ללא פגיעה גופנית ממושכת. חומרים אלה הם ללא צבע, טעם וריח, דבר המקשה על הזיהוי המיידי, וניתן להבחין בהם רק לאחר הופעת הסימפטומים הפיסיולוגיים הראשונים.

את הנשק הכימי ניתן לשגר באמצעות טילים (לכיסוי שטח רחב בעורף) וארטילריה (למטרות מוגבלות בחזית). ראש הטיל נפתח באויר ומשחרר פצצות גז סמויות מעל המטרה. הוא יכול לכסות מאות-אלפי מטרים רבועים. ניתן לשגר את הגז גם בפצצות מיצרר או בריסוס ישיר ממטוסים.

החומר הקטלני ביותר הוא גז העצבים התוקף דרך מערכות העיכול והנשימה. טיל חמוש ב-500 ק"ג של הגז הזה המכוון לריכוז אוכלוסיה לא-מוגנת, יגרום למאות נפגעים. סוג אחר תוקף גם דרך העור; סוג מסויים מתנדף לאט וענן קטלני שלו נשאר בשטח בתנאים רגילים בערך יומיים. סוג נוסף עמיד במשך כמה ימים, ורעילותו גדולה פי עשרה לעומת האחרים. קיים גם גז החרדל. סוגים שונים של הגזים האלה (לא כולם) מצויים בארסנל של צבאות סוריה, עיראק, מצרים ולוב.

בצה"ל פותחה באחרונה גלולה המנטרלת את גז העצבים. יש גם זריקה משולשת המעניקה הגנה מפני כל סוגי הגזים. אולם ההגנה העיקרית היא מסיכת הגז. במחסני החירום של הג"א יש מסיכה לכל אזרח. מסיכות אלה מאוחסנות בתנאים מיוחדים, ומוחלפות מדי כמה שנים. הכמויות מותאמות לקבוצות הגיל השונות בכל איזור, ומעודכנות על פי נתוני התמותה והילודה של משרד הפנים. נותר רק לקוות שיחולקו לפני פצצת הגז הראשונה.

40 ערכות אישיות התגוננות בפני גזים

עצמו תועה בנבכי המינהל המסורבלים של ישראל. התחום הגיאוגרפי שעליו אחראי מפקד העורף, תופף את גבולות הפיקוד המרחבי הצבאי שאינם חופפים כמובן את המחוזות והנפות של משרד הפנים, ואינם זהים למחוזות ולמרחבים של משטרת ישראל. כך גם לגבי מכבי האש ומד"א. לא אחת גולשת החלוקה המרחבית של המשטרה, למשל, לתחום האחריות של שניים או שלושה מפקדי עורף פיקודיים. במערך העורף יש איפוא כ-17 מפות נפרדות של חלוקה אדמיניסטרטיבית. מצב זה, אומר תא"ל ברק, שובר את שיתוף-הפעולה העורפי. זאת ועוד: כשמדובר ברשויות נפרדות נוצרות גם כפילויות רבות. לכל גוף בתחום העורף מיפקדה משלו, עם מערכת נפרדת של כוח אדם, תחבורה, ומה לא. "זהו ביזבוז של משאבים שמדינה עניה לא יכולה להרשותו לעצמה".

יתר על כן: כל גוף מפעיל מערכת קשר נפרדת. אין מערכות קשר אחידות שיאפשרו תקשורת שוטפת. למערך העורף הצה"לי אין האמצעים הדרושים לרכוש מערכות קשר מודרניות, ובמציאות יש גופים אזרחיים שנהנים מציוד קשר חדיש העולה לאין ערוך על הציוד שבידי מערך העורף הצבאי. נקודה נוספת המקשה על עבודת מטה יעילה היא פיזורם של החמ"לים של כל אחד משירותי החרום. במקרה הטוב נמצא מטה המשטרה במרחק של כמה רחובות מהחמ"ל של מפקדת העורף. בשעת חירום מתאמים קציני קישור בין הגופים השונים. גם ריבוי קציני המטה והמרחק שבין גוף לגוף מסרבלים את העבודה, והתוצאות עלולות להיות לא נעימות, אם נזכור שמערך העורף יצטרך לפעול, קרוב לוודאי, תחת מצבי לחץ קשים מאוד.

חסרון נוסף נעוץ בעובדה שפועלת כאן מערכת צבאית בלתי-מתפשרת ובעלת אופי דיקטטורי מול מערכת אזרחית מתפשרת. הגופים האזרחיים אינם נמצאים תחת פיקוד הצבא, ואינם חייבים לקבל את מרותו. לפיכך, מידת שיתוף הפעולה בין הצבא לבין

"ראש העיר אמר לי: מה אנחנו מבלבלים את המוח. לא צריך מיקלטים כאן בארץ. שיבנו מיקלטים בדמשק".

הרשויות האזרחיות נגזרות מהכימיה שנוצרת (אם בכלל) בין מפקד העורף הפיקודי, או מפקד הנפה והמרחב, לבין ראשי הרשות המקומיות, מפקדי המשטרה ומכבי האש, מנהלי תחנות מד"א וכל האחרים שבגזרות אחריותם. מפקד עורף שיחסי האנוש אינם בהכרח הצד החזק שלו, יש לו בעיה אמיתית. ראשי הרשויות לא ישתפו עמו פעולה, והדבר יבוא לידי ביטוי בעבודת היומיום: בהעדר משאבים מספיקים ממקורות צה"ל המצטמצם, מוצא המפקד הצבאי את עצמו נזקק לחסדיו של מנהל זה או אחר כדי להשיג רכב, כוח אדם וגם ציוד משרדי, אפילו כשמדובר בטיפוח נושא כמו מקלטים ציבוריים.

נחום ברוכי, איש קיבוץ בארות יצחק, היה בעבר סגן מפקד חטיבה בשיריון וכיום מפקד על נפת פתח-תקוה במערך העורף של פיקוד המרכז. אחד הקצינים הקרביים המעטים שהסכימו לבוא למערך, ולדבריו לא התאכזב. עניין יש, הוא אומר, אבל אמצעים – אין. לפני זמן מה, הוא מספר, נערך אימון נפתי. צה"ל היקצה לו רק משאית ושני קומנדקרים. אלמלא נידבו אנשי המילואים את רכבם הפרטי, לא היה אימון. עוד "משוגע על הג'א" הוא יעקב ברנשטיין, מפקד העורף המצטיין של רחובות. דוגמה להתנדבות. ברנשטיין הוא מנהל בכיר בחברת "אל-אופ" שהצליח לארגן מערך יעיל ומשומן כמעט יש מאין. אין כמעט מוסד אזרחי ברחובות שברנשטיין לא גייס למאמץ. אחד מספק לו ציוד משרדי. אחר מעבד ומדפיס במחשב תוכניות עבודה.

מה קורה באותם ישובים החסרים "משוגעים" כמו ברוכי וברנשטיין – זאת נשאיר לדימיון. את הרגשתו לגבי דלות המשאבים שצה"ל מקצה לעורף, ביטא ברנשטיין על תצלומו של חייל צה"ל בלבוש מרופט משנות ה-50, התלוי בכניסה למיפקדה שלו במקלט ציבורי. הוא רשם עליה: כך נראה חייל הג"א בשנת 1986. והיד הקפוצה איננה מתבטאת רק באספקת מדים או מהדקי משרד.

במקרה של התקפת טילים חייבים להימצא תחת ידה של מפקדת העורף מנופים גדולים כדי לחלץ ולהציל אנשים שנלכדו תחת הריסות בתים. הציוד התקני של מפקדי העורף הפיקודיים אינו כולל מנופים. בשעת חירום הם אמורים להזמין ולקבל את

(המשך בעמוד 32)

יא מתנגדת להתראיין בגלל העיקרון.

מה פתאום? בשום פנים ואופן לא.

אותה לא מפתים. היא לא כמו "כל הנגועים". לחץ קל. בושס מתרככת. שומעים את ההתרככות. היא מתלבטת בינה לבין עצמה כמעט בקול. היא לא תעמוד בזה, היא מזהירה את עצמה. בהסכמה שלה מקופל תנאי. לקרוא קודם את הספר שכתבה, "ההר השלישי". המהדורה אזלה. בסוף היא מציעה לקבוע פגישה ראשונה בלי לקרוא את הספר.

הדה בושס לא אומרת גיל. מחזיקה טור ביקורת בעיתון "הארץ". שנונה, מהירה, קטלנית. כמעט מוסד. יש אומרים אינטליגנטית – אחרים צוחקים. עשרים וחמש שנה במקצוע. אין עליה סימני עייפות. לא משאלות, לא מתשובות ארוכות, לא מטלפונים ברקע, לא מהספרים ותוכניות הרדיו והטלוויזיה שצריכה להגיד מה היא חושבת עליהם.

איך היא נראית? שואלים גברים ונשים בסקרנות עצומה. מותחים קדימה את הראש, מגלגלים בעיניים ומחכים, בהנאה מרובה, לשמוע שיש לה גבנון ונעליים אורטופדיות עם שרוכים חומים. אולי יש לה עוד משהו.

בושס: „מפחידה אותי החשיפה פנים אל פנים עם אנשים. מפחיד אותי לצאת לרחוב. זה אמיתי. לא מעושה ולא יומרני. בשבילי זה מאמץ. מאחורי זה יש כל מיני פחדים. יודעת, אבל לא אסביר. גם הכתיבה שלי אנונימית. את לא יכולה לדמיין לך מי עומד מאחורי הדברים.

„לאנשים יש בעייה עם התדמית שלי, ישנה סצינה שחוזרת על עצמה בארועים חברתיים: אנשים יוצאים פתאום מכל הסדקים ואומרים עד כמה הם קוראים אותי, והיו רוצים להכיר אותי ואז שואלים בהפתעה: מה ככה את נראית? את הרבה יותר נחמדה. כולם מדמיינים להם משהו שקשור במכוער. אחותה הצעירה של גולדה. אז נחמדה אני לא. הם לא מתרגמים נכון מה שרואים.

„אני נרתעת מחשיפה. גם עשו לי עוולות מאוד גדולות. נטפלו אלי בגלל היותי אשה. כי הרי להתווכח איתי עניינית, רוב האנשים אינם יכולים. כזה אני יהירה. אז נשארות ההשמצות. נכנסים לחייך הפרטיים. כן חיה לבד, לא חיה לבד. כן מרת נפש, לא מרת נפש. דן בן־אמוץ כתב שאני נראית כמו מפלצת, שאני מפחידה ילדים קטנים, ובגלל זה לא יוצאת לרחוב. זה עובר על אנשים. הסתובבתי יום אחד בארכיון 'הארץ', ניגש אלי בחור צעיר ואומר לי, את הדה בושס. כן, אמרתי לו. אבל קראתי שאת מפלצת, הוא אומר לי. טוב, עניתי לא, עכשיו אתה רואה שלא".

דירה קטנה ברחוב קטן בתל אביב. ספרייה מרשימה. סדר מופתי. כלב חום קטן זז בקצב שלה. „בוא הנה חמורי, בוא אלי", היא אומרת, מלטפת, מנשקת ועוד פעם מלטפת. חוג מכרים קטן, אינטימי. יציאות מבוקרות העירה. ברקע צלצולי טלפון

הדה בושס, כמעט
מוסד. אשה לבד
שמאחורי הביקורת.
שנונה, מהירה,
קטלנית...

נסרשות: הזמנות, שיחות מה נשמע, הבעות תודה, וגם רעה. „התרחשויות חיצוניות", היא אומרת על הטלפונים. סך־הכל אשה לבד. לא בהכרח בודדה. ובודדה, לפי כמות הטלפונים לפחות, בידיה.

בושס: „אני לא מסוגלת ולא רוצה לדבר עם כמה אנשים על דברים שמעניינים אותי. יש מספר מצומצם מאוד של אנשים שאיתם מוכנה לדבר. יכולה למנות אותם על יד אחת. אני סנובית אינטלקטואלית. כזה אני יהירה. כשאני מוזמנת למקומות, אנשים מתחילים לדבר איתי על דברים ברומו של עולם. הם לא יודעים עד כמה הם משעממים אותי. יש מעט מאוד אנשים שדעתם מעניינת אותי. שלושה או ארבעה".

מאך אינטנסיווית בדיבור, בחשיבה, בתנועה. מרנית צפוף, מהר, אסוציאטיבי. יכולה להיכנס לעצבנות או לצחוק פרוע בשני חלקים של משפט אחד. לא סלקטיבית ביחס למילים כשלעצמן או למשפטים. בוודאי לא למידע. היא מחוסנת. החץ לא נוגע בה. כמו ברווז שנכנס למים, יוצא, מנער ננערות את הטיפות, והולך הלאה. בושס: „אני חיה מדשות לחדשות. מהיום שזוכרת את עצמי. אין אצלי פחיקה. זה מעניין. יש לי חיוניות קצת חולנית. סקרנות אובססיווית. אבל גם זיכרון ועניין לא סלקטיווי בדברים. במאורעות. מחפשת תמיד זוויות ראייה חדשות לדברים. הדבר הכי קשה בשבילי הוא לעשות טור אינטליגנטי על דבר הכי־פחות אינטליגנטי כמו תוכניות הטלוויזיה. הקצב שלי מפריע לאנשים. רובם לא יכולים לחיות בקצב מטורף כזה. ואת חיוניות שיכולה להרוס כמה עשרות אנשים. גם המעורבות שלי מאוד איכפתית. יש לי עניין בכל דבר. אני נוסעת ברחוב, מסתכלת לתוך בתים של אנשים, בודקת איך הסלון שלהם מרוהט, וככר יש לי דעה איך האנשים האלה חיים".

כמה עולה לך המקצוע?

„חשיפה עצומה, שאני כנראה רוצה בה אם אני ממשיכה בזה כל כך הרבה שנים. בקשר לתגובות של האנשים, מתחסנים. זה מרגיז ולא יותר. תלוי גם מי הנוגעים".

מאיפה הבוח שלך לדקור כל־כך חזק?

„אפשר לחשוב שהמטרה שלי היא לשבת ולפגוע כל היום באנשים. אני לא מרגישה שאני פוגעת. להיפך, אני חושבת שאני נורא טובה. אני כל פעם נדהמת מחדש עד כמה אנשים נפגעים. איך הם מגיבים. הביקורת שלי היא תמיד הרבה יותר קשה מאשר הכתיבה שלי".

כלומר, את עושה הנחות כשאת כותבת?

„כן. אני הרבה יותר ביקורתית. אבל מה זה בכלל מרשעת, לא מרשעת. טובה, לא טובה. אני בכלל לא יודעת אם אני טובה או רעה. לפעמים אני טובה, לפעמים רעה. אני לא טובת־לב באופן מיוחד. אין לי

„לא הייתי מוותרת על אהבה. האהבה גיבשה את אופיי, את האישיות שלי. לא הייתי מציעה לאף אשה לוותר על אהבה. על ילדים – כן. על אהבה – לא".

נשמה צופית. זה ברור לי. אני גם לא מעבירה נשים זקנות ברחוב, אלא אם הן מבקשות אותי. לא מתנדבת בכלל. לא אוהבת שאנשים יהיו קרובים אלי ולא רוצה להיות קרובה אל אנשים".

בושס מחודדת את העפרונות לפני שהיא כותבת, וגם באמצע. יורדת לפרטי־פרטים שקשורים למראה, ללבוש, לצורה. יש לה מה לומר על כל דבר. אמירות חדות, בוטות, חד־משמעיות. על רותם מהערוץ השלישי כתבה: „הילדה האיומה הזאת". לרם עברון היא בודקת את צבע הסוודר. על עדנה שבתאי והספר שלה היא בוחרת לצטט ולהסכים עם ידיד שלה שאומר: יש להיזהר מאלמנות יוצרים הניזונות מן המתים ופורחות על הקברים. משפט בושסי אופייני נראה כך: „זהו מניפסט ארוגנטי... תופעה של חשיפה נרקיסיסטית מרתיעה, ללא יציאה מהאגו הקטן, הזקוק להוכחה מתמדת...".

אין רמז להיסוס בכתיבה שלה, או להתלבטות. מעט מאוד פעמים, אם בכלל, אפשר לשמוע אותה אומרת „אני לא יודעת". היא אדם שיש לו דעות, לכאן או לכאן, על כל נושא. אין לה ספקות. הכתיבה הפרובוקטיווית שלה מושכת אש. יש מכתבים של מעריצים ולעומתם תגובות מאוד בוטות, מעליבות. יש גם התחשבנויות אישיות. אצל דן בן־אמוץ היא אחת המשופדות הקבועות. „הוא אובססיווי עלי", היא אומרת. אחרים מתרגמים את השיר "מה יש לך גברת לוין?" של יונתן גפן, ל"מה יש לך גברת בושס?". גפן מגיב ביובש. „היא לא כל־כך חשובה לי שאני אכתוב עליה, יחד עם זה יכול להתאים לה". אמנון דנקנר התחשבן איתה באופן מאוד גס. "הזוועה הקטנה האיומה הזאת רותם", גם היא התחשבנה איתה, חד

(המשך בעמוד 17)

הדה בושס: „לא קל
לעשות קריירה מול כל
השנאה והעוינות

אשה לבד

(המשך מעמוד 15)
חלק, בתוכנית של מני פאר, ביום שישי בערב, זמן צפיית שיא, בסלון. רק אדם חזק היה יכול להישרד.

כשרותם דיברה, צחקת כמו כולם?

בושס זזה באי־נוחות על הספה. „כן. לא. הרגיז אותי דבר אחד. הרגיז אותי שטלוויזיה ממלכתית מנהלת חשבונות איתי, עם מי שכותבת ביקורת. הוא (מני פאר) גם יכול היה לתקן אותה כשהיא עיוותה את השם שלי. יש כאן במדינה רחיסות, ואנשים מתחככים אחד בשני. אין דבר שאני שונאת ומתעבת כמו החיכוך הזה, שבזמן האחרון לבש אופי מוגזם מתמיד".

ביקורת שיוררת לפרטי־פרטים, היא לא סוג של התחכבות?

„זה חיכוך אנונימי, אם את מתעקשת לקרוא לזה חיכוך. לא מקבלת את המושגים הפרובינציאלים והקרתנים שבהם שופטים כאן בארץ ביקורת. ביקורת לא שופטים בטוב או ברע, אלא במידת ההשפעה שלה, באינטליגנציה שלה, ברמה, בעניין שהיא מעוררת. כאן כולם עוסקים באישיותו של המחבר. אלה שאני כותבת עליהם לא מעניינים אותי בכלל באופן אישי. לא מכירה אותם, לא רוצה להכיר אותם. אם היו מעניינים אותי הייתי מנסה ליצור איתם קשר. אין לי שום דבר אישי לאנשים. שישכחו מזה. הם מגוננים על עצמם כזה שמגיבים בצורה אמוציונלית".

את קשוחה?

„אני לא אשה רכה. שלא תתבלבלי. בכל זאת אשה לבד עם כל הדברים של החיים. הרי זה לא דבר קל לעשות קריירה מול כל השנאה והעויינות. נשתתים נוקשות, וגם כי יש, כנראה".

קרה שלא הצלחת להרדם אחרי משהו שכתבת?

„אולי. בעצם לא. לא לישון בשביל אנשים? נקסי אני ישנה בשביל עצמי".

את נבוכה לפעמים?

„היום הרבה פחות מאשר אי פעם. ההצלחה נותנת ביטחון שנהפך להיות טבע שני".

מרגישה שהצלחת לשנות משהו?

„לא. אין לי הכוח לשנות. אני יכולה לדבר על השפעה מצטברת או התססה. לא שינוי. הטלוויזיה נהפכה יותר גרועה, אפילו הילדה האיומה הזאת עוד ממשיכה להופיע".

> *„אני קרייריסטית איומה. אמרו עלי שאני מוכנה ללכת על גופות מתים. לא דרכתי על כאלה, כי פשוט לא היו שם".*

כדי להגיב על דנקנר, בן־אמוץ, אורי זוהר בזמנו, ואחרים שמצלצלים ומקללים אותה בטלפון, היא מכניסה כדור לקנה. „הם צריכים את ההכרה שלי. הם לא יכולים לסבול שאני לא אביר בכישרונם. זה אוכל אותם. מרגיז אותם שהם לא יכולים לשבור אותי". עכשיו היא נרגעת. „כנראה שאני מעוררת אצל אנשים דברים מאוד לא סימפטיים. גם באישיות שלי, גם בכתיבה שלי. אצל סוג מסויים של גברים אני מעוררת יצרים אלימים. אצל נשים זה מתבטא באופן אחר".

היא נולדה למשפחה שורשית בגדרה, משפחה אבידור, והתחילה לכתוב בשנות ה־60 המוקדמות. הדרך לפיסגה כללה: גיחות, אכסחות, איגופים, הסוות, הערכות, הסתערויות, התחפרויות, זינוקים, צליפות, קליעות. נקודת המוצא „ב"קשת", הרבעון שהיה טייס ב"אל־על". משהות כלונדון שם למדה היסטוריה וספרות אנגלית. אהרון אמיר, העורך, קלט את האספירציות שלה בתחום הספרות וקיבל אותה כמוכירת מערכת. המטרה המוסווית שלו היתה שאגבות הזאת, שמסתובבת בחוגים נכונים, תשיג לו תרומות מכל החברים העשירים שלה.

יגאל תומרקין: „כולה התבזבזה, ועל זה היא יכולה לשבת ולבכות. היא לא חזקה כמו שחושבת, ולא יודעת כמו שחושבת".

היום, היא אומרת, הוא מציג עצמו כאב הרוחני שלה והם צוחקים על זה יחד. ב"קשת", לצד סיפורים, מסות, תסריטים של ניסים אלוני, עמוס עוז, סוזאן זונטאג – התפרסמו הסיפורים הראשונים של הדה בושס. אחרי תקופה שם ביקשו ממנה שתבוא להחליף את בנימין תמוז בעריכת עמודי הספרות והתרבות ב"הארץ". אחר־כך התגלגלה למיני עבודות שונות. אפילו כתבה שני דפים אינפורמטיביים לגמרי שנקראו "לאן ללכת". „הייתי מוכנה לכל דבר. אני קרייריסטית איומה. אמרו עלי שאני מוכנה ללכת על גופות מתים. לא דרכתי על כאלה, כי פשוט לא היו שם".

יום אחד, שוקן יצא עם רעיון. החליט שהיא תכתוב על אופנה ובתים מהסיבה הפשוטה שהיא מתלבשת יפה. „מתלבשת יפה", חוזרת בושס על הצירוף ומקמטת את השפתיים. אגב, היא לבושה מכנסי עור שחורים צמודים, חולצה שחורה ונעלי עקב דקות בצבע שחור. מאופרת ומאוד מקושטת. נשי דרמאטי. בושס, לפקודתו של שוקן, יצאה לסקר ארועי אופנה. „הלכתי לתצוגה אחת, נתקפתי שיעמום, ורציתי לצרוח. ואז התמלאתי עוז ונכנסתי לשוקן. אז עוד רערתי מפניו. אמרתי שאני לא מתאימה לזה, ועוד משפט שעד היום אני לא יודעת איך העזתי לומר: אני יותר אינטליגנטית מרוב הגברים פה. ולא למדתי כל מה שלמדתי כדי לכתוב אופנה".

שוקן היה מופתע, אבל הלביש עליה ביקורת רדיו ותיאטרון. המסגרת התאימה לה והיא התמקמה. מורה שמטפטפת את השנאות והאהבות האישיות שלה אל בין המילים. זאת, בין השאר, העובדה שמחזיקה אותה על המפה. „משפטים ארוכים ומסובכים", אומרים העורכים על הכתיבה שלה. אבל שוקן, אף אחד לא מתווכח על העובדה, מעריץ שלה. בושס: „בימים הראשונים, כל הליכה לתיאטרון היתה מלווה בבכיות. לא ידעתי איך אני עושה את זה".

בת כמה היית?

בושס נכנסת למצב נדיר של הססנות. „אל תבקשי ממני לדבר על גיל".

מה מפחיד?

שתיקה.

אחר־כך היא מתחילה כהתנצלות וגומרת בהתקפה. „הגיל שייך למערכת פחדים שקשה לי להסביר. אני לא משלימה עם הפער הנוראי הזה, עם הדיכאון שקשור לזה. הפחד הזה לא קשור לאינטליגנציה ולא לקור רוח. הרעיון שמחצית חיי עברו. הפער בין ההרגשה ליריעה שאני רחוקה מלהיות אשה צעירה. לא רוצה לחשוב על עצמי במושגים של גיל. קשה לי לתפוס את עצמי ככה".

ההרגשה קשורה גם במראה הפיזי?

„נו מה את חושבת? בטח. לקום בבוקר, להסתכל בראי, להרגיש רע".

„ואם תגייסי הומור?

„לא יכולה, בכלל לא. יש לי פחדים איומים. זה אידיוטי לסווג אנשים לפי גיל. תמיד התנגדתי לזה".

בושס מגיבה למילה גברים. מילה שגורמת לה לזוז בכיסא ולצחוק באי שקט. באחד הראיונות שנתנה אמרה שלא יכולה בלי ספרים ובלי גברים. האסוציאציה למילה צורך לא מקרית.

בושס: „גברים זה צורך מסויים בחיי. הם בשביל האגו. בסופו של דבר אני מותנה. כולנו מותנות. אני אומרת את זה בפיכחון גמור. זה הויכוח הגדול שלי עם הפמיניסטיות. אולי בעוד שנות דור נשתחרר מהמותנות הזאת לגבי האישור הגברי. גם אני צריכה אישור של כמה אידיוטים. אוי, מה אני אומרת, אל תכתבי אידיוטים, תכתבי גברים. אני מודה שאני לא משוחררת מזה. לא אישור לאינטליגנציה שלי. אישור לנשיות שלי". וכהקשר אחר: „אני לא יכולה לחיות עם גברים חלשים. אני בולדוזר. אני צריכה רק קריירסטים, משוגעים, אובססיביים. מכניסה להם את העודפים של האנרגיה שלי". על בחור צעיר, נאוד מוכר, היא תגיד את המשפט הבא: „הוא עיצבן אותי. מאוד מוכשר, אבל לא מספיק מתפתח".

יום שלישי בצהריים. בושס חוזרת מהמערכת. מהרגע שהיא נכנסת, מתחילים הטלפונים. כל עשרים דקות נשמעות נקישות טופפניות של העקבים הדקים שלה לעבר הפומית. ההלו הראשון שלה חשדני, קצת אטום. כעבור שנייה מתחילים ציחקוקים, ליחשושים, התפנקויות, התחנחנויות. „הידידים הצעירים שלי", היא אומרת.

אחרי שהתגרשה, חילקה משך שנים את חייה עם יגאל תומרקין. תומרקין הוא פרק ארוך, כאוב, מרגש, בביוגרפיה שלה. אחרי הרבה צינזורים היא מוכנה לומר רק שהוא היה מאוד דומיננטי בחייה. שהשפיע עליה מאוד. למרות ההשמצות היא מדברת עליו בלויאליות. ברגש. הרבה הערכה.

תומרקין על בושס: „תמיד מישהו מדבר מגרונה. אדם ללא דעה אישית. הביקורת שלה יכולה תמיד להיות מוסברת לפי קבוצת אנשים או אדם אחד איתם היא נמצאת. היא הכלב של הארון. שופר של מישהו אחר. נקמנית בצורה פאתולוגית, בפרט כשזה נוגע בנשים. מהבחינה הזאת היא אשה במלוא מובן המלה. גם הביקורות שכתבה עלי היו תלויות בתקופות שהיינו בריגוז, בשלום או באדישות. יש לה הכלים להיות אינטליגנטית, אבל התחילה לקחת את עצמה כמובן מאליו. היום היא התנפחה.

> *„דן בן־אמוץ כתב שאני נראית כמו מפלצת, שאני מפחידה ילדים קטנים".*

„פעם, כשדיברה מגרונם של אחרים, היה לזה חן. היום ההתנהלויות שלה הם בכיוון של חוסר הומור, צופיות ימנית, בילויית. היא שכחה הכל. ההישרדות שלה תלוייה בשוקן ובטמטום של הקוראים. היא קפאה על מקומה, תקועה, מרשה לעצמה, וייגדל ישורון ויבעט. היא מגיבה מאוד לנשים. יש לה מודלים נשיים בלי שום פרופורציה. חוץ ממנה בעולם ישנה רק וירג'יניה וולף. הררמטיות שלה היא לא מהיום או מעכשיו. אני לא שונא אותה, אבל כולה התבזבזה, ועל זה היא יכולה לשבת ולבכות. על שנאות, אהבות, אימפולסים; שיטחיות, על אני ואפסי עוד, על קהל מעריצים שניפח לה את האגו. היא לא חזקה כמו שחושבת, ולא יודעת כמו שחושבת.

„אחרת היתה מתעסקת בעשייה עמוקה ולא ברושם שיטחי. הספר שלה הוא ספר מבטיח לגיל שבע־עשרה. אדם שכותב באמת וברצינות אין לו זמן להתעסק עם סמרטוטריה של עיתון ולהגיב על כל דבר כפעם המאית. למרות זאת, אני אפילו קצת מחבב

(המשך בעמוד 41)

טבח ביער

10 אלף קצינים פולנים נרצחו בידי הרוסים ביער קאטין, בראשית מלחמת העולם השניה, העילית החברתית והתרבותית של העם הפולני. אחר־כך האשימו בטבח את הנאצים. השקר נחשף ועדיין מחולל שערוריה עולמית. ד"ר שלום סלובס, אחד הניצולים, כותב על הזוועה בספר חדש, "יער קאטין, 1940" (ספריית מעריב). הוא בן 77. כבר לא מפחד מהמחסלים של הק.ג.ב.

מאת אלכס דורון

ארבעים ושבע שנים נדרשו לו כדי לפרוץ את מחסום הפחד המשתק מפני היד הארוכה של "סמארש" – יחידת המחסלים האיומה של הק.ג.ב. "עכשיו", אומר ד"ר שלום סלובס, "אינני פוחד עוד, שהרי אני כבר בן 77". סלובס הוא אחד הניצולים הבודדים ששרדו מהטבח שערכו הסובייטים בקצינים פולניים, שבעה חודשים בלבד לאחר שפרצה מלחמת העולם השניה. אחר־כך הפיצה מוסקווה גירסת־שקר לפיה הנאצים, לא הסובייטים, הם שביצעו את הטבח המחריד הזה. עד היום יש לה מאמינים לא מעטים. כאלף מהקצינים הנטבחים היו יהודים. גם עובדה זו טושטשה בכוונה במשך שנים.

ד"ר סלובס, היום תושב תל־אביב, כותב על הפרשה בספר כמעט עדות ראיה שחסר בה – למזלו – רק השלב האחרון של העמידה חסרת־האונים של הקורבנות מול כיתות היורים ביער הרוסי. זכרונותיו – "יער קאטין, 1940" (בהוצאת "ספריית מעריב") – הם הציון העברי הראשון לאותה פרשה עלומה, וגם מהוות גלעד לזכרם של הקצינים היהודים.

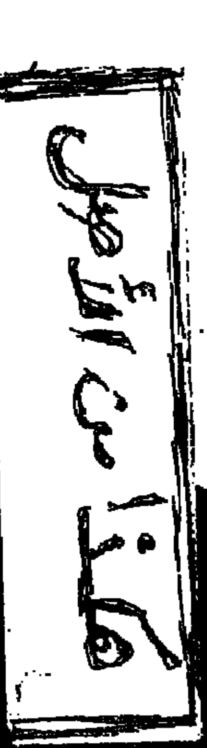
15 אלף איש הוצאו שם להורג. אפשר לראות זאת כמאמץ ראשון ושיטתי, לא של הנאצים, לחסל שכבת עילית של עם, חברתית תרבותית וצבאית, אצילים בעלי ייחוס אבות ובזכות אישיותם וכשרונותיהם. היו שם קצינים מצמרת פיקוד הקבע – 12 גנרלים, מאות קולונלים; גראפים ובארונים; 800 רופאים צבאיים; 300 פרופסורים, מאות מרצים, עתונאים, משפטנים, מדענים. רובם היו פולנים לאומנים בעיקר אנטי־קומוניסטים ואנטי־סובייטים, שנשלחו לפתע כ־1940, לאחר שנישבו בידי הצבא האדום. החוגמה המקוללת: סטאלין, וראש הנ.ק.ו.ד.,

לאוורנטי בריה (הגילגול הקודם של הק.ג.ב.), הורו לחסלם מחשש שלא יהיו נאמנים דיים כדי להילחם לצד בריה"מ נגד הגרמנים.

ב־1943 נמצאו גופותיהם של כ־4,500 מהם בשמונה קברים המוניים ביער קאטין, על גדות הדנייפר, ליד סמולנסק. הגוויות היו מסודרות כסרדינים בקופסה – שורות ישרות, שכבה על גבי שכבה, כשהפנים למטה. ידיהם היו קשורות בחבלים, מאחורי הגב. כולם נורו בעורפם, מטווח קצר ביותר, וגם נדקרו בסכינים. גורלם המדוייק של רבבת שבויים אחרים לא נודע עד היום. יש רק השערות.

פולין העצמאית נמחקה ממפת אירופה ב־17 בספטמבר 1939, שלושה שבועות אחרי תחילת המלחמה, ובפעם הרביעית בתולדותיה חולקה בין גרמניה ורוסיה. הצבא האדום כבש חלק מפולין במבצע מתואם עם היטלר, על פי חוזה מולוטוב־ריבנטרופ שנחתם ערב המלחמה. כשבי הסובייטים נפלו כרבע מיליון אנשי צבא, שנכלאו בכ־140 מחנות שהוקמו בבריה"מ ועבדו בעבודות כפייה במיכרות פחם, בביצורים ובסלילת כבישים. במקביל ערכו הסובייטים מצוד שיטתי אחר הקצינים, במיוחד האקדמאים. לבסוף איתרו 15 אלף קצינים, ובודדו אותם בשלושה מחנות: קוזיילסק, כ־250 ק"מ דרומית־מזרחית מסמולנסק; סטארובילסק, כ־200 ק"מ מזרחית מחארקוב; ואוסטאשקוב, באמצע הדרך שבין מוסקווה ללנינגרד.

ד"ר סלובס, רופא מומחה לכירורגיית פה ולסת, נכלא בקוזיילסק אחרי מסע תלאות וגילגולים שונים. בעבר היתה במקום אחוזה של אצילים פולניים, עם מנזר מפואר שם התגורר גם ראספוטין, הנזיר והופאי־האליל המפורסם. כמעט כל שבויי קוזיילסק נטבחו ביער קאטין. שרדו רק 191. משני המחנות

גוויות ביער קאטין: השואה הקטנה של העם הפולני.

הנותרים, שרדו עוד כ־200. שבויי סטארובילסק, הומתו, כנראה, ברצח־המוני דומה לטבח קאטין, ונקברו באיזור חארקוב, בקברי־המונים שטרם אותרו. שבויי אוסטאשקוב, הוטבעו בים הקרח הצפוני וגופותיהם נאכלו בידי הלוויתנים.

משפחות השבויים בפולין החלו לקבל מהם מכתבים בנובמבר 1939, זמן קצר לאחר השבי. מכתביהם היו בדרך־כלל אופטימיים ובהם דווח על יחס הוגן מצד סוהריהם הסובייטים. נרמז אפילו על תקווה לשיבה קרובה הביתה. אלא שזרם המכתבים הידלדל לפתע באביב 1940, עד שפסק לחלוטין. המשפחות פנו לברר מה עלה בגורל יקיריהם. הסובייטים השיבו במשיכת כתפיים. גורמים בינלאומיים, כמו הצלב האדום, גילו חוסר אונים. רק כעבור שלוש שנים, ב־13 באפריל 1943, שבר רדיו ברלין הנאצית את קשר השתיקה הסובייטי, וחגג את דבר גילוי הקברים ההמוניים ביער קאטין. כך החלה להתגלגל הפרשה המסעירה, שפעם בפעם, עד היום, חוזרת ועולה כרוח רפאים בהקשרים שונים.

ביוני 1941 הפר היטלר את החוזה עם סטאלין ופלש לבריה"מ. הסובייטים הלחוצים החליטו לגייס להגנת מולדתם ולמלחמה בנאצים גם את השבויים הפולניים ולהקים מתוכם גייס פולני בצבא האדום. כחצי שנה לאחר הפלישה, ב־3 בדצמבר 1941, נועד סטאלין בקרמלין עם גנרל סיקורסקי, ראש הממשלה הגולה של פולין בלונדון. באותה פגישה נכחו שר החוץ הסובייטי ויאצ'סלאוו מולוטוב (שמת לא מכבר בגיל מופלג) והגנרל הפולני אנדרס, שהיה שבוי בכלא

(המשך בעמוד הבא)

(המשך מהעמוד הקודם)

לוביאנקה. על אנדרס הוטלה המשימה להקים את הגייס. סיקורסקי ואנדרס רמזו לסטאלין שרוב החיילים והקצינים הפולניים שעמדו להיות מגוייסים עדיין כלואים במחנות שבויים.

סטאלין זעם: „לא יתכן! כולם שוחררו מכבר".

סיקורסקי הציג רשימה ובה שמותיהם של 15 אלף קצינים שנפלו בשבי ולא נמצאו במחנות גרמניים בפולין, גם לא במחנות שבויים בגרמניה. „הם חייבים להיות אצלכם", קבע סיקורסקי.

סטאלין שינה טעמו: „לא יתכן, הם ברחו, כנראה".

„לאן?", לחץ סיקורסקי על הרודן הסובייטי.

„למנצ'וריה, למשל. מיד אתן פקודות מתאימות והבעייה כולה תיפתר", השיב סטאלין.

כעבור זמן מה, בדיון אחר שנערך בקרמלין על השבויים הפולנים שנעלמו, פלט סגן ראש המשטרה הפוליטית החשאית מֵירקולוב, הערה תמוהה: „עשינו בעניין הזה טעות גדולה". סתם ולא פירש.

עד שרדיו ברלין גילה את הקברים וחשף את קצה החוט של התעלומה.

ד"ר סלובס נולד ליד גבול פרוסיה המזרחית והתחנך בוילנה. היה רופא בצבא הפולני, נפל בשבי הרוסים, וניצל כנס מהמשלוחים ליער קאטין, כפי שיסופר בהמשך. יחד עם המגוייסים הפולנים בצבא אנדרס (שגם מנחם בגין היה ביניהם) יצא לאיראן, עירק, קהיר ואיטליה – ומשם הגיע לארץ־ישראל. כאן היה מנתח פלאסטי ויועץ רפואי בצה"ל. 25 שנה ניהל את היחידה לניתוחי פנים ולסת במרכז הרפואי בתל־אביב, פירסם מאמרים וזכה בפרסים ובהוקרה בינלאומית.

„מי שבילה במחנות שבויים בברית־המועצות פיתח ברבות השנים התנהגויות מוזרות", אומר ד"ר סולבס, „הן דבקו גם בי. עד היום אינני יכול לחלוף על פני מאפייה מבלי לקנות כיכר לחם או כמה לחמניות, אפילו כאשר אינני זקוק להם, מחשש למחסור. אינני מסוגל להשליך מסמכים ישנים, עתונים, חפצים, תמונות, וברחוב אני עדיין מרבה להציץ מעבר לכתף, לעתים קרובות, כדי לבדוק אם לא עוקבים אחרי. בלילות אני עדיין חולם על השבי, ולנגד עיני עולים פני חברים שהלכו לעולמם, גם מבין אלה שנטבחו בקאטין.

„לא הייתי ביניהם. היה לי מזל. אבל בכל השנים שעברו מאז לא הפסקתי לפחד. ידיה הארוכות של המשטרה החשאית הסובייטית הגיעו לכל מקום בעולם. חששתי שיחסלו אותי גם בישראל. אחרי הכל, כבר היו דברים מעולם. יתר על כן: בידי היו מסמכים שונים משם, וגם תמונה ברורה של המחנה שרוב אנשיו נטבחו, תמונה נדירה, יחידה במינה, וגם שרטוט מדוייק שהחבאתי בביטנה הפנימית של מגפי".

ד"ר סלובס הכיר אישית רבים מהטבוחים ביער קאטין, וראה אותם הולכים לדרכם האחרונה. בספרו הוא נוקב בשמותיהם של קצינים בכירים ואנשי רוח. „לקחו אותם ממחנה קוזיילסק אל מותם, קבוצות־קבוצות, במשך חודש אחד. תחילה 30־50 איש בקבוצה, ואחר־כך עלו עד 300. האנשים כונסו באולם הקולנוע של המחנה. לכל אחד מסרו לחם ודג מלוח עטופים בנייר לבן – החידוש והייחור באותו 'טקס'. הרושם היה שהם משתחררים וחוזרים הביתה. לא עוררה חשד העובדה שטער המחנה היה נעול והם הוצאו דרך פירצה צדדי ונסתר בחומה שלא ידענו על קיומו. כשהתהליך חזר על עצמו, ניסינו לנחש את צופן הבחירה: עד שהתברר כי מפקדת המחנה מקבלת את הרשימות בטלפון ממוסקווה".

„אני הייתי במשלוח כזה שנועד להוצאה להורג, אחד האחרונים בסידרה. בעוברי את מפתן הפשפש נגלה לעיני מחזה נורא ובלתי־צפוי. שורת אנשינו נקלעה בין שני טורים אטומים של חיילים עזי־פנים וזועמים, חמושים ברובים מכודנים ואקדוחים בחגוריהם. הם חיפשו כרצונם וללא מעצור במטלטלינו והחרימו כולזול תהומי כל פריט מתכתי, מראה, זכוכית או עט־נובע. ממני לקחו מדחום זעיר, למרות טענותי שרופא הנני. נראה היה בעליל, שממלאים הם פקודות חמורות מהממונים עליהם".

ד"ר שלום סלובס וספרו: „קצין המשמר זעק בקול צורמני: מי שיזוז ממקומו ייהרג ללא התראה! הקצינים הבכירים בקבוצה שלנו, כולם בגיל העמידה, איבדו עשתונותיהם וצייתו בדומיית־מוות".

„בסיום ההתעללות שלוחת־הרסן של החיילים ראינו במרחק מספר צעדים מהמקום שלוש משאיות צבאיות, מנועיהן מטרטרים בקוצר־רוח. קצין המשמר זעק בקול צורמני ובגסות צבאית לשמור על השקט, לעלות ללא הגה על המכוניות ולשבת במקומות. הקצין פקד בנוסף: הזז ממקומו ייהרג ללא התראה! הקצינים הבכירים בקבוצתנו, כולם בגיל־העמידה, איבדו עשתונותיהם וצייתו בדומיית־מוות. עלו בקושי על המשאיות הנכוהות והתיישבו בהן בצפיפות...".

„מאוחר יותר התברר כי הקבוצות האחרות הוסעו ברכבות אסירים אל יער קאטין – מקום בו נמצא בית הארחה מיוחד של הנ.ק.ו.ד. וגם נודע בעבר כאיזור הוצאה להורג – שם הקיפו אותם אנשי הנ.ק.ו.ד. עם כלבים ובצעקות, הוליכו אותם בקבוצות קטנות לתוך היער – וחיסלו אותם... גם אותנו העמיסו על הרכבת אלא שברגע האחרון, באורח מוזר ביותר, שינו הממונים על המבצע את התוכניות. במקום ליער קאטין הגענו למחנה שבויים אחר, וכך ניצלנו. כנראה שמישהו במוסקווה החליט להשאיר בחיים שרידים מהשבויים, אולי כדי למנוע חקירות מאומצות מדי של גופים בינלאומיים".

התעמולה הנאצית עשתה מטעמים מגילוי קברי־ההמונים ביער. בבגדי הטבוחים נמצאו מסמכים שונים – יומנים אישיים, תצלומים, מזכרות, עתונים. ביומן שנמצא על גווייתו של מאיור אדם סולסקי נאמר: „היום, 9 באפריל 1940. הזמן נעצר מלכת ב־6.30...". התברר כי הספיק לכתוב זאת כמה דקות לפני שנורה. אנשי הנ.ק.ו.ד. ששדדו מעל קורבנותיהם טבעות והב ושעונים, לא נתנו דעתם למסמכים האישיים החבויים בכיסים.

הנאצים הזעיקו לקאטין, רופאים פאתולוגים ממדינות ניטראליות שבדקו את השלדים ופסקו כי האומללים נורו ב־1940, כשסמולנסק נשלטה בידי הסובייטים, יותר משנה לפני שהאיזור נכבש בידי הגרמנים. לאחר שממשלת פולין בגולה ביקשה מהצלב האדום הבינלאומי לחקור את מידת האמת שמאחורי הדיווח הנאצי, השתולל סטאלין בלשכתו והורה על ביטול כל ההסכמים עם סיקורסקי. כעבור זמן נהרג סיקורסקי בתאונת מטוס.

מיד לאחר שיחרור סמולנסק בידי הסובייטים אחר קרב קשה בחורף 1943, מיהרה מוסקווה לשגר לקאטין ועדת בדיקה בראשות רופאו האישי של סטאלין. זו פסקה, כצפוי, שהטבח ביער בוצע רק ב־1941, כלומר שעה שהאיזור היה כבוש בידי הנאצים. אי לכך שיגר סטאלין איגרות אישיות לצ'רצ'יל ורוזוולט וביקשם שלא לעורר את עניין הטבח בקאטין. צ'רצ'יל נענה לבקשה, בנימוק שהזמן אינו מתאים לכך, כאשר יש לרכז כוחות כדי להכות את היטלר „ואת המתים, כלאו הכי, לא נוכל להקים לתחיה". רוזוולט הכריז שאינו מאמין לנאצים: „זה הכל קשר תעמולתי היטלראי", אמר.

אחר־כך ניסתה ברית־המועצות לגלגל על הנאצים את אשמת הטבח גם במהלך משפטי נירנברג – אלא שבית־הדין הבין־לאומי לא קיבל גירסתם. גם אם לא התכוונה לכך מלכתחילה, שרת הטבח ההמוני את מטרותיה לאחר המלחמה. המשטר הקומוניסטי יכול היה להתבסס בפולין בקלות יחסית בהעדר אותה מנהיגות חברתית ותרבותית, אנטי־סובייטית, שהושמדה ביער קאטין.

הסערה פרצה ב־1950, חמש שנים לאחר המלחמה. הנרי ואן־פליט, קולונל אמריקני שהיה שבוי בידי הנאצים, גילה לראשונה כי הובא ליער קאטין בידי הגרמנים ומראה עיניו העיד כי הטבח בוצע לפני הכיבוש הגרמני. שנתיים אחר־כך חקרה את הפרשה ועדה מטעם הקונגרס האמריקני שמסקנותיה פורסמו בדו"ח מטעם האו"ם. היא קבעה חד־משמעית את אשמתה של בריה"מ. עוד לפני הפירסומים האלה צצו עדים נוספים שחיזקו את אשמת הרוסים. ביניהם גם שני רוסים, איוון קריווזרצ'ב ופרפאון קיסילב, שברחו מבריה"מ במהלך המלחמה. הם סיפרו כי ב־1940 התגוררו בסמוך לקאטין, שמעו היטב את הירייה שבקעו מהיער, וראו את המוצאים להורג בטרם קפחו חייהם.

קריווזרצ'ב מסר את עדותו בסתיו 1946 במטה הצבא הפולני בפיקודו של אנדרס שהתמקם באנקונה, איטליה. בסוף אותה שנה הגיע לאנגליה, בשם בדוי. שנה לאחר־מכן נעלם. תחילה נמסר שמת בקטטה בפאב, אחר כך נמצאו שרידי גופתו בשדה נידח ליד בריסטול. ההערכה היא שחוסל בידי שליחי הנ.ק.ו.ד. זמן מה לאחר מותו המוזר של קריווזרצ'ב נהרג גם קיסילב בתאונת דרכים מסתורית בארה"ב, לשם התגלגל. לא מן הנמנע שגם אותו השיגה ידו הארוכה של "סמארש".

ב־1976 גילה מנהיג פולין לשעבר, לדיסלב גומולקה, כי עשרים שנה קודם לכן הציע לו מנהיג בריה"מ, ניקיטה כרושצ'וב, לשים קץ למשקעי פרשת קאטין. על גומולקה היה לפרסם הודעה מוכתבת לפיה סטאלין בלבד אשם ברצח. מאחר שהיו אלו הימים בהם חשף כרושצ'וב בוועידה ה־20 של המפלגה הקומוניסטית את פשעי סטאלין ומעלליו, סביר שהניח כי גילוי פרשה אחת נוספת לא יעלה ולא יוריד. אלא שגומולקה סירב לתת יד לעיסקה, מחשש לתגובות זעם בפולין. לימים הביע צער על שלא נענה להצעה.

הצנזורה הפולנית ממשיכה עד היום למנוע כל פירסום של הפרשה שנותרה כפצע פתוח בליבם של פולנים רבים השומרים על גאוותם הלאומית. האנציקלופדיה הסובייטית הרשמית מקפידה עד היום לפרסם את הגירסה שהטבח בוצע בידי הנאצים. זו גם הגירסה היחידה המותרת בפירסום בפולין.

ביער קאטין עצמו, ליד בסיסם של הרוצחים, נקבע שלט־זכרון בפולנית „לזכר הקצינים הפולנים שנרצחו בידי היטלר ב־1941". אלא שמופיעה בו שגיאת־כתיב חמורה, טיפשית למדי, אשר מוכיחה כי לא־יד פולנית כתבה אותו. ■

(צילום: שמואל רחמני)

מאת נילי פרידלנדר
צילמה: שי גינות
בשיתוף רשות שמורות הטבע

9. אל השקדיות והצבאים

הזדמנות לא רגילה. ללכת לטייל עם אנשי רשות שמורות הטבע בנחל מי־צר. איפה המקום הנהדר הזה, עם הצבאים במדרונות הירו־קים, הפרחים, השקדיות והנשרים הדואים מעל הראש?

לא רחוק מחמת־גדר עם חוות היענים, יש ארץ של חיות הבר. לכבוד שבוע שמירת הטבע בט"ו בשבט מזמינים אתכם ואת כל המ־שפחה לצעוד שלוש שעות בנחל מיצר, בנוחות ובקלות, ולראות את כל היופי סביב. הצעדה מתוכננת לשבת הבאה, 14 בפברואר, ואם יהיו גשמים היא תידחה לשבת האחרית.

ביום שבת, משבע וחצי ועד תשע וחצי, מתחילים ללכת מכפר־חרוב, קיבוץ של עולים חדשים מארצות הרווחה. מגיעים לכפר בכ־ניש העולה מעין־גב או מצומת צמח. מצמח נוסעים לכיוון חמת־גדר, ובצומת הבא פונים צפונה־שמאלה לכפר־חרוב. כאן חונים ומתחילים ללכת מזרחה במדרון של שמורת הטבע בנחל מיצר, עד למיפגש עם גדר המערכת ודרך הבטחון הישנה על גבול ישראל ירדן.

עוברים בלב השמורה, ביער פא־רק פתוח של אלונים ואלות אטלנ־טיות, עצי שקד וחרובים. עצי הש־קד פורחים והמדרונות הגולשים אל הירמוך מכוסים עשב ירוק ושפע של פרחים. שפני סלע מתרוצצים על גלי האבנים ועדרי הצבאים רו־עים בשלווה במידרונות. זוהי ארצם שבה הם מיתרבים ללא הפרעה. בסבך הערוצים שהולכים מעליהם חיים דורבנים, תנים ושועלים. במ־צוקי הנחל מקננים עיטים, בזים ותיוואים. בשמיים דואים נשרים.

פונים דרומה והולכים כשישה ק"מ לאורך גדר המערכת. ממזרח ניפתח נוף הרי הגלעד הגולשים אל בקע רחב שבו זורם הירמוך. לאור־כה של בקעת הירמוך עברה אחת הדרכים העתיקות שהובילו לכיוון רמת הגלעד ודמשק. ולאורך היר־מוך הזורם בממלכת ירדן גם רואים את שרידי מסילת הברזל שניבנתה בתקופת השלטון התורכי. בצפון רואים את פסגות החרמון המושלג.

אחרי־כן ממשיך הטיול מערבה לעבר שמורת מצוקי האון. מכאן, ליד קיבוץ מבוא־חמה שהוקם מיד לאחר מלחמת ששת־ימים בשיטחו של מוצב סורי גדול, צופים מזרחה מגובה 500 מטר אל הכינרת. למטה הכינרת הכחולה, והמבט נמשך עד פסגות הארבל והתבור. ממקום התצפית ועד הכביש לאורך הגדה המיזרחית של הכינרת יש שמורת טבע שכולה גבעות עגלגלות מסל־עי גיר רך, שכבות חוואר צהבהב, שכבות חול, סלעי גיר קשים הבו־נים את קווי המצוק וקליפה דקיקה של בזלת מעל.

למרגלות המצוק צומח מה שצו־מח בערבה ובמדבר. בחלק העליון ובערוצים פוגשים את נציגי הצומח הים־תיכוני. בסתיו פורחת פה חל־מונית גדולה, ובאביב – אירוס הגל־בוע. לצפות למטה ולראות עדרי צבאים רועים במידרונות ושפני סלע מקפצים על הסלעים שהידרד־רו במורד.

כאן, לאחר שלוש־ארבע שעות בקצב שלכם, נגמרת ההליכה בנוף המיוחד לדרום־מזרח הגולן. ומכאן הדרך קצרה למסעדת הדגים בעין־גב, או למסעדה הערבית של עיסא בצומת העמק ליד המושבה כינרת.

פינת השרון

החורף אפשר לראות בשרון בריכות חורף עונתיות, ולא רחוק משמורות הטבע הקטנות בשרון יש אפרסמונים שלא ניקטפו והם מוסיפים להבשיל על העצים וטעמם כדבש. וזה לא בדיוק הפרי הקשה הזה המתאכזר לבני המעיים שאותו קנינו בסתיו אצל הירקנים!

שמורת טבע קטנה וחביבה יש ברכס הכורכר המרכזי של השרון, במושב ביתן אהרון. מפיסגתו רואים את נוף הפרדסים, בריכות הדגים והישובים הוותיקים ותירוקים ועמק־חפר. בשמורה שכל גודלה 46 דונם ושביל חוצה אותה, רואים שיזף כמו במזרח־אפריקה וגם דבוריות כחלחלות. בגבעה חצובות מערות קברים ובשולי השמורה מבלים ב"בית־ראשונים" שיש בו גם מסעדת חביבה עם אולם פנימי לימי הגשם, ושולחנות בחוץ ליום חורף שימשי.

לשמורת ביתן אהרון מגיעים מכביש החוף כשפונים למושב ביתן אהרון. בצומת חבצלת פונים צפונה לנתניה, או נוסעים דרך כפר־ויתקין מצומת בית־ינאי. בחזרה מהשמורה עוברים בשדרת פיקוסים יפהפיה, מהוותיקות בארץ, ונא לנסוע לאט ולא להפריע לתושבים הוותיקים של ביתן אהרון. מכביש השרון (המכונה הכביש הישן, בין צומת השרון לחדרה) נכנסים לכפר־ויתקין, ואחרי שעוברים כיכר קטנה, פונים שמאלה לביתן אהרון ונוסעים ישר עד בית ראשונים.

בריכת חורף בשרון

• פארק השרון:

לפי בקשת הקוראים אנחנו חוזרים על דרכי הגישה לפארק הטבעי הנהדר בין מכמורת לחדרה עליו כתבנו בטיול מספר 7. מסומן במפת שמורות הטבע גם כ"גן לאומי חדרה".

מצומת גבעת אולגה: פונים ימינה לכיוון חדרה, וחמישים מטר לפני המסילה פונים לדרך צדדית ונוסעים דרומה (מקביל לכביש החוף) כשלושה וחצי ק"מ. מסילת ברזל חוצה בין שני חלקי הפארק, ואי־אפשר לחצות אותה ברכב. אל הצד המזרחי של הפארק אפשר להגיע גם מכביש השרון. כשני ק"מ צפונה מצומת הרוא"ה יש דרך הפונה מזרחה אל בריכת היער שהיא בריכת חורף בשרון, ואל הפארק. או: כשני ק"מ דרומה מצומת חדרה על הכביש הישן עם המשטרה וכל המסעדות שפתוחות בשבת, פונים מזרחה (ימינה) בדרך עפר בין אקליפטוסים לתוך הפארק.

התאבדות על הטייפ

צבי שורר, רואה חשבון, תיכנן להתאבד והקליט צוואה עם הסבר למשפחה. „עדיף טראומה חד־פעמית על פני חיים עם גוש קדרות כמוני שעשה להם בית שחור". חבר קיבוץ שהפך יום פרטי, בנה אימפריה וכמעט נקבר תחתיה. ברגע האחרון התחרט. לא רצה להרוג את האבא של ילדיו. גם משקי הסביבה נזעקו להצילו. סיפור "דאלאס" נוסח עמק בית־שאן.

מאת יצחק בן־חורין
צילומים: שמואל רחמני

בוקר יום כיפור הוא הזמין את בתו תמר בת ה־15 לשיחה במרפסת ביתם, בקיבוץ נווה־איתן. צביקה לא קיים מעולם שיחות נפש עם ילדיו. תמיד אמר את מה שיש לו לומר כבדרך אגב. באותו בוקר סתווי של שלהי ספטמבר 1985, הוא חרג ממנהגו. המצב חייב זאת. אחרי ככלות הכל, לא בכל יום מבקש אדם להודיע לבתו האהובה על כוונתו להתאבד ולהשאירה יתומה.

יושבים במרפסת וצביקה שורר, עיניו דומעות, גרונו חנוק, מצליח לבסוף לשבור את מחסום השתיקה: „את יודעת מה קרה. אני עומד לעשות לזה סוף, לשים קץ לחיים האלה". תמר יודעת על הקשיים, אבל לא יותר מזה. חולפות כמה שניות בטרם תקלוט את חומרת המצב. „אבל אתה לא מוכרח. תברח. תעשה קרחת, תגדל זקן ותסתלק לארגנטינה. אנחנו נבוא אחריך", היא נאבקת על אבא שלה.

קטע מהחיים. הכל נאמר בשקט, ללא הרמת קול. הוא מסביר שהבריחה לא תקל על סיוטיו. מרצה על היקף הנזקים שהוא יגרום לסובבים אותו. הם יהיו תמורים בכל מקרה – בין אם ישאר, בין אם יברח. צבי שורר אינו יכול לחיות עם המחשבה הזו.

„אתה לא מוכרח, תחשוב עוד פעם", מנסה תמר את מולה כטון ענייני, נדהמת מההתפתחות אבל לא מפגינה בהלה. השיחה אורכת כשעה וגולשת להומור של גרדומים. על שיטות התאבדות, על החיים שלאחר המוות. הוא הבטיח לבוא לבקר. לעוף כאחד המלאכים אל תוך הבית דרך החלון, להביא מתנות. הבת צוחקת. אחר־כך היא יודעת. כבר חודשיים מסתובבות בבית רוחות הרפאים – מאז ההסתבכות הכספית. האשה, פסי, מכירה היטב את צביקה שלה ויודעת שהלחץ לא יעזור.

באחת המגרות היתה עטופה קלטת המיועדת להשמעה כעבור שנים לתאומים בני העשר, רן ומיכל. מעין צוואה מוקלטת של כשעה. ברקע קולות בכי של צביקה, הנתון בסערת נפש. הוא מסביר לילדים מדוע הוא חייב להתאבד, מורה לבנו שלא ילך לעסקים.

אדם מסודר הוא צבי שורר. מדוע בכלל לדווח מראש? אולי בגלל שהוא לא רצה כלל למות? „זה נכון שלא רציתי למות, אבל לא היה מיפלט. ולפני שאני נמר – הייתי חייב הסברים לכמה אנשים".

הכתיב לאמה, מזכירתו הנאמנה, שורת מכתבים, מסביר למקורביו מדוע החליט לשים קץ לחייו. (המזכירה אמה היא זו שהתריעה בפני מזכירות הקיבוץ על כוונת "הבוס"). עם הילדים זה כבר סיפור אחר. לא ניסיתי להכין ילדים להתאבדות אביהם, אבל השיגרה וצביקה שורר מעולם לא הלכו שלובי־זרוע.

פתאום הבנתי שהתאבדות היא הפתרון שישים קץ לסיוט. אבל אותה אצבע שתלחץ על ההדק תהרוג את האבא של הילדים שלי. להם אני חייב להסביר למה זה קרה. להם נשאר הזכרון. אתה מסתלק וגורם נזק. ניסיתי לרכך את הטראומה. חרקירי אי אפשר לבטל. עדיף טראומה חד־פעמית, על־פני חיים עם גוש קדרות כמוני שעשה להם בית שחור".

המחשבות הראשונות על התאבדות כמפלט יחיד לצרות, חדרו להכרה באוגוסט '85. בגיל 43 הוא הגיע לדרך ללא מוצא, לתחנה הסופית. חוב של חצי מיליון דולר זה הרבה, אבל רק כסף. אפשר להכריז על פשיטת רגל של החברה, לחזור למשק, לבית, למשפחה, ולעזאזל השאר. הרבה הסתדרו כך עם מצפונם. מי שחשש מהסתבכות פלילית, נמלט מהארץ. צביקה שורר מעמק בית־שאן קורץ מחומר אחר. עם מצפון. חברים וידידים היו ערבים שלו. הוא לא יפיל אותם. אבל גם לא יחיה עם רגש אשמה.

„בספטמבר גמלה ההחלטה בלבי והתחלתי לבדוק אלטרנטיבות מעשיות. לבלוע גלולות שינה? חיפשתי משהו שלא יראה כהתאבדות. אתה יכול להכנס עם האוטו שלך למשאית דוהרת, אבל אתה מסבך מישהו אחר. בדקתי אפשרות טביעה בבריכת השחיה של הקבוץ. צללתי ותיכננתי להסתבך בסולם כדי שזה יראה כמו תאונה. חשבתי גם לעלות על איזה גג ולקפוץ. בזה יש לי ניסיון".

את הניסיון הזה רכש ב־1964 ולא ישכח אותו לעולם. שנה לאחר השחרור מצה"ל, ביקש לנגן באקורדיון, אבל לא רצה להפריע לחברים. „מצאתי חדר מבודד בעליית־גג ושם ניגנתי. ערב אחד יצאתי לגג. היה חשוך, לא היה מעקה, ואני נפלתי מגובה שנים וחצי מטר על הישכן, כמו אידיוט".

נולד בתל־אביב, למר ביסודי־הרתי "כילו" ובתיכון מונטיפיורי, חניך הנוער העובד. לנווה־איתן שבעמק בית־שאן הגיע עם גרעין נח"ל. רק הוא נשאר. כשנפל מהגג נפגע בעמוד השדרה. רגליו שותקו. „הפציעה היתה תחילתם של חיים חדשים, מאד מעניינים. ברגע ראשון אתה במצב נוראי. אבל בעולמנו המטורף ההיחלצות ממצב כזה היא חוויה שקשה להסביר אותה. מוגזם לומר שאני מרוצה ממצבי, אבל על החוויות שעברתי בדרך לשיקום, לא הייתי רוצה לוותר".

המומחים לא נתנו לו סיכוי לעמוד או ללכת על רגליו בכוחות עצמו. „אני לא יודע אם מישהו מסוגל להבין מה זה להיות על תקן של גוש בשר. לחוש שעושים לך טובה, להיות תלוי בחסדי אחרים, כשאתה מתחנן להראות שאתה שווה משהו. במקום זה נותנים לך להרגיש, בלי כוונה לפגוע, שאתה לא שווה כלום. אבל לכל הספקנים שחשבו שאני צריך לנוע בכסא גלגלים, יש נקודת זכות אחת: הם נתנו לי את הכיף לגבור במאבק. אתה יודע מה זה, אחרי מאבק של שנתיים, לעמוד על הרגליים? לעמוד יציב, בעזרת זוג קביים, בגובה שווה לאנשים האחרים, אבל בזכות עצמך. אתה יודע מה זה לנסוע ברכב, ובצומת תל־השומר להיות מסוגל לרדת ולעזור למישהו שנתקע עם האוטו שלו".

צביקה החליט מראש שהוא לא נוגע בכסא גלגלים. היה קם מוקדם בבוקר ומתאמן בהליכה עם קביים לעבר חדר האוכל. חוזר לנוח בחדר ומספיק לנוח כמה דקות, בטרם יחזור על התרגיל בארוחת הצהריים. הימים חלפו. הזדהות החברים התחלפה בשיגרה. אין מקום לטענות, אבל צביקה לא מוכן לוותר. כדי להוכיח דבקות במטרה הוא מתעקש לטפס לפיסגת מצדה.

„הנסיבות עשו אותי חריג בקבוץ. כדי להגיע לחדר האוכל בחורף עלי לעבור שטח מכוסה בוץ. אני מבקש לרצף אותו באבנים, אבל מרכז הבנין דוחה עד שהגשמים יפסקו. אבל אני לא מוכן שיביאו לי אוכל למיטה. לכן אני מעמיס אבנים על האוטו עם האשה וכמה חבר'ה, ופותר את הבעיה. כך אני קונה לעצמי אויב. הדוגמה חוזרת ואחרי כל מקרה אני רוכש אויב חדש. לא בגלל רצון רע של מישהו. לא היתה כאן כוונה לא חברית, רק שהקיבוץ לא מסוגל לרדת לעומק הבעיות שלי. אותו מרכז בנין עזר לי בדברים אחרים. יום אחד אמרו לי 'גם במלחמה הזו אתה צודק, אבל תראה איזה יבלות השארת'".

מה שנראה אז כתסביך חולני, לא לגעת בכסא הגלגלים, הוכח כדרך יעילה להסתגל למצב חדש. שנתיים אחרי הפציעה התחתן צבי שורר עם פסי, תלמידה בבית־הספר לאחיות, והביא אותה למשק.

בשלב הבא של השיקום למד מקצוע. על

(המשך בעמוד הבא)

(המשך מהעמוד הקודם)

החקלאות ויותר. בעת ההיא לא היו טרקטורים עם הילוכים אוטומטיים. ב־1971 הוסמך כרואה חשבון באוניברסיטת תל־אביב, וניסה לעבוד בהנהלת החשבונות בקיבוץ. „זה היה כשלון הסתגלות שלי למערכת, או של הקיבוץ לשלב אותי במערכת – תלוי איך מסתכלים על זה. ואז יצאתי לשלוש שנים להתמחות בתל־אביב. בתקופה הראשונה גרתי בקיבוץ, עד שנשבר לי לנסוע יום יום. ב־1974 פתחתי משרד בבית־שאן בהסכמת הקיבוץ, לא בברכתו. עוד חיכוך".

צבי שורר מתייחס לנכותו כמו לטעות אופסית. צריך להשלים עם כמה חסרונות, אבל כל אחד והבעיות שלו. הנה, יש גם יתרון לקביים. „זה טוב לצרכי מס, מאפשר לנסוע במכונית רנו 25 של נסיכי נפט ופושטי־רגל", כך ההומור שלו.

הוא נתן שירותי ראיית־חשבון לסניף מגן־דוד־אדום בבית־שאן והם העמידו לרשותו חדר. „לקוחות נוספים לא היו. פניתי לבתי־עסק קטנים ועזרתי להם להתפתח כדי שיהיו גדולים ויזדקקו לרואה־חשבון. בעיקר דרך תכניות פיתוח לניצול הזכאות של מפעלים מאושרים באיזורי פיתוח. כל אחד כזה נזקק לא רק להנהלת חשבונות, אלא גם לשירותי מחשב מאוחר יותר.

„ניסיתי לירות לכל הכיוונים. דרך האגודה למען הזקן בבית־שאן הגעתי לכל העמותות הדומות בארץ. לרואה חשבון אסור לעשות לעצמו פרסומת מטעמי אתיקה, כך שנאלצתי לשווק את עצמי כמו בחבל ארץ צחיח. התחלתי לדבר על מחשבים. הצעצוע הזה שנותן לגיטימציה לאנשים מבוגרים לשחק בו, ריתק אותי".

ב־1976 הקים את משרד שירותי המחשב "חישובית" בדירת שיכון של "עמידר". סמוך לאותו זמן הסתבך ארגון ההוכלה של הקיבוצים בעמק־יזרעאל ועמק בית־שאן עם רשת המידע הממוחשבת שלו. שורר הציע את עזרתו. „הרעיון היה שאני אעזור להם להחלץ מהאנדרלמוסיה, ובתמורה אוכל לנצל את המחשב שלהם בזמן הפנוי. בעבודה קשה הצלחנו למחוק את הפיגורים בתוך ארבעה חודשים. התייעלנו עד כדי כך שבארבעה ימים בחודש השלמנו את העבודה. המחשב עמד איפוא לרשותנו ב־26 ימי החודש הנותרים. הם חשבו שסידרתי אותם, וסרבו לקיים את ההסכם. יצאתי למאבק משפטי".

בנווה־איתן, החבר בקואופרטיב, כעטו. משרדו היה למעשה של הקיבוץ. „הייתי חייב לקיבוץ את הכל וגם מחוייב במשמעת, אבל הם לא הרגישו שזה רכוש שלהם. המשרד שלי היה להם כמו קוץ. הם תבעו שאסגור אותו ואבטל את התביעה. זה היה הקש ששבר את גבי. הייתי בעיצומה של עשייה גדולה, של הקמת אימפריה – 13 עובדים ומכונות ותכניות גרנדיוזיות. לא הייתי מוכן לוותר. אמרתי לקיבוץ: אתם לא דאגתם לי למקום עבודה, לא מצאתם לי פתרון אחר, באיזו זכות אתם אומרים לי לחסל את הפתרון בניתי לעצמי בכוחותי. הוא מסבך אתכם? אז תילחמו".

צבי שורר ידע שסירוב למלא את הדרישה יתפרש כעזיבת הקיבוץ. חבר אחד הציע פשרה שתאפשר לו להמשיך לחיות בקיבוץ במשך שנה לא כחבר אלא כבעלה של אשתו, ולחזור כחבר שווה זכויות לאחר תום הסכסוך עם הקואופרטיב. לפי שיטת הנרי השמיני: ללכת עם, להרגיש בלי. זה היה לפני תשע שנים. צביקה נשאר בעל נכסים פרטי מבלי לאבד את איכות החיים המצויינת של המגורים בקיבוץ. השנה נתארכה לארבע שנים בכל שנמשכו הדיונים המשפטיים. המאבק נסתיים בנצחונו. הוא נמצא זכאי לפיצויים.

„רציתי לחזור להיות חבר משק, אבל מצאתי את עצמי שולט על אימפריה של 15 חברות לשירותי מיחשוב ותשבונאות בכל הארץ שגילגלו במשך השנים מיליוני דולרים. חברה אחת לבדה גילגלה 400 אלף דולר בשנה. אבל הקיבוץ לא רצה את האימפריה. היא לא התאימה לו. היו לי הרבה שותפים. התחלתי להתארגן כדי להעביר את החברות לאחרים, אפילו בחינם, ורק תמורת התחייבות שאעבור לשכיר בכל חברה תמורת אלפיים דולר בחודש. רציתי לחזור לקיבוץ עם נדוניה חודשית של 30 אלף דולר מ־15 החברות שהקמתי. זה היה רעיון טוב, אבל ב־1982 נפלה חברת 'מג־מריה' וקטעה את התכנית".

החברה נפלה בגלל מחדלי ניהול של מי שחשב לנהל סימולטנית 15 חברות, ללא מנגנון ותשתית מתאימים. הוא ייבא מחשבים אישים וקנה אותם ב־2,500 דולר היחידה, כשבמהלך ההזמנה ירד מחירם בשוק לכדי מחצית. הוא פיתח תכנית למיחשוב בנייני משרדים, השקיע בה 50 אלף דולר, ונתקע בלי יכולת לסיים את הפרוייקט. „'מג־מריה' צברה גרעון של 200 אלף דולר. זה היה בתקופת השגעון של ההייטק. כל הארץ רצתה להכנס לתחום. חשבנו שלא נורא אם 'מג־מריה' תיפול. החברות האחרות יתמכו. זה לא עבר. כשחוטפים אותה זה עובר בכל החזיתות.

„לקח שנתיים לשקם את החורבות ולפצות את הנפגעים. צמצמתי את החוב ל־50 אלף דולר ואז באה מהפכת איי.בי.אם., ולמחשב שלנו לא היה סיכוי. הוא עלה בין 50־70 אלף דולר, כשאיי. בי. אם. הציעה מחשב ב־14 אלף דולר וירדה ל־5,000 דולר. היום זה נמכר באלפיים דולר והתואמים אלף. החוב שלנו הסתכם ב־100 אלף דולר בשקלים, ואז החלה האינפלציה המטורפת של 1985. תוך שלושה חודשים החוב הוכפל ותוך חמישה חודשים תפח פי ארבע".

החובות המיידיים הסתכמו ב־200 אלף דולר, והמצב התמיד מרגע לרגע: שיקים חוזרים, משכורות לא משולמות במועד, האמינות נפגמת, הנושים נכנסים ללחץ. במצב זה, כשהמאמצים מופנים לבלימת הנושים, הפסיק העסק לתפקד והנזק הגיע לחצי מיליון דולר. המפולת היא בלתי נמנעת. חלק מהשיקים התחילו להתגלגל אל גובים קשוחים. אחד מהם אמר לשורר: „אצלנו אין קנצים. בסוף כולם משלמים, גם אם יפשטו רגל, ולא איכפת לי מאיפה יקחו כסף. תמיד מוצאים. אפילו מתים יודעים לשלם. יש ביקורי בית, יוזמים מסעות להכרת המשפחה. אנחנו יודעים לגבות". המגעים עם סקציית הגובים הקשוחים היו חלק ממסכת היסורים שעברה על צביקה. צלצולים אינסופים למשרד, מארבים בפתח הבית. המשפחה היתה על סף התמוטטות.

צבי שורר כתב ביומנו: „השלמתי כבר עם אובדן כל מה שיש לנו. מילא, שיכנסו ויוציאו הכל אל הפועל, רק שלא יגעו בערבים חפים מפשע. הייתי נוהג לתת ולקבל ערבויות בצורה חברית. ישראל ערבים זה לזה – זה משפט נחמד עד שמגיעים לצד המעשי שלו. מחר־מחרתיים יבואו הבנקים והחברות לידידים, לקרובים, לעובדים, וידרשו מהם את הכסף, ומדובר בהרבה כסף. איך יוכלו לשלם? אין להם. בין הערבים גם קיבוץ נווה־איתן. עכשיו, כשיבואו לממש את הערבויות, יזקיע הסרחון עד לשמים. אין מה לדבר על להשאר שם אחרי שזה יקרה. כפרה על גוולי העלוב, אבל מה יהיה על המשפחה? הולך לישון עם המחשבות, לא מצליח להרדם, רק לפנות בוקר, רדוף סיוטים על ערבים שלווים שגובים קשוחים נוקשים בדלת ביתם ומוציאים את המקרר, הטלוויזיה והרהיטים, רק משום שבטחו בצבי שורר".

כשאדם נפגע בגופו הוא מגלה סביבה חמה ומתחשבת. במפולת עסקית אין גילויי סימפטיה. יש מי שחורק שן ויש מי שנועץ מלתעות. „עימות כזה של אחד לא צורך מול המון צורקים וזועמים, כשאין לאן לסגת ורק המוות נותר למיפלט. זו התנסות איומה, אשר לעומתה שיתוק עם כל הנאחס שבו, הוא באמת משחק ילדים".

הוא לא האמין שמישהו בקיבוץ יחלץ לעזרתו. לא אחרי כל הצרות שעשה למשק. לא אחרי שנשאר במעמד של בעל־של־חברה. כאן החלה להבשיל תכנית ההתאבדות, שצברה תאוצה וכמעט יצאה אל הפועל, עד לנסיגה ברקה ה־90. למחרת היום בו נודע על כוונתו לנטוש את העולם זה באו לנווה־איתן החשבים של המפעלים האיזוריים, חברים מטירת־צבי ומרשפים, מבקשים לברוק את היקף הצרות. צביקה מרשפים שואל מרוע ירצו לעזור לו והחבר מטירת־צבי, בנו שמו, השיב: „בעמק הזה לא נותנים לחבר ליפול".

שלושה חודשים נמשך המאבק להצלת צבי שורר. לעזאזל העסקים, את צביקה הם רצו להציל. את המכשול הראשון העמידה התק"ם. הנהגת התנועה, התומכת בקיבוץ נווה־איתן שנקלע בעצמו לקשיים כספים, סרבה לאפשר הסדר. מומחיה טענו שהקופה הציבורית ריקה. אחר־כך הסבירו שהם לא מוכנים לעזור לאדם פרטי שהסתבך. במשך שלושה חודשים טילטלו אותו מפגישה לישיבה, בין תקווה ליאוש. בסופו של דבר דרשה התק"ם משורר להכריז על פשיטת־רגל. הוא סרב, כי פירוש הדבר הפקרת הערבים ואובדן הרישיון לראיית־חשבון.

התק"ם התעקשה ובמפעלים האיזוריים רחף האיש החזק דן צמחי למעשים, וכינס את חבריו. ב־15 בנובמבר מחכה צביקה עד שאשתו תצא לעבודה ומוציא את האקדח מאחורי ערימת הגרביים שבמגירה. היסוס ארוך ופתאום טלפון מהמפעלים האיזוריים. מודיעים שנמצא הסדר. המפעלים החליטו לתת מיקדמה של 40 אלף דולר עבור שירותי ראיית חשבון שיספק להם צבי שורר.

„זו היתה טיפת החמצן שהצילה חיים. בעזרת מיקדמה של 40 אלף דולר מנעו נזק של חצי מיליון דולר. היום קשה לי להבין את ההיגיון שרדף אותי אז לתכנן התאבדות. זו כבר השנה השמינית שאני גר בנווה־איתן, עדיין במעמד 'בעל־של־חברה'. כבר אין סיבה שהקיבוץ ישלם את החובות. הם לא משמעותים ואני עומד בלוח התשלומים. העסקים טובים יותר מהימים הטובים ביותר בעבר, וזה הקטע המעניין של עולמנו המסורף שמתהפך שבע פעמים. עזבתי את עסקי המחשבים. חזרתי רק לראיית חשבון. אני מעסיק למעלה מ־20 עובדים, ונותן שירותים בסביבה. אשוב להיות חבר קיבוץ כשאחזיר את האגורה האחרונה של החוב. לפי הקצב הנוכחי זה יקרה בעוד כשנה".

תגידו מה שאתם רוצים על הקיבוץ. אברהם גינדי היה במצוקה, חיפש את החברים שלו, וכשאף אחד לא קם הוא נפל. צביקה שורר ניצל, וזה, אולי, כל ההבדל בין ראשון לציון לעמק בית־שאן. ■

צבי שורר ובתו: „נכה בגופו מגלה סביבה חמה ומתחשבת. במפולת עיסקית אין גילויים של סימפטיה.

הניירות צעקו

זה התחיל במכתב פרידה ארוך מהעולם, עם חשבון נפש אישי והסברים. אחר־כך התלו על המתלכים והתהפוכות. זה יצא לאור בספר, "במעלה המורד", 153 עמודים בהוצאת המחבר, דרמה אנושית כתובה בחוש הומור מקאברי, בגלוי־לב מפתיע. הוא כותב על עצמו „הדימוי שלי: נכה, מרתקת, שמות את דואלאס בכיס. יש בה הכל: מתח לכל המשפחה, הסתבכות, מאבקים, נפות, שוק־אמור, קיבוצים, עיירת פיתוח, מחשבים, כסף, שוקים, אני מציג המון צדדים חולשים. שלא תבכי, תחולשה, הרצון להתאבד, כלב מי שלא חולך לעשות פה סרט או לפמות סדרת טלוויזות. ובשביל זה נגמר בלי טוב – צעקו הניירות, כך אותי" והוא כרד.

את הודעות הממשלה אני קורא ברדיו גם ביידיש

אליקים רובינשטיין: „גדלתי... זכרונות אמי, מוותיקות ת"א, ומצד שני... זכרונות של נוף יהודי בעיירה ברוסיה הלבנה"

כשגרתי בתל־אביב, הייתי מחובבי הים ובעיקר בריכת גורדון, ות"א הקטנה, שם גדלה אמי. מדי פעם אנחנו אומרים: צריך לרדת ולבדוק מה עם הים ומה נשמע בדיזנגוף, ואם החיים היו מגלגלים אותנו חזרה לת"א, היינו חוזרים לשם בלי בעיות, אבל עם מזגן. אהבתי את תל־אביב ואני אוהב את ירושלים שיש לה הרבה רוח ונשמה ומיגוון פנטסטי של אוכלוסייה, אבל בסופו של דבר ההוויות שאינן בתחום העבודה, הן בחוג המשפחה.

אני מרגיש ביתי, לא עירוני. לא עושה דבר מהדברים שחיי העיר מזמנים, לא הולך למסעדות או למועדונים, בקושי לתיאטרון או לקונצרט. הרבה פעמים חשתי שעשינו ברעיון לעבור למקום בו יש יותר תחושה של ארץ־ישראל. חשבנו על יהודה ושומרון, על הגליל. ונשארנו פה, בלב ירושלים. גם מעצלות, גם מפני שאנחנו שמרנים, וגם מפני שהעבודה קושרת אותנו כטבור לכאן, בייחוד כשאין חשק לעשות כל יום קילומטראז' ענק.

האמת היא שצר עולמי כעולם נמלה. למעט חו"ל – הקילומטראז' שבו נעתי הוכ שנותי קטן למדי. בין תל־אביב לגבעתיים, בין גבעתיים לקריה, בין גבעת רם לרחוב התקופה, למשרד החוץ ומשרד ראש הממשלה. מעגלים קטנים. רק לעתים רחוקות אנחנו מטיילים עם הילדות, לפעמים לכותל, או בשבת בסביבה הקרובה לבית. חופשה ממשית לא היתה לנו כבר הרבה זמן. השנה נסענו ליומיים למושב צופר בערבה. אני אוהב לבקר בבתי־עלמין ישנים בגליל. למשל בבית־העלמין של תל־חי, שם קבור סבי, באוהלו, בצפת, בבתי־עלמין יהודיים בחו"ל. אתה הולך בין המצבות ורואה סיפור של קהילה יהודית בהתפתחותה ולעתים גם בשקיעתה. גם בתי־קברות של גויים מעניינים אותי, בגלל החיבה להסטוריה.

בשבילי, בית זה המקום שהכי טוב לחזור אליו כל ערב, מקום שבו הגב האמיתי שלך, היסודות האביתיים, השורשים. אתה לא נותן לעצמך דין־וחשבון קבוע על זה, אבל זו עובדה בסיסית, קבועה. העבודה, למרות שאני מכור לה, היא דבר חולף. בתוך לבי אני מאמין שהמשפחה חשובה יותר.

היא הגורם היציב, האמיתי, היא לא תזנח אותך, אותה לא תעזוב. נכון שביומיום התחושה הזאת לא באה מספיק לידי ביטוי. אני וורקוהוליק, מכור לעבודה, ולא חשוב במה אני עובד, תמיד אני חוזר הביתה מאוחר. מה גם שבשנים האחרונות הייתי בתפקידים תובעניים במיוחד מבחינת הזמן. האמת היא שבתקופות המעטות בהן רק לימדתי באוניברסיטה, הרגשתי שאני לא מנצל כראוי את היום. כנראה שהמחקר לא משך אותי עד כדי כך שאתמסר לו לגמרי. היתה לי תחושה של חוסר הגשמה עצמית, ולכן לא נשארתי באקדמיה.

בשירות הציבורי, אם אתה אוהב מה שאתה עושה ויש לך קצת תחושה ציונית, אתה עובר הרבה, וברוך השם, יצא שכל השנים אני עוסק בעבודה מעניינת, אבל תמוד משעבדת – אם רוצים לעשות אותה כמו שצריך. במחשבה שניה, אולי אחר היה עושה זאת בפחות שעות, ובלא פחות הצלחה. לי חשובה העבודה לא רק מפני שאני וורקוהוליק, אלא גם מפני שבעשור האחרון, תמיד היתה לי תחושה של משימה ושליחות בשירות המדינה, וכשאתה מרגיש שאתה תורם, ואפילו

שטח פרטי

אליקים רובינשטיין

מזכיר הממשלה

בן [illegible], עו"ד במקצועו, גדל בת"א ובגבעתיים, בוגר ביה"ס צייטלין; בי.איי. בערבית, עברית ומשפטים, אמ.איי. ביהדות. היה סגן היועץ המשפטי במשרד הבטחון, מנהל לשכת שר החוץ (בתקופת דיין), היועץ המשפטי של משרד החוץ, ציר מדיני בוושינגטון. כתב ספר בשם "שופטי ארץ". נשוי, אב לארבע בנות (בנות [illegible]), גר ברחוב התקופה בירושלים

„בעיסוקים שלנו אתה לא נמלט מלשון הרע, אבל אולי כשיש לך מודעות, אתה מצמצם, ויש צער מתמשך שאתה לא מצליח לחסל את זה לגמרי".

מה אתה רוצה להיות כשתהיה גדול? שופט, אם ירצה השם.

מה רצית להיות בילדותך? אבא אבן. אם כי גיבור ילדותי היה משה דיין, שאח"כ יצא לי גם לעבוד איתו.

מה מקור הכוח שלך? האמונה, גם היהודית וגם במשימה שאני קשור בה, בתפקיד אותו אני עושה.

מה היתה נקודת המיפנה בחייך? כשדיין הזמין אותי לעבוד במשרד החוץ ב־77'.

את מי אתה מכבד? אנשים שהגשימו דבר בגופם, שקמו ושינו מציאות על עצמם, כמו החלוצים. ועובדי ציבור שרואים בעבודתם לא רק פרנסה אלא גם שליחות. ומי שיודע תורה יותר ממני ושהדת אצלו היא תערובת של קיום מצוות, מצפון ותקווה.

את מי היית רוצה לפגוש? את החפץ חיים, את בן־גוריון, את לינקולן ואת ג'פרסון.

על מי אתה מרחם? על מי שיש להם ריקנות רוחנית.

מה מרגש אותך? מצעד צה"לי, יידישע סאלדאטן. כשאני רואה איש צבא עם עיטור על מעשה גבורה, בשבילי הוא יותר מאחר. אני מתרגש מיום העצמאות, ראש השנה, יום כיפור ואמירת קדיש על אבי.

מה מעצבן אותך? גסות, חוסר יושר, חוסר אינטגריטי.

מה מביך אותך? כשמציגים אותי לפני נאום בדברים מוגזמים. לשמוע את שבחי עצמי.

מה מפחיד אותך? שינאת אחים. כבר ראינו יותר מדי מזה בהסטוריה היהודית.

מה עוזר לך להתרכז? לחץ.

מה מרגיע אותך? שבת.

מה מדאיג אותך? ההקצנה לכל הכיוונים האפשריים, ימינה, שמאלה, דתית ואנטי־דתית שמחקה את העיקר – אחדות ואהבת ישראל.

מה ישראלי בעיניך? טרמפיידה של חיילים עם כמה בחורי ישיבה בצד. דיבור רועש, נופי ירושלים ואנשיה, ים תל־אביב, שירי מולדת.

מה אתה שונא בארץ? שיש יותר מדי זלזול מצד נותני השירותים.

אתה עושה ספורט? קניתי אופני כושר...

מה המאכל האהוב עליך? היה שוקולד. הפסקתי בגלל הדיאטה.

מה אתה שונא לעשות? עבודות בית, חשבונות.

איזה מבצע צבאי אתה מעריך במיוחד? העמידה שלנו במלחמת השחרור.

מהו זכרון הילדות החזק שלך? השלג בת"א, בשנת 51.

מה אתה אוהב לעשות עם הילדות שלך? לדגדג אותן, הן צוחקות נהדר.

...צנועה. זה תמריץ פנטסטי, למרות ...פלים. לצערי, יוצא שהעישור הזה הופך ...הראשון לחיי הבנות שלי, ומבחינה זו אני ...מספיק.

...ללכת לבית־כנסת בכל בוקר, חוזר ...משתדל עוד ללמוד את המישנה ...הלכה וקצת מחפץ חיים, אותו אני ...למשל לעיין בהילכות לשון הרע שלו. ...בעיסוקים שלנו אתה לא נמלט ...אולי כשיש לך מודעות, אתה ...מתמשך שאתה לא מצליח לחסל את ...אני קורא עתון ולפני שאני יוצא ...כמה ספרונים לכיס. משניות, ...מוסר. וכשמחכים ברמזור אפשר לעיין ...מכרת בני־ארם ומאוד מאוד אוהב ...אין לי זמן לקרוא כל מה שאני רוצה, ...שאם הייתי נאלץ לצמצם יותר, הייתי ...תורות, תנ"ך, משניות, ספרי מוסר. ...סדר עדיפויות.

...הרבה עתונים, זו מארה שגם עליה ...שהיא ביטול זמן. אינני מוותר על ...

„אשתי היא החברה הקרובה ביותר שלי. עם השאר, הקירבה לא מספיק יומיומית".

כשאני קורא על ספר שמסקרן אותי במיוחד, אני רוכש אותו. עכשיו, למשל, אני קורא את ספרו החדש של יהושע קנז, "התגנבות יחידים". עדיפות ראשונה יש לספרים העוסקים בא"י, תולדות היישוב, תולדות הסכסוך באזורנו, ההוויה הארצישראלית, במיוחד במאה הזאת. ואם זו ביאוגרפיה או אוטוביאוגרפיה – עוד יותר טוב. כשמתפרסמות ביאוגרפיות, כמו כרל, אנצו סירני, בן־גוריון – אני קורא. מעניינות אותי גם ביאוגרפיות פוליטיות לא ישראליות, בעיקר ספרים הקשורים לשטחי העבודה שלי בהווה ובעבר.

שירה חדשה אני קורא רק במוספים הספרותיים. מבחינה ספרותית, אני נגמר באלתרמן. אוהב את הלשון הקמאית של רטוש ואת אצ"ג. אם יוצא משהו ברשימת הקבע שלי, בדברים שאני אוחז בהם כמו עגנון או אלתרמן – אני קורא. אינני מכור לספרות עברית עכשווית, אבל עוקב אחריה. אני מאד אוהב את הכתיבה של חיים באר. מלצר נמצא אצלי ברשימה הטובה, בעיקר בחלק של העיירה. הרי כל אחד מחפש שורש, בית סבא. ואני גדלתי מצד אחד על זכרונות אמי, מוותיקות ת"א, ומצד שני על זכרונות של נוף יהודי בעיירה קטנה ברוסיה הלבנה.

„אני אוהב לבקר בבתי־עלמין ישנים בגליל. למשל בבית־העלמין של תל־חי, שם קבור סבי, באוהלו, בצפת, בבתי־עלמין יהודיים בחו"ל. אתה הולך בין המצבות ורואה סיפור של קהילה יהודית בהתפתחותה ולעתים גם בשקיעתה".

כשיש לי זמן, אני קורא קצת אידיש, איציק מאנגער, חיים גרדה, אבל במנות קטנות. בבית הורי לא דיברו אידיש, אבל אני אוהב את השפה. היא חלק מהקשר לסבא, לשורשים ביהדות מזרח אירופה. את הודעות הממשלה אני קורא ברדיו גם באידיש. קורא גם ערבית, משתדל לקרוא קצת עתונים בערבית, לפעמים זכרונות על תהליך השלום. ויש גם דברים אחרים. את "החייל האמיץ שווייק" אני מסוגל לקרוא בפעם ה־15 ולהנות. פעם מאוד אהבתי את "אנטוניה שלי" של וילה קארטר. בצעירותי הייתי מכור לאגאתה כריסטי, היום – אפילו בטיסות – אינני קורא מותחנים ובלשים, רק ביאוגרפיות או ספרות פוליטית. אני מניח שזה עניין של גיל. אחת התאוות הגדולות שלי זה להיכנס לחנויות ספרים, לראות מה הולך, מה חדש, לעיין, לפעמים לקנות. הארונות עמוסים וזו בעייה, אין מקום, ובכל זאת אני ממשיך לקנות. זה נותן לי הרגשה טובה כשיש ספרים בחדר. מבלי לפגוע בבני־אדם, ספר הוא חבר של קבע.

מוצ"ש, בדרך־כלל, זה הערב החברתי שלנו. יוצאים או מזמינים אנשים. יש לנו הרבה ידידים, מכרים וחוג של ידידים קרובים, רובם מתקופת הלימודים. ויש קרובי משפחה. למעשה, אשתי היא החברה הקרובה ביותר שלי. עם השאר, הקירבה לא מספיק יומיומית.

ערב אחד בשבוע יש לי שיעור גמרא. בשאר הערבים אני חוזר מאוחר ויש חומר לקרוא וטלפונים. בטלוויזיה אני רואה חדשות. לפעמים "מוקד" או "מבט שני". היו תקופות שראינו את כל הסדרות. היום אין לי עניין בזה. לתיאטרון כמעט שלא הולכים, לעיתים רחוקות רואים הצגה באידיש. בין עבודה לבין הילדות, זה פשוט לא הולך. גם לקונצרטים כמעט שלא יוצא לנו ללכת. כבר כמה שנים לא היינו בקולנוע. בוושינגטון הלכנו לראות את "שואה", אבל זה משהו אחר. מאז שחזרנו (לפני שלושה חודשים), עוד לא חיברנו את הפטיפון, כך שאפילו מוסיקה אנחנו לא שומעים. לי אין כישורים טכניים ואנחנו מחכים לבעלי מלאכה ולחברים שיעזרו.

אנחנו אוהבים מוסיקה קלאסית ושירים עבריים. אני אוהב את דאמרי, את קולה של אסתר עופרים, את יהורם גאון. את החדשים אני לא כל־כך מכיר. קפאתי אי־שם בשנות השבעים הראשונות. אבל העדיפות הראשונה שלי זה חזנות. קטעים שנהפכו לקלסיקה, "שיר המעלות" של יוסלה רוזנבלט, למשל. יש לנו הרבה תקליטים של חזנות ובמוצאי שבת, כשהנשמה היתרה מסתלקת, עושה לי טוב לשמוע את "המבדיל" של רוזנבלט.

ראיינה: נורית ברצקי

צילום: יוסי זמיר ("סקופ 80")

שיפודים

משהו:

אנשים תוהים עכשיו מה הוא אוהב יותר: ספרים, או שעונים?

מאה שנה לבן גוריון

יום אחד רכבו שלושה מלכים שבאו מן המזרח, ופתאום ראו כוכב זורח מעל פלונסק. "בן גוריון נולד", הם אמרו בהתפעמות, ופתחו בדהרה כדי להיות הראשונים לקבל ממנו פתק.

כשנכנסו לבית הדל ראו תינוק בעל כנפים של שיער לבן משני צידי ראשו, שוכב בעריסה.

הם נתנו לו מתנות: פנקס ארום, תותח קרוש, וסלה פוטוגני.

בן גוריון התפתח די יפה, למרות התפריט המשעמם ודל החלבונים שהיה מקובל בעיירה. מאני שבפלונסק לא היה אולם כדורסל ראוי לשמו הסתפק הנער בגובה מתון, ולא הגזים איפה שלא נחוץ.

כעיקר עשה חיל בלימודי העברית, אם נתעלם מבעייה מסויימת שהיה לו קשה להתגבר עליה. הבה נעבור, בילווי מוסיקה מתאימה, לשמע שיעור עברית. דוד בצד אחד של החדר, וסבא שלו בצד השני:

סבא: ובכן איך היית אומר בעברית "איך אוב געהערט די ברוס שפריגנשטיין אין הופעה חיה"

דוד: שמעתי הברוס ספריגסטין בהופעה חיה.

סבא: לא רע, אם כי אתה זוכר שהסברתי לך בשבע עשרה השיעורים האחרונים שצריך לומר "שמעתי את", ולא "שמעתי הא". ננסה שוב. תאר לי מה אני עושה.

וסבא של בן גוריון לקח ראש של תרנגולת שהיה על מדף הצעצועים, וחיבר אותו לשרשרת עצמות גרוגרת שהיתה על השולחן.

"נו טוב, זה קל", אמר בן גוריון, "אתה משחק כלגו שלי".

"לא, תאר לי מה עשיתי".

"לקחת הראש של התרנגולת ולקחת הגרוגרת וחיברת".

"דוד גרין, נסה שוב: לקחת את הראש של התרנגולת".

"לקחת הראש, אי סבא, עזוב לי הראש למה אתה מנער לי הראש. סבא, סבא."

מפני שבאותם ימים, בעיירה, לא היו מומחים לטיפול בליקויי דיבור, נשאר בן גוריון עם הפגם הקהל הזה כל ימיו. מה שלא הפריע לו לייסד בגיל 14 מועדון מעריצים של השפה העברית והציונות ומדינה יהודית. כמו כל ילד נורמלי היה גם הוא חובב גדול של מדע דמיוני.

אלא שבניגוד לילדים טובים הוא לא ידע את הגבול. הוא רקם תכניות לנסוע לארץ ישראל.

הילד הלא שפוי גדל והגיע לגיל עשרים. יום אחד פגש את אוסישקין.

"השם שלך נורא מוכר לי מאיזה מקום", אמר לו בן גוריון.

"זה בטח בגלל שם הרחוב", ענה אוסישקין.

"אה כן" נזכר בן גוריון, "אומרים שאתה מומחה לעניני ארץ ישראל, הגד לי בגלוי, מה תסיכויים?"

"אפס".

"כמו שחשבתי. אז מתי כדאי לי לנסוע?"

"שלא תעלה שטות כזו ברעתך".

"ועכשיו, כשקיבלתי את המלצתך בעניין הנסיעה, במה כדאי לי לעבוד שם. עליך לזכור שאני מארכסיסט בעל הכרה, ולא יעלה על הדעת שאנהל רשת בתי כל בו, למשל. או אעסוק בבנקאות בחדרים ממוזגי אוויר בשעה שהעמלים מזיעים בחוץ בשכר רעב, אלא אם כן... הי. בא לי רעיון".

כך קמה ההסתדרות.

בן גוריון הגיע לארץ, לנמל יפו, ומיד לאחר שאסף את המזוודות שלו מהקרוסלה המסתובבת, פנה לעבר האיזורים שמעבר לקו הירוק, שהשתרע אז בין פולין לאוקראינה, ואדם שפוי לא עבר אותו. הוא שם פעמיו לפתח תקווה.

"טוב, מה הן המשרות הפנויות בארץ?" שאל

"מנהל מתנ"ס, פקיד קבלה, סטריפטיזאי, קבלן שלד, אלקטרונאי מטוסים, צלם טכני, לבורנטית, קטלניות, נקבניות, כורך, מכונאי רכב, ביוכימאי, כתב ספורט, מנהל תחנת מכבי אש, רנטגנולוג, נספח תרבות, נסיון קודם לא נחוץ." התחילו למנות לפני בן גוריון את

(צילום: מיכה בר־עם)

המשרות הפנויות, ומהר מאוד התברר לו שבעצם כל המשרות עדיין פנויות.

"טוב, אם ככה, אני לוקח את משרת ראש הממשלה", אמר בן גוריון, וגרם לכל האחרים לומר, יא, איך לא חשבנו על זה קודם. יש משהו באיש הזה.

כך עברו הימים, ולא נזכיר כאן את עלילת ארלוזורוב, את הסיזון ואת הדיונים הארוכים ארוכים ארוכים, עוד יותר ארוכים, בדבר העזרה הכספית שהישוב יתן, לכשיגיעו לסיכום, למורדי גטו וארשה. יום חג לנו היום הזה. נזכיר רק את המעשים הטובים של בן גוריון, מה הם היו? אל תעשו את עצמכם, כולם יודעים: הוא הכריז על הקמת המדינה. והגיע הזמן לנפץ את האגדה שהוא עשה את זה רק כדי להרגיז את שרת. נחזיר אם כן את סרט הוידאו מחר לאותו יום מזל. הנה הגיענו, ה' באייר תש"ח.

בן גוריון פקח את עיניו ומיד כשראה את התאריך נזעק "מהר, היום צריך להכריז על המדינה, ואף אחד אפילו לא מעיר אותי בזמן. זה בטח שרת, שלא רוצה שאכריז על המדינה. אני אראה לו."

שרת בדיוק נכנס בדלת, "בן גוריון", הוא אמר "בוא ניסע לאילת, נעשה קצת חיים, תאמין לי זה בריא, כל החיים לפניך. עם ההשכלה התורכית שלך תוכל לקבל את הפנסיה הגרמנית. בוא".

"לא היום" אמר בן גוריון, "היום אני מכריז על הקמת המדינה, ויש לי עוד לכתוב מגילה שלימה".

"אז אתה בכל זאת מתעקש על זה?" שאל שרת. "לא עוזר מה שכל החברים אומרים לך, שזו התאבדות, שכל מדינות ערב יצאו עלינו למלחמה, שיהושפט הרכבי כתב ספר מפחיד חדש"

"לא." אמר בן גוריון.

"אז אל תתפלא", אמר לו שרת, "שכאשר יפלו חללים, יצא כל העם נגדך, ותהיה הפגנת המונים בכיכר מלכי ישראל".

"שיקפצו לי כולם", אמר בן גוריון, וזה באמת מה שהיה טוב בו, "היום ה' באייר, ואני מתחשק לי להכריז על הקמת מדינה. לא מסרבים לי, אחרת אני מתחיל לצרוח ונהיה כחול. הייתי ילד חולני, תקרא את דבורה עומר ותראה, עכשיו זוז, אני צריך עוד להגיע למוזיאון ואין חניה בשדרות רוטשילד."

ואכן פרצה מלחמה. בגלל אי סדרים במערכות העיתונים, ובגלל שלא היתה טלוויזיה, לא נחשפו כראוי הטעויות והפשלות, השיקולים המוטעים, המעשים שלא ייעשו, וסכל החיילים במלחמה זו. לכן, בטפשותו, העם נלחם בה עד לנצחון, וקטף את פירותיו. אבל זה היה מקרה חד פעמי.

מאיר עוזיאל

המלחמה הבאה, האם תל־אביב מוגנת

(המשך מעמוד 13)

המנופים מהמטה הכללי. בימי רגיעה, אי־אפשר לתרגל חילוץ נפגעים בעזרת מנופים, ומה שלא מתרגלים – לא יודעים לעשות, או שעושים יותר לאט בזמן אמיתי. אפשר, כמובן, למלא את החסר בהסדרים פרטיזניים כמו זה שתא"ל ברק הגיע עם גמל אשדוד, שהמנופים יעמדו לרשות העורף בשעת הצורך. אך מה לגבי אותם מקומות שנוסחת הקסם לא פועלת?

אבל קשרים טובים ככל שיהיו, גם בהם לא די כדי להכין כראוי את העורף למלחמה. מעבר לדאגה שצה"ל משקיע בהכנות, עומדת השאלה עד כמה דואג העורף לעצמו. תא"ל ברק מונה את הליקויים, מן הקל אל הכבד: "הרשויות המקומיות מקבלות תקציבי חירום באישור וחתימת מפקד העורף. ידוע לנו שרשויות רבות מנצלות את הכספים למטרות אחרות, ולצבא אין שום דרך לבדוק את הנושא. הרשות המקומית, על פי החוק, היא האחראית לאחזקת מחסני החירום. במקרים רבים מתחמקת הרשות מחובתה ודורשת מאיתנו לגייס אנשי מילואים במחסנאים. לפני זמן מה גילינו שראש עירייה מסוים משלם את משכורת המחסנאי לפקידה בלשכתו.

"נושא המיקלטים הוא סיפור בפני עצמו. ראשי הרשויות משתדלים לא להתחכך יותר מדי עם האוכלוסיה, ואינם מקפידים על בניית המיקלטים ואחזקתם התקינה. התוצאה היא מקומות רבים בארץ שבהם המיקלטים מוזנחים, מלאים גרוטאות ומוצפים במי ביוב. לפוליטיקאים המקומיים זה לא איכפת. לפני זמן יזמנו מבצע שיפוץ מיקלטים באחד היישובים. גייסנו את מפעל הפיס, חברת עמידר ומפקדת ראש הג"א. ביקשנו מראש המועצה שלפחות יבוא לביקור. הוא לא בא, אלא שלח את הסגן. עם זה, לא תמיד ראש הרשות פועל מתוך אינטרסים צרים. ראש עיריית רמת־גן, אורי עמית, למשל, סרב לחייב תושבים של שכונת מצוקה בעלי אמצעים מוגבלים לבנות גם מקלטים, אחרי שהוסיפו חדרים לדירותיהם. שכן עלות הקמת המקלט יכולה להגיע לעלות הבנייה כולה. לי אישית היה קשה לבוא אל ראש העיריה בטענות. אבל מעבר לכך זהו מצב לא בריא.

"אנו, בצבא, משתדלים לא להיכנס לעימותים עם ראשי הרשויות ומשתדלים להתפשר עמם, כי אנו זקוקים להם. לכאורה החוק לצידי, ואני יכול ללכת עד הסוף. אבל אם אלך עד הסוף – אני גומר את כל היחסים שלי עם הגורמים האזרחיים, ולמעשה נכשלתי בתפקידי. אינני יכול להרשות לעצמי את המותרות לתבוע כראש עיריה זה או אחר לבצע משהו, כי הוא יעשה לי סנקציות. אני זקוק לשירותיו, אני מתאמן בתחומו, וחייב להגיע לשיתוף פעולה מירבי. או פוגשים את הגורם האזרחי באמצע. אלא שמערכת צבאית שמתפשרת – אינה מערכת בריאה".

חוק ההתגוננות האזרחית הטיל את האחריות לבניית מיקלטים על המיגור הפרטי והאזרחי. בפועל קיים מחסור גדול במיקלטים. הממשלה לא פעלה לאכיפת החוק, היא עצמה החלה בבניית מיקלטים במוסדותיה רק ב־1967. אז גם הטילו את אחריות האכיפה על הרשות המקומית, שחייבת לפקח גם על אחזקתם התקינה בבתים פרטיים. "בדרך כלל", אומר אל"מ בר לב, האחראי על נושא המקלטים במפקדת ראש הג"א, "הרשויות אוכפות את החוק. אבל יש רשויות שאינן רואות את הנושא כחשוב ביותר". הוא מסרב לגלות מי הם ראשי הרשויות שאינם משתפים פעולה. כעמיתו, תא"ל ברק, הוא חושש שהפרסום יפגע בתקינות היחסים ויסכל את שיתוף הפעולה.

חקרנו ומצאנו בעיות בנושא בסבע ערים גדולות במדינה. ראשי העיריות אינם מקפידים על בניית מיקלטים כפי שמחייב החוק, כמו גם על שמירת המיקלטים בצורה תקינה בבתים משותפים ובמבני ציבור. סקר מיקלטים שערכה מפקדת ראש הג"א בתל־אביב, בני־ברק, חולון, פתח־תקוה, רמת־השרון ועכו, העלה עשרות מקרים (בכל עיר) של מיקלטים לא גמורים, בניית מיקלטים שלא כגודל המתאים ובניינים – כולל מרכזים מסחריים ומבני ציבור – שכלל לא נבנו בהם מיקלטים.

ברק מהעורף

תא"ל (מיל.) חיים ברק (בתמונה), 42, נשוי ואב לשלושה, גר באלפי מנשה. יליד רוסיה, עלה לארץ ב־1949, בוגר הריאלי בחיפה והפקולטה לכלכלה ומינהל עסקים באוניברסיטת בר־אילן.

במלחמת ששת הימים הקים יחד עם סא"ל עודד ארז ז"ל את פלוגת הצנטוריונים בכוח של אורי בן־ארי ויחד השתתפו בכיבוש נבי סמואל ושועפט. במלחמת יום הכיפורים פיקד על כוח טנקים ברמת הגולן ונפצע. במלחמת לבנון היה סגן מפקד "כוח יוסי" בפיקודו של האלוף יוסי פלד, שלחם בגיזרה המזרחית. את תפקידו האחרון מפקד העורף של פיקוד המרכז, קיבל ללא שמחה. הוא חשש מהדימוי השלילי וזהיום מאמין שהתפקיד היה הרציני ביותר שעשה.

נוסף לעיסוקיו הצבאיים היה חיים ברק יו"ר ועד התושבים של אלפי מנשה בשלבי הקמתו. בתפקיד זה היה אחראי לארגון מערכות התשתית, החינוך, התקשורת, התחבורה. כן שימש כמנכ"ל (ללא שכר) של החברה לפיתוח אלפי מנשה שהקימה מועדון ספורט הכולל מגרשי משחקים ובריכת שחיה.

הבעיה חריפה במיוחד בעיר מסוימת במרכז הארץ, שבה קיימת מדיניות עיקבית של ראש העירייה לוותר בנושא המיקלטים. לדידו, אין צורך כלל במיקלטים. כשפנינו בנושא זה אל ראש העירייה, הוא שאל "מה אנחנו מבלבלים את המוח. לא צריך מיקלטים כאן בארץ. שיבנו מיקלטים בדמשק". זו גם עמדת הפקידים בעירייה. התוצאה היא שבאותה עיר אין מיקלטים בעשרות בתים פרטיים, בבתי ספר, במרכזים מסחריים ובמבני ציבור. חיים קוברסקי, מנכ"ל משרד הפנים לשעבר המשמש גם כיו"ר הועדה הארצית לתכנון ולבנייה, קבע בשעתו בחוזר כי תוטל אחריות פלילית על ראש רשות שלא יפעל על פי החוק. בפועל זה היה מס שפתיים, שכן בהעדר חקיקה מתאימה ומערכת אכיפה בעלת שיניים חזקות, אין ערך לאיומים בסנקציות.

בהעדר תיאום מירבי בין הצבא לרשויות האזרחיות, הציעו מוטה גור והרצל שפיר להעביר את הג"א למשטרה ולמשרד הפנים, החולש בלאו הכי על הרשויות המקומיות ומכבי־האש, אליהם יוכפפו שירותי מגן דוד אדום. אלוף (מיל.) שלמה הראל, בעבר מפקד חיל־הים וכיום מבקר מערכת הבטחון, עמד לפני זמן בראש ועדה שבחנה את נושא העורף. גם הוא הגיע למסקנה שיש להוציא את הנושא מידי צה"ל. לאחר דיון שנערך אצל שר הבטחון נדחו המלצות הועדה.

אחד המתנגדים לרעיון הוא סא"ל (מיל.) גרשון אקשטיין שעמד בעבר בראש אחד הענפים באג"ם־מבצעים במטכ"ל, וידוע כאחד המומחים בנושא הגנת העורף. הוא טוען כי המשטרה לא מסוגלת לארגן את העורף לקראת מלחמה ולשלוט בניהול האגף האזרחי במלחמה. כניסת המשטרה לנושא זה תבוא על חשבון יעודה המקורי, ותחייב שינויי ארגון ואיוש בשורותיה. הזעזוע שיגרם עקב האירגון מחדש יפגע בכוננות המשטרה וצה"ל למשך תקופה ארוכה.

הפתרון, סבור תא"ל ברק, אינו בהוצאת הג"א מידי הצבא, שהוא המערכת ההיראכית והאירגונית המתאימה ביותר למצבי חירום. "אין להפריד בין החזית לעורף, כשם שלא ניתן להפריד בין איש המילואים לבין ביתו. תאר לך את משטרת ישראל או משרד הפנים עוסקים בגיוס ובהיסעים. ואין להתעלם גם מגורם ההזדהות. איש המילואים יזדהה יותר עם הצבא מאשר עם משרד הפנים או המשטרה, וגם זה מרכיב כבד־משקל". התחליף המתבקש הוא מוסד־פיקוד אחד, או לפחות ארגון מקביל למוסד־הגג הקיים של מתאם הפעולות בשטחים או בלבנון, שבראשו יעמוד קצין בכיר, ואפילו רמטכ"ל לשעבר. תחת הפיקוד הזה יפעלו גם רשויות מל"ח והאחראית לתיפקוד המשק בשעת חרום) ופס"ח (הקיימת בכל רשות מקומית ותפקידה לטפל בפינוי אזרחים, בסעד ובקבורת חללים).

"היום פועלות רשויות אלה בשני צירים מקבילים, שנפגשים אצל שר הבטחון. אני, כמפקד עורף, כפוף לרמטכ"ל. הגופים האחרים כפופים ישירות לשר הבטחון. היחסים בנויים על שיתוף פעולה. לדעתי צריך למנות גורם אחד שיהיה אחראי על שתי המערכות. כיום מפעיל מערך העורף מערכת גדולה ובלתי מוכרת לציבור. כאשר משפחה שולחת את אחד מיקיריה לשדה הקרב, היא צריכה כתובת אחת שתפתור לה את בעיות היומיום, במקום ראש המשפחה או הבן. כאשר היא צריכה לתקן ברז דולף או לקבל טיפול רפואי, חייב שיהיה גוף אחד מגובש ולא לגרום לאזרח להיטלטל מגורם אחד למשנהו. הייתי רוצה שמפקד קטע יהיה ראש עיריה בזעיר אנפין, שיוכל לתת את כל הפתרונות. זה יתאפשר רק על ידי הקמת רשות מרכזית אחת של מתאם פעולות העורף. זה יהיה גוף ארצי עם גבולות גיזרה אחידים. הדבר דורש, כמובן, ארגון־מחדש ויסודי במחוזות המשטרה, במערך הג"א ובגופים אחרים, אבל הדרך אליו עדיין ארוכה".

האם יוכל מערך העורף לתת את התשובה המתאימות אם חלילה תתרגש עלינו מלחמה? יהודה יצקר, חבר קיבוץ בארות יצחק המשמש כמפקד נפת פלוגות, אומר: "המסגרות קיימות והפקודות ברורות. השאלה היא איך תיראה המלחמה, ומה תהיה מידת הפגיעה בעורף. אם נמדוד את התשובה לפי כמות האמצעים, כוח האדם, מערכות קשר, תחבורה וציוד חילוץ – הרי אין מספיק מכל אלה".

תא"ל חיים ברק: "המערכת קיימת ואנחנו מוכנים, אבל תמיד אפשר לבוא ולומר שאפשר להיות יותר מוכנים. הנושא שלנו קשה למדידה, שכן מערך העורף מתחיל לפעול רק אחרי שהמלחמה פורצת והאסון מתרגש. יש שמציירים מצבים קיצוניים, ויש אחרים האומרים: 'חיל האוויר יגן על השמים, חיל הים על החופים, וחילות השדה על היבשה'. קשה למנוע פגיעת טילים. אני מעריך שמה שיקרה במציאות יעבור אי שם באמצע בין השחור ללבן. לזה אנחנו בנויים וערוכים ביחידות טובות – יחידות רפואה ברמה גבוהה, יחידות חילוץ וכיבוי. הכל קיים, רק שלא נדע מצוות".

יוסף ולטר

ביקור חוד שינמל תעופה

מאיר אריאל, 44, יותר משורר מפיזמונאי, "הצנחן המזמר" ו"בוב דילן הישראלי" שהתחיל עם שלום חנוך, לא מרגיש שפיספס את הרכבת. כבר לא בקיבוץ. אחרי ניו־יורק ולפני תקליט חדש, מנסה למצוא את "רגלי העיר" שלו

בתל־אביב. אין לו הרבה קהל. יש קהל מתווסף. חושף בראיון נדיר את הרגשות שמאחורי המלים המוזרות.

מאת אבי מורגנשטרן

צילומים: שמואל רחמני

מאיר אריאל. בן 44. אשה אחת, שלושה ילדים, שני אלבומים, שלישי בדרך, לא בהכרח בסדר הזה. מתוייק אצל חובבי הזמר בארץ כאחד האמנים היותר ייחודיים, וכמי שמסרב בעקשנות רבת־שנים להיות חלק מעולם ה"שאו ביזנס". אין לו אמרגן ולא איש יחסי־ציבור. כשהוא מואיל להופיע לעתים נדירות, זה לרוב על כמות קטנות ואינטימיות. מקפיד לשמור על אלמוניות יחסית ולהסתיר את עולמו הפרטי תחת מעטה כבד. לא רודף אחרי התיקשורת. חבל לו על הזמן. חוץ מזה, מאיר אריאל יש רק אחד.

משייכים אותו לדור האבוד של "ילדי שנות השישים". הפריצה הראשונה היתה לפני כעשרים שנה, כמעט במקביל לפריצה שלו עם הצנחנים לעיר העתיקה. נעמי שמר כתבה את "ירושלים של זהב". מאיר אריאל, אחרי שהיה שותף למציאות טבולה ברם פצועים וחללים, כתב למנגינה מלים אחרות. "ירושלים של ברזל, ושל עופרת ושל שחור, הלא לחומותייך קראנו דרור". התקשורת אהבה את מאיר אריאל, והפכה את "הצנחן המזמר" למיתוס מקומי. בהתחלה עוד הלך עם התואר הזה מראיון לראיון, עד שהבין שהוא ממלכר את עצמו וברח מהעניין. במשך שנים ניסה למחוק את התווית. היום הוא לוקח את זה יותר בקלות. ב"יום ירושלים" האחרון אפילו הופיע בטלוויזיה.

שיריו של מאיר אריאל עמוסי רימויים, מישחקי מלים, וכפל משמעות. דוגמה: "החלקתי גם אני בגלישת ג'ילה סטייל פרוטופלסמה, אל דורה השמוטה אפרקדן על כרית אוויר מפלאסטיק שקוף... הטלוויזיה מתפוצצת לאלפי חתיכות גחליליות, סטייל צחוקים סגולים בהיאחזות נחל מלכישוע".

אין לשירים האלה קהל גדול. יש קהל מתווסף. החוג המצומצם והאוהד שלו במועדון "הסימטה" ביפו שר איתו יחד, מכיר כל מלה. הוא עדיין מתקשה לקרוא לעצמו זמר. שירתו המתוספפת, היבשה אך מקרינה כנות, משכנעת לא מעטים לראות בו משורר. בעיני אחרים הוא פילוסוף. יש מי שחושבים כי שיריו הם גיבוב מלים סמיות, ללא תוכן אמיתי, הכל ראווין. פעם כינו אותו "בוב דילן הישראלי". הוא מיהר להבהיר שהוא מאיר אריאל. נקודה.

עכשיו הוא בתל־אביב, בדירה סולידית ברחוב הירקון, עם אשתו תרצה והילדים, בחופשה זמנית מהקיבוץ שלהם, משמרות. לא בפעם הראשונה. גם לא בטוח שזו תהיה הפעם האחרונה. אולי לא יחזרו כלל. הכל פתוח. לפני שנים, כהופעות, היה מאיר אוסף בסוף הערב את הכסף, מכניס לשקית חומה ונותן אותה לקיבוץ. היום הוא צריך לחיות מזה. שאין לו קהל גדול וגם לא הרבה הופעות, כבר אמרנו.

מכנסי ג'ינס, חולצת פלאנל, פאות שיבה שיורדות על הלחיים. גם התלתלים מאפירים. יש לו מימיקה טבעית ומבט מתחלף בעינים, רגע מהורהר, רגע זועם, רגע תמים. קול שקט, מרגיע. לוקח את הזמן לאט ומוציא את הנשמה עד שהוא מוציא תשובה לשאלה.

לפני כמה חודשים נסע לבדוק אפשרויות בניו־יורק. "רצינו לחוש את החיים בעיר זרה. הבדיקה העלתה שזה לא עסק טוב. אין לנו מספיק אמצעים ובטחונות, וכדי להתקיים נצטרך לעבוד כל־כך קשה עד שמעבר לקיום לא יוותר לנו דבר. אבל הסיבה האמיתית ליציאה היתה לאחד את המשפחה, להיות ביחד בעיר זרה, עם שפה זרה. רצינו להינתק מעט מהמכאובים של המציאות היום־יומית שלנו, להתגעגע. כשאתה רחוק, הכל נראה לך ורוד יותר. ומרחוק – הארץ שלנו נראית צבעונית. רציתי שכולנו נחשף לעולם הגדול. היו גם מטרות נילוות. בקיבוץ היה לי קשה ליצור. הייתי מזכיר הקיבוץ והיו גם משימות אחרות. מדי פעם נגררתי לכל מיני אירועים שלא יכולתי לסרב להם. זה גזל זמן. רציתי גם להתנסות כראייה חדשה של הקיבוץ. והפתרון היה פשוט לתפוש מרחק".

אחרי האכזבה מניו־יורק, הוא מנסה את תל־אביב. כותב שירים חדשים, מקווה להוציא את התקליט החדש לקראת פסח וגם ספר משיריו, כולל תווים, ביניהם כאלה שכתב לאחרים כמו "נגה" ולחנן יובל, "הולך בטל" ו"סוף עונת התפוזים" (ללהקת "תמוז") וכמובן "אגדת דשא" שכתב עם שלום חנוך, חבר ילדות מקיבוץ משמרות. חנוך גם הפיק את אלבומו הראשון של מאיר, "שירי חג ומועד... ונופל".

למה ברחת כל השנים מחשיפה תקשורתית?

"בתקופה בה יצא התקליט הראשון שלי, פחדתי מחוסר היחס בין התהודה שהעניקה לו התקשורת לבין מה שהרגשתי שהוא יכול להציע בפועל. היה לי ברור שהחומר שלי לא קל ואינו ניתן לקליטה מידית. נורא פחדתי. לקח לי הרבה זמן והרבה הופעות עד שהתיישרה קומתי. הייתי מעדיף שבכלל לא יכירו את מאיר אריאל, רק את השירים שלו. הבעיות האישיות שלי אינן עניין לציבור. השירים הם ההשתקפות של הכאב, של הבעיות".

כמה פעמים כבר יצאת מהקיבוץ. זה לא הלך. החזרה לקיבוץ היתה אז מעין הודאה בכשלון?

"נכון, פעם רציתי להיות במאי קולנוע. יצאתי מזה. היום אני רואה סרטים רק לעתים רחוקות. אז, החזרה לקיבוץ באמת היתה הודאה בכשלון. רציתי לעזוב את הקיבוץ, אבל אשתי באותה תקופה אשתי לא רצתה לעזוב, ולי לא היה מה להציע לה לגבי החיים בעיר. בחוץ, לא היו לנו לא בית ולא עבודה. לא רציתי לפרק את המשפחה על רקע כזה, אז נשארתי בקיבוץ".

בהופעות אתה אומר: "במקום שאני בא ממנו, רכילות זה כל מה שתקף". כך אתה חש כלפי הקיבוץ שבו חיית כל השנים?

"אני לא בא לקטר על הרכילות שקיימת בקיבוץ. אני חושב שרכילות היא לא עניין לקיבוצים בלבד. אני מתחכם. חברים ושאלו אותי: 'למה אתה מוציא את דיבת הקיבוץ רעה? איך אתה לא מתבייש לומר שאנחנו רכלנים?' אמרתי להם שאני לא מגלה את אמריקה לאף אחד. רכילות היא לחם־החיים בכל מקום. אבל אני נגד כל דבר שבא להרע לאחרים, נגד אנשים שמכבובים את זמנם בבית־קפה וחיים מטפילות נפשית".

אתה בן קיבוץ, אך אינך מזוהה פוליטית עם שום תנועה או מפלגה ואינך משתתף בשום אירוע בעל ניחוח פוליטי.

"אני פוחד מהמכונה הנושתף ההמוני שמקבץ את האנשים

(המשך בעמוד הבא)

אריאל: "אני לא חי רק בשביל שירים. שירה זה סוג של ריכוז. לתנות אהבה גם זה סוג מסויים של ריכוז, ואז אתה אומר לעצמך: אם לא שירים – או אהבה".

„אדם אינו יכול לשיר על יסורים בלא שחווה אותם בעצמו. היתה לי תקופה של ייסורי־נפש שהיו כמעט פיזיים. היום ההתייסרות יותר מעוגלת בפינות"

„הבעיות האישיות שלי אינן עניין לציבור. השירים הם ההשתקפות של הכאב, של הבעיות".

„היתה תקופה שהייתי בטיפול אצל פסיכיאטר, וכשהוא שמע את השיר 'טרמינל לומינלטי' ברדיו, אחרי שכבר נפסק הטיפול, הוא שאל איך אני מרגיש ואמר לי שמישהו שמע את השיר ולדעתו מי ששר את המונח 'טרמינל' רוצה להזהיר שהוא הולך להתאבד. 'טרמינל' בשפה של פסיכיאטרים מדבר על סוף. לא ידעתי על זה כשכתבתי את השיר. אבל גם משהו סופי הוא תחילת דרך למשהו חדש".

(המשך מהעמוד הקודם)

האלה ביחד. המכנה המשותף שגורם להם להתקבץ, כמו עדר. אבל זה לא הדבר היחידי שמפחיד אותי בנושא הזה. לדעתי, בתנועות השלום יש לפעמים כוח, אבל בדיעבד אני חושב שההפגנות ועצרות־המחאה הביאו בשנים האחרונות יותר נזק מתועלת".

למה?

„ההפגנות האלה לא אומרות מה כן צריך לעשות, אלא רק מה לא לעשות. אין בהן הצעות פתרון. 'שלום עכשיו' היא בעיני תנועה שמפרסמת מודעות בעיתונים ומארגנת הפגנות – וזהו. במקרה אחד הם גם עשו מעשה שלא יעשה, בהפגנה שבה נרצח אמיל גרינצוויג. אני חשבתי אז שאסור להם ללכת ולהפגין נגד הממשלה כאשר היא יושבת חשופה עם מסקנות וערת כהאן שמצאה אותה אחראית לטבח בסברה ושתילה. אז הממשלה דווקא היתה צריכה את כל השקט בעולם כדי לשקול דברים. ההפגנה שלהם היתה אקט מלחמתי חריף. היה כאוויר מתח עצום, ושוחרי שלום חייבים היו להבין ולהתאפק. טעם להפגין היה רק למחרת".

הזמינו אותך להשתתף בעצרות פוליטיות?

„מדי פעם ניסו להביא אותי, אבל אני לא מעוניין שידביקו עלי שום תווית פוליטית שעלולה למנוע ממני קהל שלא חושב כמוני. לא רוצה שמאל ולא רוצה ימין. אני בהחלט פוחד מאיבוד קהל. חוץ מזה, בעצרות מחאה כאלה יש תמיד מעין אהבה עצמית קולקטיבית שלא מדברת אלי".

שלום חנוך ואתה מאותו הכפר. התחלתם כמעט מאותה נקודה. אתה נשארת מאחור. היו לך אי־פעם רגעי קנאה קטנים?

„אני לא זוכר את עצמי מקנא. שמחתי כשמחתו, והצטערתי בצערי. היתה לי הרגשה שנשארתי מאחור, אבל זה בטח לא בגלל ההצלחה של שלום אלא בגלל הכשלון שלי, היחס שלי לדברים. אם קנאתי בו, הרי זה היה רק בשל יצירות שכתב, ואני שמח בשבילו על ההצלחה הכלכלית שזכה לה בשנים האחרונות, ושמח גם שיש לו סיבה אחת פחות להיות לחוץ. בקשר למה שנקרא אושר בחיים, מהשירים שלו עולה דווקא מצוקה גדולה. קשה לי לחשוב שטוב לו יותר מאשר לי. היו פעמים שאמרתי לעצמי – מה אתה בוכה שאתה סובל ורע לך, תראה איך שלום סובל לפי השירים שלו, ולפי השיחות שניהלנו".

את התקליט הראשון שלך הוצאת בגיל 37. למה כל־כך מאוחר?

„עד אז היו לי הרבה פחדים, בעיות עם עצמי. לא ידעתי איך יקבלו את החומר. פחדתי מחשיפה, פחדתי להיות לקלס ולשנינה. הייתי במצב נפשי ירוד. לא פעם חשבתי אפילו לרדת מהשירים. היו לי שתי אפשרויות, האחת גרועה מהשנייה: לעשות תקליט ולעמוד כפני הגיהנום של ההיחשפות, או לא לעשות תקליט ולהגיע למצב קשה עוד יותר, על סף שגעון. כאילו אין לי תכלית קיום. יכולתי אז להחליט להתאבד או להתאשפז בבית משוגעים. התקליט 'שירי חג מועד'... ונופלי' איזן את המצב, שיחרר קצת מהלחץ. או הייתי במצב שבו לא יכולתי לסבול את עצמי. גם לרגע אחר. בעזרת התקליט, ביצות הפחדים החלו להתייבש, וכשהגיעו הדים חיוביים והזמנות להופעות, נוצר עניין, והתחלתי להתייצב".

היום, בגיל 44, אינך מרגיש שטיפספת את הרכבת?

„לא פיספסתי שום רכבת. הלוואי שהייתי מסודר עם עצמי בגיל יותר צעיר. אבל אז לא ידעתי בכלל מי אני, מה אני, איך אני ומה אני רוצה. אתה מפסיד את הרכבת כשאתה מתוח כמו מיתר. אבל אני הייתי רפוי כמו סמרטוט ונתתי לרכבות לחלוף על פני עד שאורקה. כל האנשים אצלנו ממהרים, ולמה למהר? הרי שרה אמנו ילדה רק בגיל 90. קודם הייתי חייב להשתחרר ממצוקות אישיות,

„הייתי מעדיף שבכלל לא יכירו את מאיר אריאל. רק את השירים שלו".

ורק אז הייתי מוכן לעלות על רכבת. היום זמרים עולים מהר מאוד, ואחרי שלא נותר להם יותר מה למכור הם עוברים על גימיקים. אני עוכר לאט. אולי אשאר יותר זמן מאחרים".

המלים של שיריך מעבירות דמות מיוסרת, כואבת. זה אתה?

„אני חושב שלא הייתי יכול לומר דברים מבלי לחיות אותם. אדם אינו יכול לשיר על יסורים בלא שחווה אותם בעצמו. היתה לי תקופה של ייסורי־נפש שהיו כמעט פיזיים. היום ההתייסרות יותר מעוגלת בפינות ולא טורפת לי את ההכרה לחלוטין, כפי שעשתה בעבר. הבעיות החברתיות, אי־צדק בעולם ודומה, היו שוליות בעיני לעומת היסורים האישיים. יתכן שהכנסתי לשירים קצת יותר מדי מצוקות אישיות".

השירים מרככים את היסורים?

„בלי ספק. אבל היה שלב שאפילו הם לא שיחררו, אלא חתכו בבשרי עוד יותר, עד שאסור היה לי לקרוא את השירים שכתבתי בעצמי. אני מדבר על הזמן בו הייתי בן 33, עד גיל 36 ואפילו הלאה. התקליט ריכך. אבל התהליך לא הסתיים. הוא נמשך, עד שבשנת '83 יכולתי להיות מזכיר הקיבוץ. ערב יציאת האלבום השני כבר ידעתי מה קורה מימיני ומשמאלי, וזה רק אומר באיזה מצב הייתי לפני־כן".

שרת בעבר שירי־מחאה, אבל מצד שני כתבת גם "ראיון של שיר מחאה". אתה מאמין שלשירים יש כוח לשנות דברים?

„אני מאמין בכוחם של שירים, אבל אין לי אשליות, גם לא כשמדובר בשירי מחאה. בכלל, המושג 'שירי מחאה' כבר מזמן איבד מערכו בגלל שימוש יתר, בגלל אינפלציה. אני לא יודע מאיפה תבוא הישועה. לפעמים יכול שיר אהבה לירי להיות שיר המחאה הכי נכון, וגם שירי ערש שמרדימים בהם ילדים יכולים להיות שירי מחאה חזקים".

אתה מודע לפרובלמטיקה שקיימת אצל רבים בהבנת הטקסטים שלך?

„כשאני כותב זה לא מעניין אותי. אני לא מתחנף לאף אחד. אני כותב לפי 'תחושות בטן', וכל אדם יכול להבין את השירים כרצונו. כשאני כותב שיר – אני לא חושב. אני עצמי לא מבין עד הסוף כל מה שאני כותב, ולא יכול לדעת בדיוק למה אני מתכוון. הרבה פעמים אני מבין שיר שכתבתי רק אחרי כמה שנים, בעקבות שורה שצצה, ורק אז אני תופס למה התכוונתי".

בשיר "ארול", למשל, אתה מספר על בחור תמהוני שהחברה לא מבינה אותו מסתכלת עליו כפריק, נאיבי, מוזר, לא שייך. זה במובן מסויים גם אתה?

„במובן מסויים בהחלט. לא עלילתי. השיר מתאר מצב של עבר, הווה, וגם עתיד שלא הגעתי אליו. אני לא יחיד ביחס החברה אלי. יש עוד כמה. אין לי הרגשה שהחברה מתנכלת אלי. אין לי שונאים ממש. אמנם, אני במיעוט בתפיסתי את החיים. אבל מאידך הייתי מזכיר קיבוץ ונשאתי בתפקידים שהייתי אמור לנסח את האני הקולקטיבי. זה מאד אמביוולנטי. בכל אחד יש קצת ארול. המסקנה היא שלא כדאי להיות ארול. כמה שתהיה ארול יהיה לך פחות סיכוי להישרד. למרות שבינֵי לבינֵי, אני לא לגמרי בטוח שזה נכון, כי הוא יצא מזה הכי טוב בכך שהוא מת".

ב"טרמינל לומינלטי", השיר שפירסם אותך, אתה אומר: „עת השתחררתי הרופאים המליצו לי ביקור חודשי בנמל התעופה, זה באמת עושה לי טוב לראות מטוס גדול ממריא דרך רמעה שקופה..." זה נותן תחושה של אדם שיצא מבית משוגעים ורוצה לברוח אל החופש.

„לפחות באחד הרבדים שלו הוא שיר בריחה. נניח שמישהו היה במסגרת מסויימת והמליצו לו ללכת לשדה התעופה. האמת שהשיר הזה נולד כסיום לשיר אחר, ורק כעבור זמן יצאתי ממנו לשיר חדש. היתה תקופה שהייתי בטיפול אצל פסיכיאטר וכשהוא שמע את השיר ברדיו אחרי שכבר נפסק הטיפול, הוא שאל אותי איך אני מרגיש. הוא אמר לי שמישהו שמע את השיר ולדעתו מי ששר את המונח "טרמינל" רוצה להזהיר שהוא הולך להתאבד. טרמינל בשפה של פסיכיאטרים מדבר על סוף. אני לא ידעתי על זה כשכתבתי את השיר. אבל גם משהו סופי הוא תחילת דרך למשהו חדש".

"ראיון של שיר מחאה" מסתיים במלים „המים נוזלים, המים אוזלים, המים יורדים" למה? לאן?

„כל התאור הזה בא לומר שאנחנו תקועים. ששעון החול הולך ואוזל. כל ההוויה החילונית תקועה. אין בשביל מה לחיות. בעצם גם ההוויה הדתית במצב דומה רק שהם לא מודים בכך. השיר מתאר סיפור על אובדן הכבוד והערכים וההתערבבות הזו כאילו הבן־אדם מפסיק להיות הוא, ונהפך למשהו נוזל ולא משמעותי, מין תערובת כללית של חוסר אופי".

(המשך בעמוד 41)

לאכול בחוץ

"פונדק עלית"

בתחנת הדלק של "עלית" בכביש תל־אביב – רמת־גן אתה יכול לקבל, מלבד דלק ושרותים נילווים, גם חוברת קטנה ובה מונולוגים ודיאלוגים קצרים שבין רוכש הדלק לבין האיש המתדלק. כתב את החוברת אחד מבעלי התחנה, קראו לו אברהם מור. אתה מוצא שם קטע כמו:

- אצלכם מקבלים "ויזה"?
- לא, (אני עונה), מקבלים צ'קים עם כרטיסי האשראי גלבר, או מזומן.
- ואישה מקבלים ויזה?
- בשגרירות האמריקאית!

וקטע אחר:

- תגיד לי – שואלת נהגת נחמדה שנימת דאגה בקולה: מה זה יכול להיות? יוצאים לי רעשים מלמטה!

אחרי שהתמלאת בדלק וחיוכים, אתה יכול להיכנס ל"פונדק עלית" ולהתמלא בניגובים, ממולאים וקיפודים. סטייקיה אופיינית לתחנות דלק, אבל מן הנקיות שבהן. מיבחר גדול, רמה טובה, מחירים סבירים.

"פונדק עלית" עבר כבר כמה וכמה גילגולים. בנסיון הוא כבעלותם של שני חברים עוד מימי בית־הספר, והטבח הוא עבד ביאדסי מבקה־אל־גרבייה ומוכר במקומותינו בכינוי העברי "אבי". תמורת 4 שקלים אתה מקבל שם פלטה של סלטים. תמורת 7 שקלים – "פלטה גדולה". ב"גדולה" שהוזמן שולחננו הוגשו מספר סלטים וניגובים, בתוכם חומוס לגמרי לא רע וסלט טונה עייף למדי שבין היתר לקה במליחות־יתר. גולת הכותרת במיבחר הנ"ל היו סלט קישואים ומה שקרוי שם "חצילים פיקנטיים". הקישוא, כידוע, הוא ירק נייטרלי, המקבל בהכנעה כל טעם. במקרה שלנו קיבל את טעם הגמבה הכבושה ותערובת התבלינים. טעמו מאוד לחיכנו גם החצילים שטוגנו בשמן עמוק, קודרו ואחרי־כן תובלו במישרה עשוייה מגמבה ירוקה מטוגנת, רסק פלפל חריף וקטשופ. צלחת החמוצים אף היא ראוייה למחמאות בעיקר מכוח העגבניה הכבושה הגדולה שאתה מוצא שם – וזוהי עגבניה שטוגנה קלות, קולפה מעורה ונכבשה בשום ומלח. משהו עדין וטעים מאוד. אל תוותרו.

אחרי־כן קיבל שולחננו צלחת בשרים שהכילה קישליק, צלעות, צלע לבן וטבעות פילה. הבשרים היו טובים והוכנו כיאות. השישליק, כמו שהובטח לנו, אכן היה של כבש. הצלע הלבן היה ריחני ועסיסי וגודל המנה נדיב. ממיבחר הקינוחים שהגיעו לשולחננו נהנינו בעיקר מהתבוש האפוי והתמרים. אלמלא סירופ השוקולד שניצוק, מתוך כוונה טובה ונדיבה, על תפוח העץ האפוי, היינו ודאי נהנים גם ממנו.

בכללית – הרמה טובה והמחירים הוגנים: מרבית המנות הראשונות: 2 שקלים המנה. מרבית הממולאים: 3 שקלים הממולא. שישליק הודו: 8 שקלים, ושישליק כבש: 14 שקלים. צלע לבן: 12 שקלים. מוס שוקולד: 2.50 שקלים. פתוח כל ימות השבוע, צהריים וערב, פרט לליל שבת.

121 ברחוב יגאל אלון בת"א: מקום לבן, נקי ומעוצב בעין צעירה. מספק מזון סביר במחירים הוגנים פלוס מעט רוגע ונועם לשבירת יום העמל (צילום: שמואל רחמני).

121 — מקום נחמד

פתאום, במדרכה המערבית של עורק סואן באיזור תעשייתי־מסחרי־מחסני שכולו אפרוריות וחוסר חמדת־עין, שכולו המולת רכב ופיח מנועים – פתאום מקום שקט לאוזן ולעין, מקום לבן, נקי, מרגיע. מסעדה מקומית עם שלט גדול שעליו כתוב: 121.

זהו מספרו של הבית השוכן ברחוב יגאל אלון (לשעבר גיבורי־ישראל). מיד בכניסה ובהצצה ראשונה אתה נוכח לדעת כי במקום הזה השקיעו קצת ממון, שייראה אחרת. ידו של הארכיטקט מורגשת בריהוט ובגווני הקירות והתיקרה, בפוסטרים הגדולים ובמראה הענקית, בשילוב העץ הטבעי והאריחים הלבנים. הקווים בהירים ונקיים. התחושה הכללית צעירה, הגם שהכסאות (נוחים מאוד) הם דמויי נוסח ישן. השולחנות מזכוכית, ומתחת לזכוכית מפה סגולה. הכל מנוגד לנוף המחוספס שבחוץ. מסעדה לעוברי הסביבה ולבאים במיוחד להנות ממאכליה וממחיריה המאופקים. מבחינת המטבח – מסעדה ישראלית מצוייה: קצת מזרחית, קצת אירופית, קצת בין לבין.

החומוס בסדר. צלחת החמוצים טובה, בעיקר הזיתים הקשים־חריפים־חתוכים. הממולאים נראים יפים מאוד – שלמים, לא מתפוררים, לא ספוגי שומנים. טעמנו ממה שקרוי שם חצילים ממולאים (בירקות) – מעניין ולא רע; מוסקה סבירה; פלפל ממולא שהיה יפה מאוד למראה אך אנמי מדי לטעמנו, והאורז שבתוכו קצת קשה מדי. מהבשרים טעמנו צלע לבן – נתח גדול ועבה, עסיסי ועשוי כהלכה; לשון בתנור, ברוטב ירקות בהיר, עם פטריות שמפיניון חתוכות, כשכל זה מוגש על גבי מצע של חסה והחסה רובצת לה בתוך הרוטב. טעים ולא מכביד. סיימנו בקרם קרמל עדין־עדין ובתפוח־עץ ממולא בפירות יבשים ואפוי, מן הטעימים שאכלנו לאחרונה. הקפה הקטן, המוגש לסיום הארוחה, לא הוכן כלאחר־יד.

כאמור, אי קטן של נעימות ורוגע במחיר זול. מנות ראשונות: 1.70 שקלים. מרקים: 2.50 שקלים. קבאב: 8 שקלים. צלע לבן: 21 שקלים. תפוח ממולא: 3 שקלים. פתוח מהבוקר עד חצות, שבעה ימים בשבוע. לבעלי תקציב מדוד, המבקשים מזון סביר פלוס רוגע ונועם לשבירת יום העמל.

מאו"ל

אופנה

אל תיסחפו לקנות כל מה שמציעים בהווה. לא צריך להיות רואי־עתידות כדי לנחש מה ילך בשנה הבאה. כמ־עט הכל כבר ידוע. חלק מהבגדים שאתם רואים בחנויות ירוץ טוב גם בחורף הבא.

מאת יהודית חנוך

סוף העונה

בין ימי האביב, שפלשו לאמצע החורף, וההנחות של סוף העונה קשה שלא להתפתות לקנות בגד חדש. אין אצלנו מציאות. לא צריך לקום באמצע הלילה כדי לחכות בתור לפני החנויות. פה זה לא לונדון או ניו־יורק. אמנם יצרני האופנה רוצים מאוד למכור, אבל לא הם לא מוכנים לחתוך יותר מדי מהרווחים, ועל האפשרות להפסיד אין בכלל מה לדבר ובצדק. הם מכירים אותנו, הלקוחות. יודעים שנקנה גם אם ייתנו לנו הנחה של עשרים ואפילו עשרה אחוז, אז למה שייתנו יותר?

פה ושם מכריזים על הנחות גדולות יותר, אפילו ארבעים או חמישים אחוז. אבל מאחורי נדיבות־הלב הזו יש בגדים שקשה להפטר מהם. למשל צבעים כמו פסטל או כתום. ולכן, צריך לעבוד קשה למצוא מציאות של ממש.

לא רק המשכורות של הבכירים בבנקים טפסו והגיעו לרמה בינלאומית, גם מחירי הבגדים. קולטים את זה, כשמתרגמים את השקלים לדולרים. שבעים־שמונים ש"ח לזוג מכנסי־ג'ינס זה כמעט חמישים דולאר. מאה ושישים ש"ח למקטורן פירושו מאה דולאר. אבל המשכורות של רובנו רחוקות מאוד מהאמריקאיות. מוזר שמחירי הבגדים לא השפיעו על המכירות, כי אנחנו עם, שאוהב אופנה ובגדים, שמצליח להסתדר גם עם מחירים דולאריים־במשכורות שקליות. פלא נוסף של הכלכלה הישראלית.

רק בשבועות האחרונים התחילו יצרנים ובעלי־חנויות לקטר, שאנשים קונים פחות בגדים. מה שקרה זה שכתוצאה מהמכירות הטובות של התחלת החורף, היצרנים נסחפו וגזרו עוד ועוד בגדים. בינתיים, כרח החורף והם נשארו תקועים. לכן המבחר בחנויות נראה טוב, בשביל סוף העונה.

כדאי לקנות בימים אלה בגדים חדשים, כי אפשר ללבוש אותם לפחות עוד שני חדשי־חורף ואם קונים בגדי־כותנה – עד לקייץ. כשקונים בגד במחירים עכשויים זה כבר על תקן של השקעה.

לא צריך להיות להיות אסטרולוג כדי לעשות מפת־אופנה של החורף הבא. רוב הפרטים כבר ידועים. לחלק גדול מהבגדים שתלויים על הקולבים בחנויות יש סיכוי טוב לשרוד, לפחות עוד שנה, קנו את אלה, ולכו על האחרים.

כדאי לא כדאי

מה כדאי או לא כדאי לקנות?

• הגזרה של צר וצמוד תתחזק. חצאיות צרות, שמלות שמדגישות את הגוף, מכנסיים צמודות.

• קצר או ארוך? קצר, עד לברכיים, זה מה שירוץ בעתיד. אבל גם הארוך נראה עמיד, לפחות עוד שנה.

• חום יהיה הצבע החדש של החורף הבא, אם אתם רוצים להקדים, קנו בגדים בגוונים של חום, משוקולד ועד קפה עם חלב.

• שחור ימשיך לחגוג גם בשעות היום. שמלה קטנה שחורה זו קניה טובה מאוד וגם חליפה שחורה או מערכת של שניים־שלשה חלקים. שחור ולבן ביחד, יילך טוב גם באביב.

• לבן, שמנת, חול, בייג' הם צבעים עם עתיד נאות. מהצבעים האחרים, קנו רק מה שמתאים לכם, אדום, כחול או ירוק. אל תגעו בכתום והזהרו מצהוב.

• זהב וכסף זו השקעה גרועה, מקסימום עד סוף החורף, בשנה הבאה המבריקים כבר יהיו מיושנים.

• מסמרים מבריקים ואבני־חן על הבגדים, גם הם בדרך החוצה, אולי יחזיקו מעמד עוד שנה.

• מעילים גדולים וארוכים, מקטורנים עם כריות על הכתפיים, יכבבו הלאה, בעיקר מעל לבגדים צמודים, כהסוואה.

• ג'ינס הוא בגד נצחי. הכי־חדש זה הג'ינס הצבעוני, הכי־צעיר – ג'ינס שכובס והולבן, ומוכה במקלות, שייראה בלוי.

• כדאי להשקיע בסריגים, אם אתם רוצים בגד לזמן ארוך, התעלמו מהסריגים עם דוגמאות ממוחשבות, חפשו סריגים ללא דוגמא.

• זה הזמן לקנות בגדי־עור – מכנסים, חצאית, מקטורן או מעיל. התנהגות שלמעותיות ועור לובשים בלי סוף. התדמית שלו עדיין כבגד הכי יקר ואיכותי.

...אשה לבד

(המשך מעמוד 17)
...נו נהפכנו פאתטיים. אף אחד לא שם
...אני מדבר על עצמי. אני בן חמישים וארבע.
...בת שבע עשרה".
...לכשט מה אמר עליה תומרקין, היא
...עם סל גדול שיקלוט את כל העגבניות.
...לשמוע עוד. הם לא מדברים ביניהם בשנה
...דו־שיח דרך התקשורת. תכתבי עוד,
...ובלעת חיוך, "שאני סופרת את חיי לפני
...יחסים מפותלים. הקרישה לו סיפור
...עד כדי שקיפות.
..."ההר השלישי" הוא חשיפה עצומה.
..., פנטזיות. הדחף, מסתבר, היה יותר
...השקיעה מאמץ בסגנון. נסיון
...לגעת בחוויות של החושים. כתיבה
..., חושנית, מאוד מינית. מי שחיכה לה
...איתה בגדול. היא זוכרת במדוייק
...שנכתבה. "מפתיע אותי שהיו עוד
...להתייחס אלי באוביקטיביות".
...היחסים עם תומרקין, המופיעה גם
...הליכה על חבל דק?
...יש משיכה לתהומות עם אפשרות של
...של הרס והיאחזות גדולה מאוד
...קצוני. בלי ניגודים. שום דבר באמצע.
...אנשים בגוף אחד. ככה אני. מקרה סכיזופרני.
...לחיות ככה וגורם לי הרבה בעיות".
...ישנו פיכחון?
...אדם בלי צל. בלי שום אילוזיות. עם
...אין לי שום אשליות לא ביחס
...לא ביחס לשום דבר. גם בדרמות שלי. יש
...ברקע, ומצד שני אני חיה בוואקום.
...בעצם אני חושבת שאני אשה מאוד
...לפעמים הייתי רוצה להישבר".
...והאשה הקטנה?
..."לא מכבדת את המושגים האלה.
...איש קטן או אשה קטנה. מתעבת את
...האלה".
...היא מילה מובנת לך?
...ועוד איך. ישנם מצבים של הזדקקות
...לגברים, לחברים לחברות".
...זה דבר אפשרי?

"אפשרי, אבל מועד לכישלון, לאכזבות, לאובדן. אבל לא הייתי מוותרת על אהבה. האהבה גיבשה את אופיי, את האישיות שלי. עם כל הפיכחון והפסימיות, לא הייתי מציעה לאף אשה לוותר על אהבה. על ילדים כן, על אהבה לא".

את אשה עצמאית לגמרי, מקיימת עצמך לבד?

"כן. הייתי בת יחידה מאוד מפונקת, ואחר־כך נישאתי וגרתי בדירות מפוארות. עזבתי הכל".

מה עם חברים?

"אני מאוד מעריכה את החברים והחברות שלי. אני אדם בלתי־נסבל ביחסים עם אנשים. נתונה למצבי־רוח משתנים וקשים. כל דבר מזיז אותי. אני יכולה לענות איום ונורא לטלפון. קשה מאוד לסבול אותי. אני מאוד אגואיסטית ביחסים שלי עם אנשים. יש לי המון שיגעונות. לא מפריעה לאחרים ולא רוצה שיפריעו לי. אני אדם שחולה על הפרטיות שלו. לא יכולה שמישהו יבוא אלי בלי לצלצל. אני אשנא אותו, אפילו את האיש הכי־קרוב, חברות, חברים, מאהבים. אחד הדברים שהפריעו לי מאוד בחיי הנישואין, שאדם נכנס לחיים שלי ככה, בלי גבולות. אנשים שמכירים אותי יודעים. גילה (אלמגור), למשל, חברה טובה, חלק מהחיים שלי. גרה שני בתים ממני. לא תבוא בלי לצלצל".

גילה אלמגור: "אני מרגישה מוחמאת בעובדה שאנחנו חברות. זכות גדולה. היא מאוד סלקטיבית בחברים שלה. היא לא חברה של בתי־קפה ובגדים. חברה לעומק. אין איתה רגע משעמם. אשה חכמה, אינטליגנטית, פרפקציוניסטית. בעיני היא תופעה נדירה. אין תכסיסים ביחסים איתה. לא צביעות, לא התחסדות. אני מרגישה ניזונה ממנה. היא זו שבחרה בבדידות שלה, ואני עדה שהיו לה הרבה מאוד הזדמנויות לוותר על העצמאות הזאת. עם המעריצים שלה אפשר היה לשכן מעברה של נשים בודדות.

"היא ישנה מעט מאוד. חיה באינטנסיוויות גדולה. אני אוהבת אותה עם כל מצבי הרוח שלה. אפילו מרגישה עליה קצת אחריות. מטלפנת מינימום פעם ביום לשאול איך היא ומה שלומה. אני קוראת אותה לפי הטון של הקול בטלפון. לפעמים, כשאני מרגישה שהיא הולכת לפוצץ אותי, אני אומרת לה: בושס, תורידי את השפופרת, ותלכי לשתות חלב. נדבר אחר כך. יש ימים שהיא פוחדת להתחכך לא רק עם אנשים בחוץ, אלא גם עם עצמה. אני מרגישה, ולפעמים מנסה לפרק את זה, לרובב אותה. לפעמים יש לנו ויכוחים איומים. אני הרי בצד של הקרבן. אבל היא אדם ישר עם עצמה. יודעת שיצלבו אותה, חשופה לכל מיני מתנקמים, וכותבת מה שחושבת. לא עושה חשבון. זה הטור שלה, זה הטעם שלה, וככה היא תכתוב.

"היא אשה לבד. אם היה מאחוריה גבר, אני חושבת שהיו פחות מעזים לצלוב אותה. את התוכנית של מני פאר עם הילדה היא ראתה אצלי בבית. אלוהים אדירים, כמה היה לי קשה בשבילה. היה לי רצון לשים עליה יד, לעזור לה. כאב לי מאוד".

חוץ מגילה אלמגור ובעלה יעקב אגמון, קיים חוג מצומצם של אנשים קרובים. רוב הזמן היא לבד.

המושג תא משפחתי קשור לגבייך בהחמצה?

"בכל דרך חיים שבוחרים מחמיצים מסלולים אחרים. אני לא מוכנה לקבל השקפת עולם שילדים זה הדבר הכי חשוב. יש לי התנגדויות למה שאנשים קוראים תא משפחתי. אבל עובדה שכל המין האנושי חי כך. למראית עין כולם חיים בסדר. אם בחרתי לחיות מחוץ לזה, זה לא רק מאומץ לב. גם נסיבות. גם האגואיזם עבד כאן. על ילדים כולם אומרים לי שזאת חוויה שצריך לחוות. את יודעת מה, אני לא יודעת. בחיי לא היה לי זמן לעניין הזה. גם היום זה לא כרוך בהרגשת הפסד".

על איזו השתוקקות את כן יכולה לדבר?

"אני אדם שביחסים אישיים שואפת לאינטימיות, בין גברים לנשים ונשים לנשים. לרגעי קירבה נדירים עם האדם האחר. אני מוצאת שאני משתוקקת לזה מעל לכל דבר אחר. אבל אני לא מצליחה להגיע לזה. סיכום היחסים האנושיים שלי היא ההשתוקקות לאינטימיות ואי האפשרות להגיע אליה".

המיתוס הוא כמו דינוזאורוס שמתחבאת בו לטאה קטנה ולא מזיקה. פתאום היא צועקת על הכלב שלה שמתחכך בי. "אל תלך לנשים זרות", היא מתרגזת עליו. העוזרת מעצבנת אותה. הטלפונים מייגעים. אתמול היא לא נרדמה בלילה ממחשבות, מדברים קטנים. עכשיו היא צריכה לצאת עם הכלב לטיול. כמו טופים סתמיים של סרטים הוליוודיים.

בילי מוסקונה־לרמן

...יקור חודשי בנמל תעופה

(המשך מעמוד 36)
...סיומו של "חוזר בתשובה", מתאר
...את עצמו. עוד שיר ששייך לתקופה

"התיאור שלי היה על אדם שמגיע לבית־חולים
...והאחות נותנת לו חסד. אולי גלולה.
...הופעה אחת באה מישהי ואמרה לי שהאחות
...היא התורה ואשמורת הבוקר מזכירה את ים
...כאילו אני חוזר למקורות ולתורה. אמרתי לה שזה
...אבל לא אישרתי את זה. אני לא יכול
...את זה מבחינה אישית. כי אני קורא הרבה
...עד היום אני בתהליך הזה, אבל הכיוון של
...בתשובה זר לי לחלוטין".

...מה עושה כאן "חוזר בתשובה"?
...לתהליך הסטורי שלנו. לא לאחר
...מתחיל להניח תפילין. הרי אם הוא לא היה
...אז הוא לא חוזר בתשובה, הוא לא חוזר.
...אני גדלתי בחינוך חילוני כמו תינוק שגדל בין
...אבא שלי קורא לזה. אם אני מתחיל ללמוד
...לא חוזר בתשובה אלא הולך ממקום אחר

...שעבר עליו ב"מאיץ" אתה מסמנו
...מציאות?
...נכתב בתוך של נסיבות מסויימות.
...זו היתה תקופת מלחמת יום־כיפור,
...והו בהחלט שיר מחאה. את הספר
...של המינגוויי, שמדובר עליו בשיר,

הפסקתי לקרוא לפני שיצאתי לשמירה. כמו שאני שר".

ובמלחמת לבנון חזרת אליו אבל הפכת את "מאיץ" ל"צירון", למה?

"זה נפלט לי באחת ההופעות, ואמרו לי תשאיר את זה. אולי זו היתה פופולריזציה זולה".

ב"חיבית הדגים" אתה מתאר משורר שמחפש נואשות קצה חוט לשיר. בשזה לא בנמצא, הוא מסתפק בזיון צדדי. כך נדמה כאילו השירים הם מהות החיים שלך, וכל השאר בא בבונוס.

"במצב לחץ, שאתה זקוק למשפט מפתח, צריך להגיע למשהו. אתה זקוק לאיזה פורקן וטוב שאפשר לגמור באשה. זה יוצא כאילו השירה היא העיקר בחיי. כאילו אם לא זה, אז לפחות אשה. אבל אני לא חי רק בשביל שירים. שירה זה סוג של ריכוז. לתנות אהבה גם זה סוג מסויים של ריכוז, ואז אתה אומר לעצמך: אם לא שירים אז אהבה. לזיון כשלעצמו יש חווית נוצצת, אבל יש לו גם את החצר האחורית המלוכלכת ומלאת השרצים. הטוב שבזיון, הוא שהוצאתי פורקן. אבל אין ספק שיותר נקי להוציא שירה. אין לה עודפים ותוצאות שליליות כמו ליל שכרות עם אשה. האמת היא שבשביל לכתוב שיר אתה צריך להזריק לעצמך מלחמה. גם השיר הזה נכתב בעת שירותים מילואים בצפון, טוב שיש כדור באויר. זה משהו פרטי שלי. אני חושב שבמקרה כזה ההכרה מתחרדת".

יש שירים שאין בין השם שלהם לטקסט שום קשר לכאורה, לדוגמא "שדות גולדברג".

"לא מדוייק. השיר דווקא מתאר את הרדיפה שלנו אחרי עגל הזהב, אחרי הלוטרטוטו וכל הדברים האלו. גולדברג במובן של גולד. כי עסקים עושים באנגלית. אינגליש איז ביזנס".

יש שינוי בתחושת וברגשות שאתה מעביר, בין התקליט הראשון לשני?

"מבחינת תחושות אין הבדל. מבחינת כאב ומתח כתיבה, יש המשך. הכתיבה היתה יותר קשה, הייתי צריך לחצוב את הדברים ולהתמודד בהכרה עם משפטים חסרי הכרה. בסוף הכרעתי לתחום התחושתי ונתתי לזמן שיעשה את שלו. אני רק אתבעס אם יתברר שבילבלתי לאנשים את המוח. למרות שמעולם לא זרקתי סתם משפטים באוויר, ולא אמרתי לעצמי "יאללה שהקהל יבין איך שהוא רוצה".

★ ★ ★

נכון לעכשיו, מאיר אריאל מתאקלם בעיר פחות או יותר. ממשיך לא לקבוע את הקצב, מעדיף ללכת אחריו. כשכתב את "טרמינל" לא תאר לעצמו שזה יכול להיות גם סיפור על עתידו. פעם בחודש הוא מגיע לנמל־התעופה בן־גוריון כדי לקחת משם את אשתו, שלצורך עבודתה נכנסת ויוצאת מהארץ "כרוח סערה".

היה רוצה להרחיב את מעגל קהלו, "מת" לחיפתח, רוצה הכרה – אבל בדרכו. מדי פעם הוא נכנס לחנות תקליטים ושואל את המוכר אם יש לו תקליט של מאיר אריאל. המוכר עונה שלא, לרוב בחוסר עניין. בדרך־כלל איש לא מנחש שמאיר אריאל שאל על מאיר אריאל.

אבי מורגנשטרן

חיים ואוהבים

כדורגל במקום עברית

בניו־יורק, כאשר אתם יוצאים במוצאי־שבת לקנות את ה"ניו־יורק טיימס" הככר כמו אנ־ציקלופדיה, יש לכם הכל־בכל־מכל־כל לקריאה של כמה שעות. אם ביום א' שורר בחוץ קור מקפיא – זוהי בפירוש הזמנה שאתם מזמינים את עצמכם־אל־עצמכם: שבו בבית. יש מה לעשות. אל תתפתו ללכת לווילג' או ל"דלישופ". רק מטורפים יוצאים אל הרוחות הניו־יורקיות שחותכות לכם את הפנים כמו בסכין.

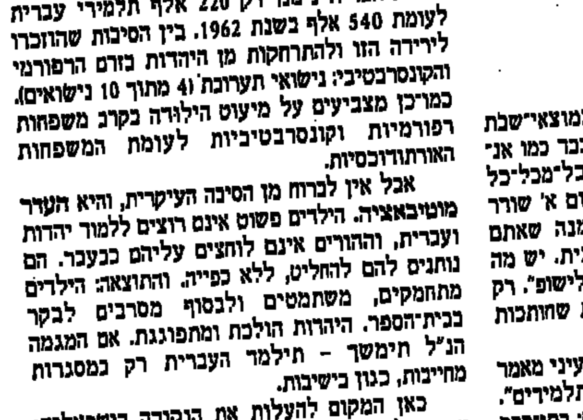
וכך, באחד מימי א' האחרונים, תפשה עיני מאמר שכותרתו: „בתי־ספר לעברית מאבדים תלמידים". מעניין. וזה, פחות או יותר, מה שקראתי שם: בתי־ספר לעברית ואו, כפי שהם קרויים שם, "היברו סקול'ס") באיזור ניו־יורק, הולכים ומאבדים תלמידים. מגמת הירידה הזו נמשכת מזה עשרים שנה, אך השנה – כך מציינים המחנכים – חלה ירידה משמעותית במיוחד. מדובר בבתי־ספר משלימים ללימודי יהדות שהתלמידים מבקרים בהם בשעות אחר־הצהריים ו/או בימי ראשון. חלקם גם מכינים את הנערים לבר־מצווה. הם קשורים בתנועה הרפורמית ובתנועה הקונסרבטיבית. לעומת זאת, ב"ישיבות" ובבתי־הספר הקשורים בזרם האורתודוכסי של היהדות, חלה עליה במספר התלמידים.

המורים־הרבנים טוענים: „עלינו לעמוד בתחרות עם הכנת השיעורים ה'רגילים', עם ספורט ועם מועדונים". נער שפרש מלימודי העברית בבית־הספר מורה: „אני מעדיף לשחק כדורגל". לפני מספר שנים שמעתי בכנס של רבנים קונסרבטיביים: „ישנן קהילות כהן עלינו לסגור כיתות שלמות ללימודי עברית בימי א' – 'סאנדיי סקול'ס' – מפני שזה היום היחידי בו הורים גרושים מתפנים להתראות עם ילדיהם. מספר הגירושים בקהילות הוא כה גבוה עד כי אין דרך להתמודד עם הבעיה, ויש לשחרר למעלה ממחצית הילדים מלימודים ביום ראשון...".

כאשר מרוכז באיזור ניו־יורק – מעריכים את מספר היהודים החיים שם בשני מליונים. ואז מדובר ב־51,000 תלמידים המבקרים ב־323 בתי־ספר משלימים לעברית. לפני כעשרים שנה היה מספר תלמידי העברית באותו איזור 96,000. עתה, בכל רחבי ארצות־הברית נימנו רק 220 אלף תלמידי עברית לעומת 540 אלף בשנת 1962. בין הסיבות שהוזכרו לירידה הזו ולהתרחקות מן היהדות בזרם הרפורמי והקונסרבטיבי: נישואי תערובת (4 מתוך 10 נישואים). כמו־כן מצביעים על מיעוט הילודה בקרב משפחות רפורמיות וקונסרבטיביות לעומת המשפחות האורתודוכסיות.

אבל אין לברוח מן הסיבה העיקרית, והיא העדר מוטיבאציה. הילדים פשוט אינם רוצים ללמוד יהדות ועברית, וההורים אינם לוחצים עליהם כבעבר. הם נותנים להם להחליט, ללא כפייה. והתוצאה: הילדים מתחמקים, משתמטים ולבסוף מסרבים לבקר בבית־הספר. היהדות הולכת ומתפוגגת. אם המגמה הנ"ל תימשך – תילמד העברית רק במסגרות מחייבות, כגון בישיבות.

כאן המקום להעלות את הנקודה הישראלית: המורים לעברית הנשלחים מן הארץ. חלקם עושים את מלאכתם נאמנה, ולחלקם לא משמשת השליחות אלא הזדמנות לכסס לעצמם את מקום מגוריהם החדש. והתוצאות? ראה את המאמר.

תמונות בתערוכה

ה"נרי מאטיס: השנים המוקדמות בניצה 1916־1930". זוהי אחת התערוכות המפתיעות ביותר שראיתי בשנים האחרונות. כמעט ללא חכנה אני „נופלת" לתערוכה נהדרת זו, ב"נשיונאל גלרי אוף ארט" בוושינגטון, ומגלה שם מאטיס "מאוהב" בנשים יפות, אקזוטיות, בצבעים חזקים, במצבי־הרוח המשתנים של הנשים המככבות בעבודותיו.

מאטיס, שעד כה הורגלתי לראות את עבודותיו על גבול האבסטרקט, כאילו מרד במסורת שהוא עצמו קבע והחליט משהו נוסח "אני אראה להם". הוא מוציא אותנו אל מרפסות ים־תיכוניות ונשים בנויות לתלפיות המתפרקדות להן על מצעים צבעוניים ובין וילונות עזי־צבע. בתוכניה אני מוצאת הסברים לכך, המספרים על ההשפעות של פרס ושל "הנשים אל אלג'יר", אבל, כדרכי, אני מנסה להנות מן התערוכה ללא התערבות מדריכים למיניהם. די לי שאני מתבוננת בפרצופו חמור־הסבר של מאטיס בן החמישים־פלוס ליד אחת מן הדוגמניות שלו. גבר בגיל 47־65 מצייר נשים והן נראות חושניות כל־כך, כאשר ההסבר הוא אנושי כל־כך: זוהי תקופת ריחוקו ופרידתו מאשתו, והדוגמניות שבאו לסטודיו שלו ארחו לו לחברה גם מעבר לשעות הציור... הסבר זה על משבר גיל המעבר שלו מתקבל על דעתי יותר מן ההסבר האמנותי־היסטורי המציין "תחילת התקופה המודרנית בציור...".

● אל התערוכה של "ואן־גוך בסאן־רמי ואובר" הנערכת במטרופוליטן בניו־יורק ומוקדשת ל־15 החודשים האחרונים בחייו של הצייר, קשה מאוד להיכנס. גם לאחר שהוענק לי כרטיס־כניסה מיוחד, היה קשה לצפות בתמונות מחמת הצפיפות. קודם לכן, במלתחה, מתבוזזות שעה שלמה על מסירת המעיל למשמרת. החימום כה מוגזם עד כי עצם המחשבה שיהיה עלי להמשיך ללבוש מעיל במוזיאון מכריחה אותי להמשיך לחכות בסבלנות.

העבודות המוצגות של ואן־גוך, המהוות המשך לתערוכה קודמת שנערכה במטרופוליטן לפני שנתיים ("ואן־גוך בארל"), הן פרי יצירתו ב־15 החודשים האחרונים לחייו, מאז היה מאושפז במוסד לחולי־נפש ועד להתאבדותו. תערוכה זו היא מכרה זהב לא רק לחובבי אמנות אלא גם לפסיכולוגים ופסיכיאטרים. אני, בראש ובראשונה, נתפשת לכמות העצומה – 90 עבודות שמן – שהצליח ואן־גוך, בקצב שגעוני, להוציא מתחת ידיו. הרופאים איבחנו אצלו מחלה אפילפטית, אבל ההפרעה הזו לא החלישה כהוא זה את יכולתו האמנותית ואת תאוותו לעבודה.

ואשר לתערוכה: ואן־גוך זה ואן־גוך, מה יש לדבר. ואני לא מתפעלת בקול כי אני עם עצמי. אני רואה בקהל כל־כך הרבה נשים שהגיעו בגפן, צמדים של נשים בגיל העמידה, נכים על כסאות גלגלים, זוגות עם תינוק עלי שכם, כמעט קשה לאתר שם את הקהל הצעיר יותר, הפחות פרובלמטי, של חובבי אמנות. ואז אני נזכרת כי, בעצם, הקהל הנ"ל עסוק עתה בעבודה... רק את, גבירתי, נמצאת עתה בחופשה. וכי מתי מתפנה אני לבקר במוזיאון באחד מימי השבוע?

הורוסקופ

תחזית לשבוע שבין 6.2 ל־12.2

דלי (20 בינואר עד 18 בפברואר)
אתם מהססים לגבי קניית חפץ בלשהו, אבל לא כדאי לעשות מזה עניין גדול. ידיד עלול לגרום לכם לחכות: זה זמן טוב לשלב עסקים עם בילוי־ים. בתחום הרומאנטיקה, אתם לא בטוחים מה מצבכם.

דגים (19 בפברואר עד 20 במארס)
בתחום העסקים תצטרכו לצפות להפתעה. נסו להימנע ממריבה עם בן משפחה בגלל קניה בלש־תי. אם כי תצליחו לפתור בעיה בתחום הפשא־רה, בתחום הבית תידרשו ליותר סבלנות עד שה־עניינים יסתדרו.

טלה (21 במארס עד 19 באפריל)
הדגש עכשיו הוא על חסכון, לא על בזבוזים. בשיחותיכם עם אחרים, נסו להבדיל בין דימיון לבין עובדות – לא כל מה שתשמעו הוא האמת. אם כי לכם יש עמדה נחרצת, אחרים עלולים להיות הפכפכים.

שור (20 באפריל עד 20 במאי)
אם כי חברים רוצים לעזור לכם עכשיו, לא כדאי להיכנס למעורבות כספית עם חבר; חשיפוט שלי־כם בתחום זה אינו במיטבו השבוע. היזהרו לא לאבד את המפתחות או חפץ חשוב אחר. כדאי להשתדל לנהוג בטאקט.

תאומים (21 במאי עד 20 ביוני)
הזדמנות בתחום הקאריירה נראית מבטיחה, אך יש לכם נטיה לפקפוקים. אל תניחו לחומה של שתיקה לצמוח ביניכם לבין מישהו אהוב. בימים אלה יש לכם נטיה למצבי רוח, וקשה להסתדר איתכם.

סרטן (21 ביוני עד 22 ביולי)
אתם רוצים להצטרף לחברים בבילויים, ועלולים להזניח את המשימות המוטלות עליכם. כדאי להיות קשובים לצרכים של הזולת ולנהוג בתת־רשנות. תוכלו לפתור בעיה בעבודה אם תחליטו להתמודד איתה.

אריה (23 ביולי עד 22 באוגוסט)
התפתחויות בעסקים יפעלו לטובתכם. אך אין צורך להפריז בתגובות. הזמנה מגישה מתנשאת כלפי חבר, זה לא הזמן לבילויים מחוץ, אך גם לא להסכבל במצוקה. בעצות קלות עלולות לצוץ בזה־ מן עם יחידים.

בתולה (23 באוגוסט עד 22 בספטמבר)
לפני שאתם מתכננים נסיעה, יש עוד מספר מכשו־לים שתצטרכו להתגבר עליהם. לא כדאי להתוו־כח עם שותף בעניין הקשור לעסקים – אתם נו־טים לחיות רגישים מדי עכשיו. תתקשו לשכנע בן משפחה בצדקת עמדתכם.

מאזניים (23 בספטמבר עד 22 באוקטובר)
אל תניחו לחוסר ההחלטיות שלכם ביחס לעניין עסקי לגרום לכם להיות חסכניים בכל התחומים. צפוי לכם מזל, וכדאי לנצל אותו. תצטרכו לזכור, עם זאת, שהעולם אינו מתנהל לפי סולם העדיפויות שלכם.

עקרב (23 באוקטובר עד 21 בנובמבר)
צפויים לכם בילויים נעימים עכשיו, אבל לא כדאי לעשות עניין מהתוצאות – אל תהיו בזבזנים, אך גם לא קמצנים. בעניינים פיננסיים נהגו בזהירות, הואיל ואתם צריכים להתמודד עם אנשים ממול־חים.

קשת (22 בנובמבר עד 21 בדצמבר)
אם כי יש לכם מזל השבוע, תצטרכו להתרכז יו־תר בעבודה כדי להצליח. הזמנות מגיבים משפח־תיים בשעות הערב, עכשיו הזמן לדבר על הבעי־ות, לפני שהקרע גדל עוד יותר. כדאי להתפשר למען השלווה הנפשית.

גדי (22 בדצמבר עד 19 בינואר)
תכנות בתחום הבילוי עלולות להשתנות, ותסוב־בים אתכם. עושים דברים בלתי צפויים. בתחום העבודה, אתם עלולים להתנגד עם המרשים ולסי־בול מהפרעות רבות. אל תצמו בימים אלה להיפג־שים מרחוקי לכת.

פנטהאוז

יגאל לב

ללמוד לשנוא

בתוך להט הויכוח שפרץ בסלון, שמע אורי בחצי אוזן את סיום "מבט לחדשות" מפי דני־אל פאר. הידיעה שקלט נשמעה תחילה בלתי חשובה, כמעט סתמית, אבל כבת אחת הוא התפקח. השיחה שהתנהלה בחדר על בעיית הירידה מהארץ בין כמה מחבריו של ניר מהפקולטה למשפטים וכמה ידידים אחרים בני גילם, נהפכה לפתע לרעש מחריש אוזניים. לפתע חש מין גל של חימה שעולה ומציף את מוחו, והוא קם ממקומו ושמע את קולו – נכרי ואף – מצווה: „שתקו כבר, לכל הרוחות".

בחדר השתררה דממה מעורבת בתדהמה ועלבון. ידידיו של ניר תמיד ראו בפנטהאוז את „סלון היכוחים" שלהם, מקום בו יכלו לדבר באופן חופשי על כל נושא שבעולם. גליה היתה מגישה להם קפה, עוגות, סנדוויצ'ים. רינה היתה יושבת מהופנטת, מתבוננת בעיניים גדולות בחבריו של אחיה ומוחה הצעיר רוקם תוכניות מרחיקות־לכת סביב אחד מהם.

ופתאום הצעקה המפחידה הזו, חדה כסכין, שכמו נשארה תקועה במרכז החדר.

אורי תפס את עצמו, ניסה לחייך, אבל החיוך לא הצליח להגיע אל עיניו. גליה לימדה אותו שאין זו בושה להתנצל, גם לא בפני אנשים הצעירים ממך. הם יעריכו אותך יותר אם תעשה זאת. הוא התנצל. לרגע נשארה הדממה, ואחר־כך נפתחה, כמו פרח, פורשת עלי כותרת צבעוניים וחושפת את ליבה הארום של הבעייה. הצעירים דיברו על „לרדת מהארץ כשהכל כאן כל־כך מחורבן". על זה ש„היהודים לא מסוגלים להקים מדינה משל עצמם. שהם יכולים להיות גאונים רק כשהם מפוזרים בעולם. שכאשר הם מתרכזים בארץ, אתה מגלה את הבינוניות שלהם". על זה ש„הכל כאן עלוב ומכוער ובסך הכל זוהי החמצה ענקית".

★

אורי פנה לחדר העבודה שלו, נשען לאחור על הכורסה, עצם את העיניים וחזר אל הידיעה שנשמעה בשולי החדשות ואל ידידו מוחמד טאהר, המכונה אבו־יוסוף, שגדל בבית סמוך לשלו, בשכונה. מי שעבר עימו את כל תקופת הילדות, הנער הערבי שקורותיו הצטלבו מדי פעם באלה של אורי כאילו היו חיי שניהם שני פסים של מסילה עליה דוהרת רכבת אחת, הרכבת של הטרגדיה היהודית־ערבית.

הויכוח שניטש בין הצעירים החזיר אותו אל ימי הילדות. מוחמד היה נער נמוך, שחרחר, עם שיניים צחורות וצחוק רועם. לימים, כשסיפר על כך לגליה, אמר: „אני חושב שהתידדנו משום ששנינו היינו קצת יוצאי־דופן. אני הייתי ילד רגיש, וגם הוא היה מעט לא שייך. בני החבורה שלו דחו אותו. אני התקרבתי אליו משום שהיה דחוי. נער מבריק. נבון. התקשרנו אחד לשני. אחרי־כן הוא נעלם. מאוחר יותר שוב פגשתי אותו, ביפו. תקופה קצרה עבדתי שם כמדריך נוער, והציעו לי לעשות מפגש בין הנערים שהדרכתי לבין קבוצת צעירים ערביים. אז גיליתי שמוחמד היה המדריך שלהם. נפגשנו כידידים". עד היום זוכר אורי את השיחה שניהלו בקפה קטן ביפו. עכשיו, על רקע הרעש העולה מהסלון, ויכוחי הצעירים על משמעות המושג מולדת, האורגיה המוזרה הזו של שנאה עצמית שחדרה אפילו אל בני הדור השלישי של ילידי הארץ – הוא נזכר בדבריו של מוחמד: „לא יעזור כלום, אורי. נגזר עלינו לחיות יחד. אם אני ואתה לא נעשה שלום פרטי בינינו, לעולם לא נוכל לדרוש מהעולם המטורף שאנו חיים בו לעשות שלום".

ולגליה סיפר: „עשינו שלום פרטי למרות שכבר אז ידעתי שהוא עובר למצרים כדי ללמוד שם באוניברסיטה. הוא אמר שאף אוניברסיטה ישראלית אינה מקבלת אותו".

★

כל זה ארע שנה לפני מלחמת ששת הימים. לגבי אורי היתה זו פרידה סופית מידיד. זמן רב זכר את המילים „שלום פרטי". לא היה לו ספק שהוא ומוחמד כרתו ביניהם שלום פרטי, שלום שנשא עימו את ריח משחקי הילדות שלהם ואת המעגל שמוחמד לא הצליח לחדור אליו ואילו אורי לא נכנס לתוכו פשוט כדי להיות עם מוחמד. ואז פרצה המלחמה. כאשר הסתיימה, ואורי – כמפקד מחלקה – שמר על מחנה שבויים גדול בעתלית, גילה שם לתדהמתו את מוחמד, דמות מוכרת שלפתע לבשה צורה מוגדרת בין המוני השבויים בבגדי החקי. אותן עיניים שחורות ושיניים לבנות, אלא שבזוויות הפה נחרת עצב עמוק וצלקת קטנה התנוססה מעל גבתו הימנית.

„לעשות שלום פרטי בתוך המלחמה המשוגעת הזאת" – אלה היו דבריו של מוחמד. הוא סיפר כי כסטודנט גוייס על ידי שלטונות מצרים. לאורי היה נרמה שהוא לא גוייס אלא התנדב. אורי אמר לו רק: „מה היית עושה אם היית רואה אותי מבעד לכוונת הרובה שלך? היית לוחץ על ההדק?"

לאחר שיחרורו מהשבי נעלם מוחמד, ונולד אבו־יוסוף, פעיל באש"ף. יום אחד ראה אורי את צילומו בעיתון, ואחרי־כן באה הפגישה המוזרה בניו־יורק.

בכל שנה נערכת בשדרה החמישית בניו־יורק תהלוכת יום העצמאות של ישראל, מצעד עליז, ססגוני ורב רושם. שנה אחת שהה אורי בניו־יורק באותו תאריך, אבל במקום לצעוד בתהלוכה או לעמוד בין הקהל פסע שתי שדרות מזרחה ונקלע לתהלוכה אחרת, תהלוכה שאירגנו אנשי אש"ף כהפגנת־נגד לתהלוכת השדרה החמישית. האיש שהחזיק שלט ענק ועליו כתובת הקוראת להכיס את הציונות היה מוחמד.

אורי המתין שיעבור על פניו, והשניים התבוננו זה בזה רגע ארוך. שני מבטים, ובתוכן עולם הילדות, השכונה, ההבטחה: „נעשה שלום פרטי בינינו, ואז גם העולם המשוגע ילמד שאפשר לעשות שלום".

התהלוכה המשיכה ללכת הלאה ומוחמד נבלע ונעלם בה על שלטו הבוהק. אחרי־כן נפגשו שוב, פגישתם האחרונה.

★

בתקופות מאוחרות יותר הגיעו אל אורי קרעי ידיעות על אבו־יוסוף, אחד ממנהיגי ה„פתח". דיברו על פילוגים בתוך הארגון, והערב מצא עצמו מתבונן בדמות שקיער ראשה הכסיף אבל שיניה נותרו לבנות ובוהקות על רקע הפנים השחומים. העיניים עדיין נשאו איזה חותם טראגי והצלקת מעל העין הימנית היתה אדומה ועמוקה. פניו של אבו־יוסוף השתקפו אליו ממסך הטלוויזיה והקריין סיפר כי מצאו אותו מת במלון בניו־יורק. לפי ההערכה הוא חוסל על־ידי ארגון מחבלים מתחרה.

מהסלון עדיין עלו צעקות הצעירים. הם דיברו על הירידה כעל אקט של שנאה עצמית. הם דיברו על הבחירה. על חוסר המחוייבות.

אורי עצם את עיניו בחוזקה, זוכר את מה שאמר לו מוחמד, או אבו־יוסוף, בפגישה האחרונה ביניהם בקפה קטן בניו־יורק: „המזרחן המפורסם ברנארד לואיס הגדיר פעם בצורה מבריקה את ההבדל בין היהודים והערבים. 'היהודים', הוא אמר, 'שונאים את עצמם, ואילו הערבים שונאים אחד את השני'".

מעריב

השבוע לפני 35 שנה

בעמוד זה מבחר מהידיעות והמודעות שפורסמו ב"מעריב" בשבוע שבין 31.1.52 – 6.2.52. הנוסח המקורי נשמר. ליקט: גבריאל שטרסמן.

המון מפגינים בתוניס

יהודים בגיטו תוניס

יהודים הותקפו במהומות תוניס

חרדה רבה השתררה בקרב האוכלוסיה היהודית בתוניס לרגל המאורעות האחרונים. הלאומנים הערביים, במלחמתם נגד הצרפתים, התקיפו ושדדו שמונה בתי עסק יהודיים בקאירואן ובית קפה יהודי בלריאנה.

נשיא העדה היהודית בתוניס, צ'ארלס חדד, נועד לשיחה עם מנהל הג'וינט מ. הורביץ ודן עמו על הצעדים שיש לנקוט להגנת חיי היהודים.

סוחר יהודי נדקר למוות בכפר מורודנה שבדרום תוניס, מוסרת סט"א.

בפאריס חוששים להתפרצויות חדשות בתוניס.

הממשלה הצרפתית מתכנסת היום לדון על משלוח צבא נוסף למקומות המהומות.

שר ההגנה הצרפתי אמר הי־ום: „כל עוד רוצחים צרפתים בתוניס, אנו ננקוט בכל פעולות ההגנה הדרושות".

הלירה תוחלף בלירה

תמורת כל לירה יתן הבנק הלאומי שטר של לירה כאשר יוחלפו שטרי הכסף בעוד חדשים מספר.

הודעה מוסמכת זו מסר היום יו"ר ועדת הכספים, מר י. גורי בשם שר האוצר א. קפלן, שנפל למשכב.

הממשלה – המשיך מר גורי – לא דנה כלל בתכנית להגשים דיוואלואציה של הלירה בקשר להחלפת הכסף.

החלפה זו היא טכנית גרידא ואין איפוא כל יסוד לשמועות שפשטו בימים האחרונים והפיצו בהלה בשוק.

מניחים כי בשבוע הבא תגיע הממשלה לידי סיכום תכניותיה הכלכליות ואז תימסר לכנסת הודעה יותר מפורטת.

רכבת לנגב הדרומי תוכל לקום תוך 3 שנים

תוך שלוש שנים אפשר לסלול ולהפעיל קו רכבת לנגב – אומרת חברה צרפתית המציעה לישראל את שרותיה ואת מומחיות.

ההצעה נידונה בישיבה הראשונה של הועדה לתכנון מסילות הברזל. שם עלתה השאלה, האם בכלל אפשרי וכדאי להקים מסילת ברזל בנגב. והוסכם, כי הדבר תלוי בכך אם תהיה תנועה מספקת של המתיישבים בנגב והאם גם אז לא יותר זול יהיה להוביל משאות במכוניות ובכבישים.

נפגע מטוס „אל על" ברומא

מטוס מסוג „קונסטליישן" נפגע ע"י ג'יפ צבאי אמריקני בשדה התעופה ברומא. לנוסעים נגרמו נזקים קלים.

המטוס וכו 52 נוסעים, חנה ברומא בדרכו לניו יורק ונסע על המסלול בכיוון לבנין שדה התעופה. אותה שעה הופיע ג'יפ צבאי אמריקני שניסה לעבור את המטוס ונפגע בגופו ובמנוע. קפטן [illegible] נפצע.

האשמה נגד שלונסקי – בוטלה

הבוקר בוטלה האשמת המשטרה נגד המשורר אברהם שלונסקי שהוא (כימי פולמוס הילאים) „הקים רעש והמולה מבלי סיבה מספקת על ידי נאום באמצעות רמקול ועל ידי הקהלת מספר רב של אנשים סביבו במרה העשויה להפריע לתושבים".

תיגרות נפט בירושלים

הבוקר פרצו תיגרות בתורים לחלוקת הנפט בירושלים.

המשטרה הוכרחה להתערב ולעצור מספר אנשים ששוחררו אחר כך בערבות.

בהלת נפט משתוללת בירושלים זה השבוע השני.

אייזנהאור – מועמד

הגנראל אייזנהאור נעשה אתמול באורח רשמי מועמד לנשיאות ארצות הברית מטעם המפלגה הרפובליקנית.

הוא נרשם כחוק במדינת ניו המפשייר לקראת הבחירות לנשיאות שתהיינה בסוף השנה.

ישראל בלי גזוז?

הממשלה עומדת לאסור את השימוש בסכרין לייצור מיצים וסירופים – נודע מחוגי היצרנים. יחד עם זה אין הממשלה מבטיחה לספק סוכר לתוצרים אלה. פירוש הדבר שבעונה הקרובה עלול ה"גזוז" להעלם מהקיוסקים.

פרופ' סוקניק: נמצאו מגילות חדשות

מגילות עתיקות, יחודיות במינן, נמצאו כנראה בקרבת עין־גדי – אמר היום פרופ' סוקניק.

הן נמצאו בעבר הירדני של חוף ים המלח על־ידי נזירים דומיניקנים. המקום איננו רחוק מן המערות, בהן נמצאו המגילות הראשונות, כתבי־היד של ספרי התנ"ך, שעוררו סנסציה עולמית גדולה כל כך לפני שנתיים.

השמועות על התגלית הגיעו לפני מספר ימים – אמר הפרופסור אליעזר סוקניק, אבל באין קשר ישיר עם עבר־הירדן, חיכיתי לאישור. והנה אתמול קיבלתי את האישור הזה על ידי הקונסול הצרפתי בירושלים, נויל, שהוא עצמו אריכיאולוג בעל שם.

נראה, שנמצאו גם מטבעות מימי בר־כוכבא.

כל החומר שנתגלה חשוב ביותר, מפני שעד הנה אין לנו מאומה בתחום ארץ־ישראל מאותה תקופה, מן המאה הראשונה של ספירת הנוצרים.

ישראל – הונגריה לתחרות טניס

ישראל תשחק נגד הונגריה בסיבוב הראשון של התחרויות על גביע דייוויס בטניס. המשחק צריך להתקיים לפני ה־6 במאי, אך טרם הובהר היכן.

„לא נכבוש את קאהיר"

מיניסטריון החוץ הבריטי הכחיש את הידיעות, כאילו הצבא הבריטי עומד לכבוש את קהיר ואלכסנדריה, אם הצבא המצרי לא יתקוף את הצבא הבריטי.

הצבא הבריטי עזב ביניתים את בית הקברות באיסמעיליה, אחרי שסיים את החיפושים. דובר הבריטי הכחיש את האשמות המצריות, כאילו משפחות מצריות רבות הוצאו מבתיהן באיסמעיליה.

מועדון מטיילי מעריב

פרטים: „מועדון מטיילי מעריב"
מערכת „מעריב" רח' קרליבך 2, תל-אביב, טל. 03-439207
פתוח ברציפות בין השעות 8.30 עד 17

מועדון הבריאות של דליה ניר

„מועדון מטיילי מעריב"
בשיתוף עם
„משקל קל בע"מ"
מודיע על
מחזורי נופש והרזיה
במלון „פאלאס" בנתניה, בפיקוחה של דליה ניר

מחזור ראשון: מיום ראשון, 22 במארס, עד יום שישי, 27 במארס.
מחזור שני: מיום ראשון, 26 באפריל, עד יום שישי 1 במאי.
מחזור שלישי: מיום ראשון, 24 במאי, עד יום שישי, 29 במאי.

פרטים: „מועדון מטיילי מעריב", רחוב קרליבך 2, ת"א, טל. 03-439207; „משקל קל", טל. 03-236043

בארץ

סופשבוע בחרמון ובצפת

יומיים בגליל, כולל ביקור באתר החרמון, לינה במלון „נוף הגליל" בצפת, 4 ארוחות, קפה ועוגה. יציאה מבית „מעריב" ביום שישי, ב-7.30 בבוקר, נסיעה דרך ואדי מילק, עמק בית-נטופה, כביש חוצה קרית-שמונה, אתר החרמון, ביקור ובילוי במקום, ברכת-רם. חזרה: עם צאת השבת.
● תאריכי יציאה: 13.2, 20.2.

★ טיול יום לחרמון:
המחיר 32 ש"ח; לילדים עד 12 – 30 ש"ח. יציאות 14.2, 28.2.

סופשבוע וחופשה בכינר

כפר-נופש לשומרי-מסורת בצפון-מזרח הכנרת.

המחיר לאדם: 125 ש"ח לאדם בחדר זוגי; תוספת לחדר יחיד 30 ש"ח. ילד עד 12 בחדר ההורים: 70 ש"ח.

★ חופשת אמצע השבוע בכינר, מיום ראשון, 1.3.87, עד יום ה', 5.3.87. המחיר לאדם בחדר זוגי: 220 ש"ח.

אילת

שלושה ימים טיול ונופש במלון „אביה סונסטה" באילת (5 כוכבים).

תאריכי יציאה: 17.2-19.2, 24.2-26.2

טוס וטייל בשמי הארץ

מבצע „שמי הארץ" בשיתוף עם „מועדון מטיילי מעריב"
סיור אווירי במטוסי „ארקיע"
החדישים מדגם דש-7
בשבת, 21.2.87. המראה בשעה 10.10 לפנה"צ בנמל בן-גוריון (טרמינל „פנים ארצי") סה"כ 50 דקות, כולל הסברים.
המחיר: 29 ש"ח.

כפר חיטים

* כפר חיטים: כל המזמין לינה וארוחת-בוקר בבתי-הנופש בחוות הצופה על הכנרת יקבל כרטיס-חינם ל„חמי טבריה הצעירה", או לחרמון, או לחמת-גדר. השובר תקף ליום-יומי, עבור כל לינה.
● המחיר למבוגר בבית זוגי החל מ-30 ש"ח.
ההצעה בתוקף: מ-15 בנובמבר עד 28 בפברואר.

מועדון הזמר עם אפי נצר

★ מיקי גבריאלוב יהיה אורחו של אפי נצר ב„בית ציוני אמריקה" ב„מועדון הזמר" הקרוב, שיתקיים ביום ד', 11.2.87, בשעה 9 בערב.
להזמנות ולכרטיסים: „מועדון מטיילי מעריב", טל. 03-439207, וקופת בית ציוני אמריקה, טל. 03-259341.

מצרים

קו אוטובוס שבועי לקהיר וחזרה, בימי ראשון וחמישי
סיורים ל-4 ול-5 ימים
במחיר: 165-180 ש"ח

מבצע מיוחד לקוראי מעריב

טוס PAN AM למיאמי
וגלה את פלורידה
ב-9 דולר בלבד!
עוד בתכנית החדשה:
★ שיט-חופים לאיי בהאמה
★ דיסני וורלד, 5 לילות עם רכב צמוד
ביצוע: „מלחי" ו„פאן אם"

„שורשים"

★ „מאיוב עד בראשית"
– 5 ספרי האמונה

מצוקי דרגות

המרכז לטיול מדברי
מודיע על
קורס גלישת צוקים (שלב א')
בתאריך 5.3.87 עד 7.3.87

אנטרטיימנט - הנאה שלמה בחצי המחיר

בספר ההנחות "אנטרטיימנט ישראל 87" תמצא 500 שוברי הנחה של 50% או "שניים במחיר אחד" למסעדות, ארועי תרבות, ספורט, תיירות ונופש וכן הנחות יחודיות בתחום הצרכנות.
ערכן הכולל של ההנחות בספר עולה על $5,000. ניתן לנצל אותן במשך כל השנה על-ידי כל בני המשפחה. ההצעות מכסות את כל חלקי הארץ ותוכל לחנות מהן גם בטיולך באירופה ובארה"ב. די להשתמש בספר 6 עד 8 פעמים כדי לכסות את הוצאות רכישתו, ועדיין נותרת בידך אפשרויות רבות ומגוונות להמשיך להנות ולחסוך לאורך כל השנה.
במשך שנת 1986 הצטרפו למועדון אנטרטיימנט, המונה כ-3 מליון חברים בארה"ב, קנדה ואירופה, למעלה מ-10,000 חברים חדשים בארץ.
הצטרף אל מיליוני האנשים הנבונים היוצאים לבלות בתדירות גבוהה יותר, מנסים דברים חדשים, נהנים וחוסכים.
מחיר לחברי המועדון - 78 ש"ח בלבד (ב-3 תשלומים).

מועדון מטיילי מעריב

אל:
מועדון מטיילי מעריב רח' קרליבך 2, תל-אביב 67132
טל. 03-439111
תושבי חיפה והצפון (וחדרה צפונה) יפנו ל„טולס תיירות ונופש", רח' חרב 13, ת.ד. 7646, חיפה. טל' 04-258228
נא לשלוח אלי את ספר ההנחות "אנטרטיימנט ישראל 87"
מצורפות בזה 3 המחאות ע"ס 26 ש"ח כ"א (תאריכים 30-60 יום).

שם משפחה	שם פרטי	מס' טלפון
רחוב	מס'	עיר	מיקוד